

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Nikola Sobotková

Práce s oběťmi trestných činů na střediscích Probační
a mediační služby v Královéhradeckém kraji

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph. D.

Prohlášení

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením
Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph. D. a použila jen uvedených pramenů a literatury.*

V Olomouci dne 19. 6. 2015

.....

Nikola Sobotková

Poděkování

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph. D. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky, trpělivost a odborné vedení, které mi v průběhu vypracování této práce poskytla.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Nikola Sobotková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Práce s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji
Název v angličtině:	Social work with victims of criminal acts in the Probation and Mediation Service centres in Královéhradecký region
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na práci s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji. Vymezuje oběť trestného činu z pohledu viktimologie a legislativy. Seznamuje s Probační a mediační službou z pohledu restorativní justice a historie a věnuje se její organizační struktuře, pracovníkům, projektu „Proč zrovna já?“ a součinnosti s jinými institucemi. Popisuje možnosti práce probačního úředníka s oběťmi trestných činů a charakterizuje trestní řízení, jeho stadia a odklony v trestním řízení, které směřují k ochraně oběti trestného činu. Práce je ve výzkumné části prostřednictvím rozhovorů s probačními úředníky zapojenými do projektu zaměřena na samotnou práci s oběťmi trestných činů. Cílem výzkumného šetření je zkoumat rozsah činnosti probačních úředníků s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji.
Klíčová slova:	Oběť trestného činu, Probační a mediační služba, mediace, poradenství, doprovázení, restorativní skupinová konference, trestní řízení
Anotace v angličtině:	The thesis focuses on social work with victims of criminal acts in the Probation and Mediation Service centres in Královéhradecký region. It defines a victim from the viewpoint of victimology and legislation. It describes the

	<p>Probation and Mediation Service and its role in restorative justice, its history, organisational structure, employees, the project “<i>Why me?</i>” and cooperation with other institutions. It describes how a probation officer can work with victims of criminal acts and describes criminal proceedings, their stages and alternatives to standard proceedings which aim to protect the victims. The research part of the thesis focuses on social work with victims via conversations with probation officers participating in the project. It aims to research the extent of the work of the probation officers with victims of criminal acts in Probation and Mediation Service centres in Královéhradecký region.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Victim of a criminal act, Probation and Mediation Service, mediation, counselling, accompanying, restorative group conference, criminal proceedings
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 Principy mediace Příloha č. 2 Principy poradenství Příloha č. 3 Stres a reakce na něj Příloha č. 4 Struktura rozhovoru s probačními úředníky Příloha č. 5 Přepsané rozhovory</p>
Rozsah práce:	115 s.
Jazyk práce:	Český

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU.....	9
1.1 Viktimologie	9
1.2 Legislativní vymezení.....	14
2 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA.....	25
2.1 Restorativní justice	27
2.2 Historie Probační a mediační služby.....	30
2.3 Organizační struktura Probační a mediační služby.....	31
2.4 Úředníci a asistenci Probační a mediační služby.....	33
2.5 Projekt „Proč zrovna já?“.....	35
2.6 Součinnost Probační a mediační služby s dalšími orgány a institucemi.....	37
3 MOŽNOSTI PRÁCE PROBAČNÍCH ÚŘEDNÍKŮ S OBĚŤMI TRESTNÝCH ČINŮ	40
3.1 Mediace v trestním řízení	41
3.2 Poradenství.....	49
3.3 Doprovázení oběti.....	58
3.4 Restorativní skupinová konference.....	59
4 TRESTNÍ ŘÍZENÍ.....	61
4.1 Stadia trestního řízení	64
4.2 Odklony v trestním řízení	68
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	73
5.1 Cíle výzkumného šetření	75
5.2 Metodologie a organizace výzkumného šetření, cílová skupina, zpracování dat.....	75
5.3 Vlastní výzkumné šetření.....	78
5.4 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	97
ZÁVĚR.....	101
SEZNAM ZKRATEK	103
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	104
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	105
SEZNAM PŘÍLOH	115

ÚVOD

Obětí trestného činu se může stát kdokoliv z nás. Dostat se do role oběti je jedna z nejhrošších zkušeností, kterou můžeme zažít. Trestný čin představuje citelný zásah do celkové integrity jedince a má nemalé dopady na život oběti, a to jak fyzické, psychické, ekonomické, tak i sociální. Pro oběti trestného činu je nejdůležitější podpora rodiny či blízkých lidí, která jim pomáhá zvládat jejich tíživou situaci. Zároveň by však měli vědět, že mohou využít kvalifikovanou pomoc a péči, například služby Probační a mediační služby, která v současné době realizuje projekt „*Proč zrovna já?*“. Probační úředníci v roli poradců mohou obětem poskytnout důležité právní informace a pomohou jim čelit náročné životní situaci.

Diplomová práce je zaměřena na práci s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby. Výběr tohoto tématu ovlivnila má odborná praxe, kterou jsem absolvovala na středisku Probační a mediační služby v Hradci Králové. Během této praxe jsem se dozvěděla o projektu zaměřeném na oběti trestných činů a o službách, které jsou těmto klientům poskytovány. Prozkoumat tuto oblast detailněji jsem se rozhodla ze dvou důvodů. Jednak mě tato problematika velmi zaujala a do budoucna bych se chtěla v této oblasti uplatnit, zároveň je to také problematika velmi aktuální vzhledem k nově přijatému zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který upravuje a rozšiřuje práva a pomoc obětem trestných činů.

Cílem diplomové práce je vymezit Probační a mediační službu jako významného poskytovatele pomoci obětem trestných činů a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat rozsah činnosti probačních úředníků s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji.

Práce je členěna na část teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje čtyři kapitoly. První kapitola se zabývá oběťmi trestných činů z viktimologického i legislativního hlediska. Vysvětluji zde základní pojmy týkající se viktimologie, seznamuji s dostupnými výsledky viktimologických výzkumů a podrobněji se věnuji zákonu o obětech trestných činů. V druhé kapitole objasňuji podstatu Probační a mediační služby z pohledu restorativní justice, přibližuji historii a vznik této služby v České republice stejně jako její organizační strukturu. Dále se zaměřuji na probační úředníky a asistenty a požadavky na jejich vzdělání, seznamuji s projektem „*Proč zrovna já?*“ a zabývám se součinností probačních úředníků s dalšími orgány a institucemi. Třetí kapitola je věnována možnostem práce probačních úředníků

s oběťmi trestných činů. Vysvětlují podstatu a proces mediace, poradenství včetně psychologického, doprovázení a restorativní skupinové konference. Čtvrtá kapitola se zabývá trestním řízením. Popisují stadia trestního řízení i odklony trestního řízení, přičemž se zaměřují na dva z nich, které směřují k ochraně oběti - na podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. Empirickou část tvoří pátá kapitola, ve které se věnují výzkumnému šetření. Jsou zde vymezeny jeho cíle, popsána cílová skupina, výzkumná metoda a organizace výzkumu. Dále zde analyzují získaná data a uvádím výsledky šetření.

Nastíněnou tematikou se v České republice zabývá mnoho odborníků, z nichž k nejvýznamnějším patří např. Ludmila ČÍRTKOVÁ, Helena VÁLKOVÁ a Josef KUČTA, Milada MARTINKOVÁ, Eva ŽATECKÁ, Jiří JELÍNEK či Tomáš GRIVNA. K významným zahraničním autorům věnujícím se této problematice patří Howard ZEHR, Marian LIEBMANN či Jozef KOŠČO. Samotná práce probačních úředníků je upravena zejména zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Diplomová práce je určena především studentům sociální práce zajímajícím se o problematiku obětí trestných činů. Případně by mohla sloužit pracovníkům v intervenčních centrech a institucích či organizacích poskytujících obětem trestných činů odborné sociální poradenství, kteří s probačními úředníky spolupracují.

1 OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

Pozornost společnosti se v souvislosti s kriminalitou zaměřovala po dlouhou dobu především na pachatele tohoto společensky nežádoucího jevu. Oběti tedy většinou zůstávaly stranou.¹ Pojem oběť trestného činu je však v dnešní době už dobře známý a často využívaný. Můžeme ho chápat jak z pohledu kriminologického (resp. viktimologického), tak i právního.²

1.1 Viktimologie

Viktimologie (z latinského *victima*- tj. oběť) je vědní obor zabývající se oběťmi, který vznikl ve 2. pol. 20. století.³ Za zakladatele této poměrně nové vědní disciplíny jsou považováni kriminolog Hans von Hentig a právník Benjamin Mendelson.⁴ Termín viktimologie poprvé použil Benjamin Mendelson v roce 1947 ve své vědecké studii o obětech. O rok později vydal Hans von Hentig publikaci s názvem *The Criminal and His Victim*, ve které upozorňuje na roli oběti při objasňování trestných činů.⁵

V odborné literatuře se setkáváme s dvojím pojetím viktimologie. V užším a dnes upřednostňovaném pojetí chápeme viktimologii za součást kriminologie. Zaměřuje se na oběť trestného činu, její roli při odhalování trestného činu, na způsoby pomoci obětem po trestném činu a ochranu občanů před viktimizací. Širší pojetí pokládá viktimologii za samostatnou vědu, která rozšiřuje okruh obětí na oběti válek, přírodních katastrof i politického útlaku. Jejím představitelem je výše jmenovaný Benjamin Mendelson.⁶

Obětí trestné činnosti se může stát kdokoliv z nás. Empirická data ale ukazují, že pravděpodobnost stát se obětí, je u někoho nápadně vyšší než u jiného. Viktimologie tento fakt označuje termínem **viktimnost**.⁷ Viktimnost „vyjadřuje stupeň pravděpodobného rizika, že se jednotlivec, nebo určitá skupina stane obětí trestného činu.“⁸ Toto riziko se odvíjí

¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. s. 9.

² GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ Ivana a kol. *Kriminologie*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 112.

³ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 171.

⁴ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. s. 88.

⁵ ADLER, Freda, Gerhard O. MUELLER a William S. LAUFER. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, c1991. s. 365.

⁶ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 150-152.

⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. s. 153.

⁸ ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 218.

od několika faktorů. Velkou roli zde hraje věk oběti. Výzkumy (např. národní výzkumy z roku 2006, 2010) potvrzují, že častěji než staří lidé se oběťmi násilné trestné činnosti vzhledem k jejich méně opatrnému a riskantnějšímu způsobu života stávají mladí jedinci. Určující bývá často i profese oběti, jelikož samotná povaha profese s sebou nese větší či menší míru rizika stát se obětí. Zvýšené riziko hrozí především pracovníkům obsluhy čerpacích stanic, policistům, zaměstnancům bank apod. Ze sociálních charakteristik má z hlediska viktimnosti význam i příslušnost k určité rizikové skupině. Vyšší míra viktimnosti se pojí například s příslušníky náboženských a etnických minorit, jedinci s odlišnou sexuální orientací, osobami závislými na drogách či provozující prostituci. Somatické a psychické hendikepy oběti také mnohdy ovlivňují viktimnost, jelikož takového jedince od svého okolí odlišují a přitahují na něj pozornost.⁹ V odborné literatuře se setkáme i s dalšími faktory, které viktimnost ovlivňují. Například zvýšená agresivita ohrožuje jak jiné osoby, tak i nositele této vlastnosti, neboť ho mnohdy uvádí do konfliktních situací. Další vlastností typické pro oběti ať už znásilnění nebo podvodu jsou lehkomyšlnost, dobrodružnost či nekritická důvěřivost. O tom, jestli se někdo stane obětí trestného činu, nerozhoduje pouze jedna vlastnost jedince ani jejich souhrn, nýbrž množství faktorů, které působí současně a zvyšují pravděpodobnost, že se jí jedinec stane.¹⁰

Proces, v němž se z jedince stává skutečná oběť určitého trestného činu, nazýváme **viktimizace**. Viktimizace začíná vlastním útokem na oběť, ale zpravidla jím nekončí, jelikož na něj často navazují další zraňující události. V takových případech hovoříme o jednotlivých fázích viktimizace. Běžně se rozlišuje mezi primární a sekundární viktimizací. Primární viktimizace je újma způsobená oběti pachatelem, která vzniká jako bezprostřední důsledek trestného činu.¹¹ K sekundární viktimizaci dochází v případě, jestliže je oběti po ukončeném trestném činu způsobena ještě další újma, a to buď samotným pachatelem (např. zastrahuje oběť nebo ji vyhrožuje, aby trestný čin neoznamovala), sociálním prostředím (např. masmédiá zveřejní bližší informace o znásilněné oběti) nebo orgány činnými v trestním řízení (např. necitlivé jednání policistů, pohlavně zneužitě dítě je opakovaně vyslýcháno apod.).¹² V rámci zkoumání problému z psychologického hlediska, tedy jak se jedinec vyrovnává s prožitou událostí a vzniklou újmou, mluvíme ještě o třetí fázi, o tzv. terciální viktimizaci. Je

⁹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 173-174.

¹⁰ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. s. 94-95.

¹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 102.

¹² NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 159.

to stav, kdy se jedinec není schopen přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností a navázat na svůj předchozí život, přestože došlo k nápravě i odškodnění.¹³

V souvislosti s primární a sekundární viktimizací rozlišujeme tzv. primární a sekundární rány. Na základě těchto pojmů lze názorně objasnit, v čem se obě fáze viktimizace liší a co je jejich psychologickou podstatou. **Primární rány** vznikají v průběhu primární viktimizace. Je mezi ně řazena fyzická újma (zahrnuje celou škálu zranění od lehčích zranění, přes těžké ublížení na zdraví až po usmrcení), finanční újma (poškození i ztráta majetku, ušlý zisk, ale také náklady na léčení) a emocionální újma, která je objektivně obtížně pozorovatelná, jelikož se odehrává v prožívání oběti. Souvisí s osobností oběti, její individualitou a může mít různou podobu např. od nespavosti, plačtivosti až po úzkostné stavy a fobie. Mnohokrát je tato emocionální újma, psychické trauma pro oběť drásavější než materiální ztráty či ublížení na zdraví. Například ztrátu pocitu bezpečí či narušení vlastního soukromí oběti vnímají jako nejhorší okolnost vloupání do bytu. V průběhu sekundární viktimizace vnikají tzv. **sekundární rány**, které jsou psychologického rázu a mohou být pro oběť daleko trýznivější než rány primární. Lze je shrnout do tří pocitů. Prvním je pocit nespravedlnosti, který může být vyvolán mnoha okolnostmi v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu – např. nedostatek informací, odkládání soudního jednání, ponechání pachatele na svobodě při vyšetřování apod. Druhým je pocit nedůstojnosti. Oběť může prožívat pocity ponížení a studu v důsledku nevhodně vedeného výslechu, senzacechtivosti a bezohlednosti médií, necitlivé reakce blízkého okolí apod. Třetím je pocit izolace. Postoj a chování nejbližšího i širšího okolí k oběti se často mění a stává se formálním a strojeným. Lidé mají často tendenci se kontaktům s obětí vyhýbat, často ani nevědí, jak se k nim chovat. Oběť ale v takových případech registruje i nepatrné změny a trpí pocity izolace a osamění. Zároveň se utvrzuje v tom, že ho událost změnila a je jiný, než býval dříve.¹⁴

Viktimologické výzkumy

Poznatky o obětech trestných činů jsou považovány za nezbytnou součást údajů o kriminalitě. Data získaná při viktimologických výzkumech přímo od obětí kriminality jsou ukazatelem toho, jakým způsobem občané prožívají a reflektují trestnou činnost. Společně

¹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 103.

¹⁴ Tamtéž, s. 103-104.

se záznamy policie jsou zdrojem informací o kriminalitě.¹⁵ Významné jsou především poznatky o rozsahu a struktuře latentní (skryté) kriminality. Policie České republiky sice zjišťuje a vyhodnocuje některé základní informace o obětech trestných činů, jde ale pouze o jimi evidované oběti. Z tohoto důvodu jsou takové výzkumy pro zmíněnou oblast neopominutelným zdrojem.¹⁶ Přesto pro nastínění stavu kriminality lze použít statistiky Policie ČR. Například v roce 2013 bylo v celé České republice spácháno 325 366 trestných činů, z nichž pouze 129 181 bylo objasněno.¹⁷ V Královéhradeckém kraji bylo v témže roce zjištěno 10 787 trestných činů, z toho 5 527 bylo objasněných.¹⁸ Zarážející je, že za stejný rok bylo v celé České republice policií evidováno pouze 14 063 obětí trestných činů. Mezi oběťmi mírně převažovali muži. Oběti se nejčastěji setkávaly s trestnými činy jako ublížení na zdraví, loupeže a nebezpečné vyhrožování.¹⁹ Z nejnovějších statistických údajů poskytovaných Policií ČR lze vyčíst, že od začátku roku do konce března 2015 bylo v České republice spácháno celkem 67 260 trestných činů, z toho bylo prozatím objasněno 25 895 těchto činů.²⁰

Výzkumy zaměřené na oběti trestných činů jsou uskutečňovány na třech úrovních, a to na místní, národní a mezinárodní úrovni. Národní a mezinárodní výzkumy poskytují statistické údaje ohledně viktimizace, které jsou známé pod označením NCVS (National crime victimisation survey - Národní viktimologický výzkum) a ICVS (International crime victims survey - Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti). Místní výzkumy jsou zaměřeny především na závažnější zločiny, zjišťují druhy a rozsah potíží, které obětem viktimizace způsobila a potřeby obětí v období po trestném činu. Místní výzkumy se tedy stávají východiskem pro rozvíjení nejrůznějších preventivních opatření.²¹

V České republice byly realizovány různé výzkumy zaměřené na oběti kriminality, a to i většího rozsahu. Uskutečnily byly mezinárodní, národní, ale i další výzkumy, které byly zacílené na určitou skupinu obětí či určité téma (např. oběti násilí a agresivity v rodině). Za významné viktimologické šetření je u nás považován mezinárodní srovnávací výzkum

¹⁵ MARTINKOVÁ, Milada. *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty: výsledky viktimologického výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. s. 4.

¹⁶ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 176-177.

¹⁷ Statistické přehledy kriminality za rok 2013. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2013.aspx>

¹⁸ Statistická ročenka Královéhradeckého kraje - 2014. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/24-kriminalita-nehody9745>

¹⁹ Ženy a muži v datech - 2014. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>

²⁰ Statistické přehledy kriminality za rok 2015. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. s. 71.

obětí kriminality ICVS. Je organizovaný Výzkumným institutem OSN (Organizace spojených národů) pro kriminalitu a spravedlnosti, tzv. UNICRI (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute) a v České republice (dále také ČR) proběhl už třikrát. Pokaždé respondenti vypovídali o svých zkušenostech s vybranými druhy trestných činů, výzkumy byly zaměřeny ale i na kriminalitu v obecnějším měřítku.²² Poprvé byl realizován v roce 1992 v rámci bývalého Československa, podruhé v roce 1996 a naposledy v roce 2000, kdy se výzkumu účastnilo pouze hlavní město Praha. Na národní úrovni uskutečňuje viktimologická šetření téměř pravidelně Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Ta jsou jen těžko nahraditelným zdrojem poznatků o celkovém zasažení naší společnosti kriminalitou.²³

Na národní úrovni byly realizované výzkumy v letech 2005, 2006 a 2010, které byly výrazně inspirované metodologií ICVS. I přes drobné metodologické rozdíly (počet sledovaných deliktů, velikost vzorku, způsob dotazování apod.), které se objevovaly mezi jednotlivými koly, je možné identifikovat pět základních majetkových deliktů a zhodnotit jejich vývoj v čase. Jde o krádež auta, krádež věcí z auta, vloupání do obydlí, loupež (včetně pokusu) a krádež osobního majetku (věci na sobě nebo při sobě). Z výsledků výzkumů obětí v České republice vyplývá, že i když pokles trestné činnosti není nijak výrazný, byla zachycená míra viktimizace v dalších sledovaných letech oproti roku 2004 nižší u všech deliktů a lze tedy hovořit o poklesu kriminality.²⁴ Poslední výzkum se podařilo realizovat v roce 2013. Zjišťoval, kolik obyvatel naší republiky se stalo oběťmi vybraných 8 trestných činů (krádež auta, krádež věcí z auta, vloupání do obydlí/chat či chalup, loupež, krádež osobních věcí, fyzické napadení a vyhrožování fyzickým násilím). Výzkumu se účastnilo 3000 respondentů. Výsledky ještě nejsou zpracovány, k dispozici je však příspěvek ze semináře „*Alternativní způsoby sběru dat o kriminalitě*“. Přes 60 % dotazovaných se nestalo obětí žádného z uvedených trestných činů, což je méně, než v roce 2010. Pokud se však respondenti stali oběťmi, nejčastěji se jednalo o krádež osobních věcí. Latentní kriminalita se nejčastěji týkala vyhrožování fyzickým násilím (nenahlášeno Policii ČR přes 80%) a fyzického napadení (nenahlášeno 70 %). Z dostupných výsledků je také zřejmé,

²² MARTINKOVÁ, Milada. *Oběti některých kriminálních deliktů v České republice v roce 2004*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. s. 5-6.

²³ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. s. 103-105.

²⁴ ŠTEFUNKOVÁ, Michaela. Výzkumy obětí jako zdroj informací o kriminalitě. In: SVATOŠ, Roman, KŘÍHA, Josef a kol. *II. kriminologické dny*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. s. 240-241.

že latentní kriminalita byla v roce 2013 u všech deliktů vyšší, než tomu bylo v roce 2010.²⁵

Viktimologickou problematikou se v současnosti zabývají i průzkumy veřejného mínění, v rámci kterých výzkumníci zjišťují zejména pocity bezpečnosti občanů, jejich strach ze zločinu a důvěru k institucím formální kontroly kriminality, zvláště k policii a soudům.²⁶ Strach obyvatel z kriminality na základě stupně obav z viktimizace konkrétními trestnými činy zjišťuje průzkumy Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Při srovnání posledních výzkumů z let 2005 a 2012 lze konstatovat, že celkový pocit ohrožení poklesl. Nejvíce se lidé obávají kapesních krádeží a vykradení bytu, následuje vandalismus. Obavy z krádeže auta již nejsou tak výrazné jako dříve, naopak strach občanů z podvodu stoupá. Nejmladší respondenti do 21 let jsou nejvíce bezstarostní, na druhé straně senioři mají obavy z trestné činnosti celkově největší.²⁷

Viktimologické výzkumy jsou bezesporu přínosem. Výsledky těchto výzkumů dokazují, že potřeby obětí trestných činů mohou být různé, ať už jde o psychickou či emocionální podporu, materiální kompenzaci či jinou odbornou pomoc. Je tedy logické, že musí být vytvořen určitý legislativní rámec, aby tyto potřeby mohly být v praxi efektivně uspokojeny.

1.2 Legislativní vymezení

Práva obětí trestných činů jsou v současné době velkým tématem právních úprav. I z hlediska této oblasti nebyla obětí, tedy lidem, kterým byla způsobena újma na životě, zdraví, majetku atd., až do poloviny minulého století věnována náležitá pozornost. O ochraně práv a svobod se mluvilo pouze v souvislosti s osobou, proti které se vedlo trestní stíhání. Teprve od poloviny 20. století se zájem obrací i na oběť trestných činů, a to především v souvislosti s principy restorativní justice.²⁸ V české právní a kriminologické literatuře se pojem oběť stává středem zájmu s určitým zpožděním, detailnější pojednání nalzáme až v 90. letech minulého století.²⁹

²⁵ MARTINKOVÁ, Milada. *Viktimologický výzkum v ČR v roce 2013 – z výpovědí obětí zjištěný výskyt kriminality latentní a evidované* [online]. 2014 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/20141106MM.pdf>

²⁶ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 185.

²⁷ HOLAS, Jakub. Strach z kriminality ve výzkumech IKSP. In: MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2014. s. 46-53.

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 13.

²⁹ GRŮVNA, Tomáš, ŠÁMAL Pavel a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, s. 2.

Obrázek č. 1 Sjednocení úpravy pomoci obětem trestných činů zákonem o obětech trestných činů³⁰

Pojem oběť do našeho právního řádu aplikoval **zákon č. 209/1997 Sb.**, o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů (dále také zákon o poskytnutí peněžité pomoci).³¹ Tento zákon charakterizoval oběť trestného činu jako fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví a dále osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, jestliže byla rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a žila s ním ve společné domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživné. Za oběť se tedy nepovažovala osoba, které vznikla např. pouze škoda na majetku.³² Zmíněný zákon měl ale mnoho nedostatků, mezi které patří například nízké částky poskytnuté pomoci, příliš úzké vymezení okruhu obětí trestné činnosti či nepostačující psychologická a sociální péče o oběť trestného činu. Proto

³⁰ Vlastní

³¹ DANKOVÁ, Katarína. Pojem obeť trestného činu a jej postavenie v trestnom konaní v komparatívnom kontexte. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. s. 110.

³² *Stali jste se obětí trestného činu?: příručka pro oběti trestných činů*. Praha: Rubikon Centrum, 2012. s. 14.

se s postupem času začalo uvažovat o legislativních změnách v této oblasti.³³

Právní úprava ochrany obětí trestných činů byla ještě nedávno roztržena do několika samostatných zákonů. Procesní práva obětí v trestním řízení (poškozených) jsou upravena v **zákoně č. 141/1961 Sb.**, o trestním řízení soudním (trestní řád). Na druhé straně postavení oběti jako adresáta zvláštní péče ze strany státu nebylo dostatečně řešeno. Některá neprocesní práva jsou obsažena například již ve zmíněném trestním řádu (např. právo na informace), zákoně o poskytnutí peněžité pomoci (právo na peněžitou pomoc), **zákoně č. 108/2006 Sb.**, o sociálních službách (právo na sociální poradenství a sociální služby- např. intervenční centra), **zákoně č. 99/1963 Sb.**, občanský soudní řád, **zákoně č. 273/2008 Sb.**, o Policii České republiky apod.³⁴ Neexistovala ale ucelená úprava práv obětí jakožto subjektu zvláštní péče ze strany státu a orientace v takovém množství zákonů nebyla jak pro oběti, tak ani pro subjekty poskytující těmto jedincům pomoc vůbec jednoduchá.

Dnem 1. srpna 2013 se však tato situace změnila. Účinnosti v plném rozsahu nabyl **zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů** (dále zákon o obětech trestných činů/ZOTČ), který přinesl komplexní a dosud nesjednocenou úpravu pomoci obětem trestných činů. Zároveň novelizoval deset dalších zákonů, především trestní řád, občanský soudní řád a zákon o poskytnutí peněžité pomoci. Česká republika tedy po vzoru Kanady, Německa či Švýcarska zvolila cestu samostatného zákona, který upravuje oblast ochrany a pomoci obětem trestných činů. ZOTČ přináší rozšíření práv obětí, posiluje pomoc těmto jedincům, reguluje činnost subjektů, které poskytují pomoc obětem trestných činů, a celkově zpřehledňuje právní úpravu v této oblasti. Při jeho tvorbě se vycházelo z aktuálních viktimologických poznatků, které vypovídají o tom, že, jak už bylo zmíněno, psychologické důsledky kriminálního činu mnohdy zraňují oběť daleko více než pouhá materiální újma.³⁵

Cílem tohoto nového zákona je zlepšit postavení obětí. Především, aby s nimi bylo zacházeno s respektem k jejich osobnosti, ohleduplně vzhledem k situaci, ve které se nachází a způsobem, který jim nepřivodí další újmu. Dále aby jim byla poskytnuta pomoc v případech, kdy to potřebují, aby měli v průběhu trestního řízení dostatek informací jak o svých právech, tak i o případu a také aby měli prostor pro vyjádření svého názoru v trestním

³³ VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GŘIVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013. č. 4, s. 84.

³⁴ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL Pavel, VÁLKOVÁ Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. s. 1-2, 14.

³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 11-15.

řízení.³⁶

Je nepochybné, že ZOTČ představuje výrazný pozitivní posun v oblasti pomoci obětem trestné činnosti v České republice. Jedním z důvodů je i fakt, že tento nový zákon implementuje závazky vyplývající z dokumentů přijatých k podpoře obětí trestných činů na úrovni evropské legislativy.³⁷ Mezi nejvýznamnější předpisy Evropské unie, které se týkají obětí, patří směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, která nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, směrnice rady EU 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů a další. K implementaci této starší směrnice došlo ještě za účinnosti zákona o poskytnutí peněžité pomoci, a to novelou z roku 2006.³⁸

Zásadní pro další výklad je vymezení definice oběti, a to především ve vztahu k poškozenému. Pojem oběť má hodně společného s trestněprocesním pojmem poškozený, nejsou to však pojmy totožné.³⁹ Rozlišení mezi těmito dvěma pojmy je obtížné, jelikož jedna osoba vystupuje v obou procesních postaveních. **Poškozený** je čistě procesním pojmem. V trestním právu ho najdeme v trestním řádu. Označuje jednoho ze subjektů trestního řízení, který je zároveň stranou trestního řízení podle § 12 odst. 6 trestního řádu. Konkrétně však pojem poškozeného vymezuje § 43 odst. 1 trestního řádu jako toho, komu bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková či nemajetková újma, nebo toho, na jehož úkor se pachatel obohatil. K těmto skutečnostem musí skutečně dojít, nestačí pouhá skutečnost, že trestným činem měla vzniknout újma. **Oběť trestného činu** je z právního hlediska nově definována v zákoně o obětech trestných činů. Zákon vymezení oběti rozšiřuje a zároveň specifikuje jeho odlišení od poškozeného.⁴⁰ Oběť je podle § 2 odst. 2 ZOTČ charakterizována jako „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“⁴¹ Tato osoba je tzv. přímou obětí. Pod pojem oběť však ZOTČ zahrnuje též tzv. oběť nepřímou, kterou rozumíme příbuzného nebo osobu blízkou přímé oběti, která v důsledku trestného činu

³⁶ GRÍVNA, Tomáš. Zákon o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. s. 24.

³⁷ VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GRÍVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 84.

³⁸ GRÍVNA, Tomáš, ŠÁMAL Pavel, VÁLKOVÁ Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, s. 6-10.

³⁹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. s. 150.

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 16-17.

⁴¹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, § 2 odst. 2.

zemřela.⁴²

Přestože se oba pojmy částečně překrývají, protože oběti např. náleží některá práva jako poškozenému v trestním řízení, je nutné oběť chápat spíše jako již zmiňovaný subjekt zvláštní péče ze strany státu, než jako stranu v trestním řízení.⁴³ Poškozeným může být jak fyzická, tak i právnická osoba, u které však nelze hovořit o vzniku druhotné újmy (sekundární viktimizace). Poškozenému se nahrazuje pouze primární újma. Za oběť lze považovat výhradně osobu fyzickou, která je schopna svými smysly a city vnímat útrapy jí způsobené trestným činem. V tomto případě je tedy snaha zabránit vzniku sekundární újmy.⁴⁴

ZOTČ dále pracuje se specifickým subjektem, a to s kategorií **zvlášť zranitelné oběti**, kterou se dle § 2 odst. 4 rozumí:

- dítě,
- osoba, jež je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem či smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník),
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti či trestného činu, který zahrnoval násilí či pohružku násilím, je-li v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, ve které se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.⁴⁵

Jedná se o oběti, které jsou zvlášť zranitelné, jestliže jde o nebezpečí sekundární viktimizace (způsobení druhotné újmy). Tito jedinci jsou také obzvláště náchylní k prohloubení jejich stresu a citového zranění samotnou účastí v trestním řízení. Je proto nezbytné, aby nebezpečí další viktimizace bylo omezeno na minimum. Jejich zranitelnost může vyplývat z osobní charakteristiky jedince nebo z povahy či typu trestného činu, ze životní situace, ve které se nacházejí apod.⁴⁶ Ze samotného názvu zvlášť zranitelná oběť

⁴² JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 16

⁴³ Tamtéž, 16-17.

⁴⁴ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL Pavel, VÁLKOVÁ Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, s. 27.

⁴⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, § 2 odst. 4

⁴⁶ VICHEREK, Roman. Oběti trestných činů a jejich práva. *Epravo.cz: Sbirka zákonů, judikatura, právo* [online]. 2013, 26. 11. 2013 [cit. 2014-11-27]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>

vyplývá potřeba těmto jedincům poskytnout speciální péči, tj. vyšší míru pomoci a podpory oproti ostatním obětem, jinak se zvyšuje riziko jejich sekundární viktimizace. Tato kategorie obětí má tedy speciální práva, která jsou také obsažena v zákoně o obětech trestných činů.⁴⁷

Pro účely ZOTČ se za trestný čin⁴⁸ podle § 2 odst. 1 považuje i čin jinak trestný, tedy situace, kdy jednání vykazuje znaky trestného činu, ale není jím z důvodu nízkého věku pachatele nebo pro jeho nepřičetnost. Důvodem takové úpravy je fakt, že i čin spáchaný osobou mladší 15 let či osobou nepřičetnou, který jinak vykazuje znaky trestného činu, působí oběti v podstatě stejnou újmu, jako by šlo o trestný čin.⁴⁹

Za důležité považuji zmínit **základní zásady ZOTČ**, které jsou zakotveny v § 3 tohoto zákona. Zásady jsou zde uvedeny výslovně, což je nutné zejména proto, že jde o nový zákon, a pouhé vyvozování základních zásad z jednotlivých ustanovení by mohlo dělat orgánům činným v trestním řízení (dále také OČTŘ) potíže.⁵⁰ Znalost těchto zásad je důležitá pro pochopení zákona, jeho smyslu a účelu. Základní zásady napomáhají vynaložit a aplikovat jednotlivá ustanovení. Nalezneme zde zásadu presumpce postavení oběti. Ta říká, že každá oběť, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, musí být považována za oběť, pokud však nevyjde najevo opak nebo nejde o zneužití postavení oběti (trestný čin měl pro jedince pouze nepatrné důsledky, ale domáhá se odborné pomoci, kterou ve skutečnosti nepotřebuje – např. notoričtí stěžovatelé). Právní úprava má tedy zabránit i zneužívání systému na pomoc obětem. Na postavení oběti nemá vliv skutečnost, zda se podařilo pachatele zjistit, dopadnout, odsoudit či nikoliv. Odstavec druhý uvádí zásadu citlivého (respektovat osobnost oběti a jednat s ní zdvořile), individuálního a diferencovaného (jiný přístup k dítěti, dospělému, hendikepovanému apod.) přístupu k oběti, doplněnou o zásadu prevence před sekundární viktimizací, kterou se musí řídit OČTŘ, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, ale i další subjekty, které pracují s těmito jedinci. Mezi další zásady je řazena zásada zákazu diskriminace, zajištění individuálního přístupu k oběti ve vztahu k právu na informace a zásada spolupráce mezi OČTŘ a subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů.⁵¹

⁴⁷ VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GRIVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 85.

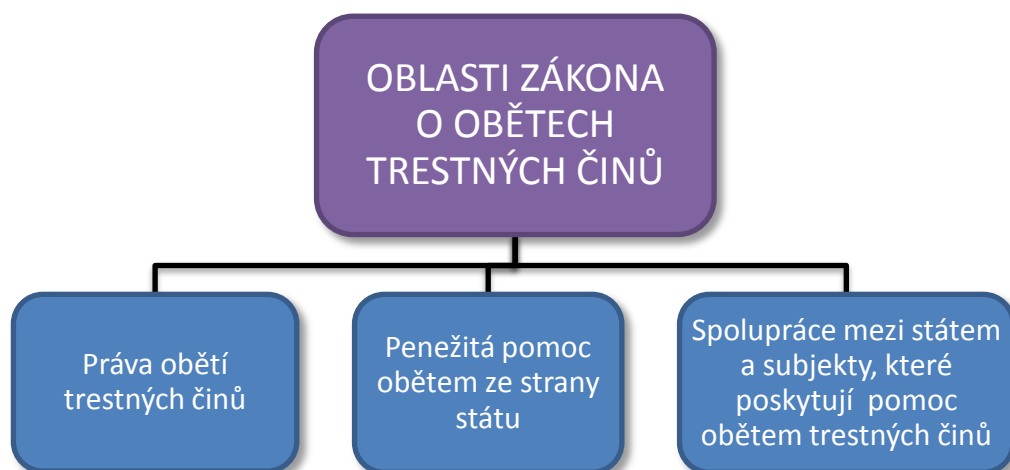
⁴⁸ *Trestný čin je podle zákona č. 40/2009 Sb., §13, odst. 1 takový protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 27.

⁵⁰ BENEŠOVÁ, Eva. Nový zákon o obětech trestných činů od 1. 8. 2013. *Právo a rodina*. 2013, č. 8, s. 1.

⁵¹ GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, s. 39-42.

Předmětem úpravy ZOTČ jsou **tři hlavní oblasti**. První z nich upravuje práva obětí trestných činů, druhá řeší pravidla poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem a poslední oblast se věnuje vztahům mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů. Účel zákona, i když v něm výslovně zachycen není, je dle názoru odborníků snížení latence trestné činnosti, zlepšení postavení obětí trestných činů i mimo trestní řízení a zajištění toho, aby s nimi bylo ze strany OČTŘ zacházeno citlivě a důstojně.⁵²

Obrázek č. 2 Tři hlavní oblasti zákona o obětech trestných činů⁵³

Podstata zákona spočívá ve **vymezení šíře a obsahu práv obětí trestných činů**. Mezi ně patří právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4-6), právo na informace (§ 7-14), právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14), právo na ochranu soukromí (§ 15 a 16), právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17-22) a právo na peněžitou pomoc (§ 23-37).⁵⁴

Odbornou pomocí se rozumí psychologické a sociální poradenství, poskytování právních informací a právní pomoci a restorativní programy. Obětem ji poskytují především nevládní neziskové organizace (dále také NNO), Probační a mediační služba (dále také PMS) a advokáti. Pomoc může být poskytována před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu a dokonce i po jeho skončení. Jediným kritériem pro poskytování odborné pomoci je její potřebnost a účel, které posuzuje vždy konkrétní subjekt poskytující pomoc obětem. V případě zvláště zranitelných obětí bude odborná pomoc poskytována bezplatně. Výjimku tvoří oběti trestného činu zanedbání povinné výživy. I když jde o děti, v těchto případech vzniká především následek v podobě neplacení výživného. Pokud by však tímto činem

⁵² BENEŠOVÁ, Eva. Nový zákon o obětech trestných činů od 1. 8. 2013. *Právo a rodina*. 2013, č. 8, s. 1.

⁵³ Vlastní

⁵⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

vzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek, má i tato oběť právo na bezplatnou pomoc.⁵⁵

Právo na informace upravuje ZOTČ poměrně podrobně. Informační povinnost vzhledem k obětem mají zejména orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (NNO, střediska PMS a advokáti poskytující právní pomoc obětem trestných činů podle ZOTČ).⁵⁶ Zejména je sledován cíl, aby oběti dostaly ty nejdůležitější informace, které v danou chvíli potřebují. Mezi ty patří například informace, na které subjekty je možné obrátit se s žádostí o odbornou pomoc apod. Některé informace dostávají oběti automaticky, některé jen na žádost (např. informace o stavu trestního řízení). Upravena je jak forma, tak také způsob poskytování informací.⁵⁷ Například subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytují informace o službách odborné pomoci, které mohou oběti nabídnout, právech oběti podle zákona o obětech trestných činů, právech oběti jako poškozeného a o průběhu a postavení oběti v trestním řízení. Tyto informace jsou obětem poskytovány i dalšími subjekty, zejména orgány činnými v trestním řízení. Poskytnutí těchto informací představuje podstatný předpoklad pro informovanou účast oběti v trestním řízení a snižuje riziko sekundární či opakované viktimizace.⁵⁸

Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím bylo do ZOTČ včleněno z důvodu jeho komplexnosti. Zákon nepřináší v tomto směru žádnou novou úpravu, neboť se jedná o shrnutí práv, která jsou obsažena v jiných právních předpisech (např. v zákoně o Policii České republiky). Oběť má také právo na ochranu svého soukromí, které je provedeno zejména formou zákazu zveřejňování informací, které by umožnily zjistit totožnost oběti, a to odkazem na úpravu v trestním řádu. Dále je zde doplněno, že na žádost oběti je možné uvádět osobní údaje takovým způsobem, aby se s nimi mohly seznamovat pouze OČTŘ, policisté a úředníci PMS a ne např. pachatel.⁵⁹

Právo na ochranu před druhotnou újmou, o které bylo pojednáno na začátku této kapitoly, je dalším právem oběti. Ochrana před sekundární viktimizací je garantována především stanovením způsobu, jakým mají postupovat orgány činné v trestním řízení.

⁵⁵ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, s. 46-51.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 17-24.

⁵⁷ GŘIVNA, Tomáš. Zákon o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. s. 28.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 71-72.

⁵⁹ GŘIVNA, Tomáš. Zákon o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. s. 28.

Zahrnuje především právo oběti na zabránění kontaktu s osobou pachatele, speciální pravidla pro provádění výslechu oběti a podání vysvětlení ze strany oběti (omezení otázek intimního charakteru, pokud nejsou nezbytně nutné), právo oběti žádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného či opačného pohlaví. Specificky upraven je i výslech zvláště zranitelných obětí (vyslýchat citlivě a takovým způsobem, aby výslech nemusel být opakován apod.).⁶⁰ Podstatné je i zavedení nových institutů. Těmi jsou jednak právo na doprovod důvěrníka, kterým může být i osoba blízká oběti, ale také právo oběti být vyslyšena, což znamená, že oběť může kdykoli během řízení před soudem učinit prohlášení, ve kterém vyjádří následky, které jí byly způsobeny trestným činem.⁶¹

Zákon přebírá **úpravu peněžité pomoci obětem ze strany státu** (tzv. odškodnění), která byla dříve obsažena již ve jmenovaném v zákoně č. 209/1997 Sb., a to z důvodu jeho komplexnosti. Smyslem poskytnutí peněžité pomoci ze strany státu (Ministerstva spravedlnosti ČR) je překlenutí zhoršené sociální situace, a to bezprostředně po trestném činu. Sekundární účel lze spatřovat i v částečné náhradě újmy, která byla oběti způsobena trestným činem.⁶² Peněžitá částka se poskytne v případě, že o poskytnutí peněžité pomoci oběť požádala a pokud nemajetková újma, škoda na zdraví nebo škoda vzniklá v důsledku smrti, způsobené kriminálním činem, nebyla pachatelem hrazena v plné výši. ZOTČ navazuje na předchozí právní úpravu, zavádí však některé změny. Z podstatnějších rozdílů lze poukázat především na zvýšení částek poskytované peněžité pomoci. Výše peněžité pomoci je určena paušálními částkami uvedenými v § 28 ZOTČ, nejvyšší celková částka, kterou je možno poskytnout, byla zvýšena ze 150 000 Kč na 200 000 Kč pro jednu oběť.⁶³ Další změnou je rozšíření okruhu příjemců peněžité pomoci jak v případě přímých, ale i nepřímých obětí. Podstatnou změnu představuje také přechod nároku oběti na náhradu škody či nemajetkové újmy vůči pachateli na stát, a to v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci (předtím byla oběť povinna do 5 let ode dne poskytnutí pomoci odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částku, kterou obdržela jako náhradu škody). Přestože je poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů ze strany státu uvedeno jako samostatná a autonomní oblast právní úpravy ZOTČ, lze podřadit pod kategorii práv obětí trestných činů i právo na peněžitou pomoc.⁶⁴

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 18.

⁶¹ BENEŠOVÁ, Eva. Nový zákon o obětech trestných činů od 1. 8. 2013. *Právo a rodina*. 2013, č. 8, s. 1-3.

⁶² KOZÁK, Vítězslav. K zákonu o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 2, s. 45.

⁶³ GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ Ivana a kol. *Kriminologie*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 135.

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 19, 124.

Poslední oblast, kterou zákon o obětech upravuje, je věnována **subjektům, které poskytují pomoc obětem trestných činů**. Mezi tyto subjekty podle ZOTČ řadíme:

- subjekty akreditované pro služby poskytování právních informací nebo restorativní programy,
- subjekty poskytující psychologické a sociální poradenství,
- advokáty, kteří poskytují obětem trestných činů právní pomoc,
- střediska Probační a mediační služby.⁶⁵

ZOTČ v této části nastavuje institucionální rámec spolupráce mezi státem a nevládními organizacemi, které poskytují tuto pomoc. Podle ustanovení § 38 ZOTČ bude stát prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti podporovat činnost těchto subjektů tím, že jim bude poskytovat dotace ze státního rozpočtu. Takovou dotaci však mohou získat pouze akreditované subjekty. Akreditovat se mohou buď pro poskytování právních informací, restorativní programy, případně pro obě zároveň. Pro poskytování služeb psychologického a sociálního poradenství získávají subjekty oprávnění podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále také zákon o sociálních službách). Dotace ze státního rozpočtu na tyto služby náleží pouze podle zákona o sociálních službách, nikoli podle zákona o obětech trestných činů. Nárok na získání dotace od Ministerstva spravedlnosti nemají také ani střediska PMS, ani advokáti poskytující obětem pomoc.⁶⁶

ZOTČ určuje, že jedním ze základních požadavků na udělení akreditace je podmínka, aby subjekt pomoc obětem již poskytoval po dobu nejméně jednoho roku před podáním žádosti. Tím se zabrání tomu, aby se o akreditaci ucházel subjekt pouze ze zjištěných důvodů. Žadatelem může být výhradně právnická osoba zřízená za jiným účelem, než je podnikání. Dalším požadavkem je, aby osoby, které budou službu poskytovat, byly bezúhonné a odborně způsobilé.⁶⁷ Akreditované subjekty však nemají automatický nárok na udělení dotace. Zákon udává, že na udělení dotace nevzniká právní nárok. Ministerstvo spravedlnosti přihlíží k úrovni a povaze poskytované služby v souvislosti s pomocí obětem trestné činnosti, zároveň přihlíží i na rovný přístup k žadatelům o dotaci.⁶⁸

V souvislosti s těmito subjekty vede Ministerstvo spravedlnosti ČR v elektronické

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014. s. 175.

⁶⁶ VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GRÍVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 85.

⁶⁷ BENEŠOVÁ, Eva. Nový zákon o obětech trestných činů od 1. 8. 2013. *Právo a rodina*. 2013, č. 8, s. 3.

⁶⁸ GRÍVNA, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. s. 216-217.

podobě podle § 48 odst. 1 Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Na základě vlastní žádosti Ministerstvo spravedlnosti ČR zapisuje do tohoto registru advokáty a subjekty oprávněné poskytovat psychologické a sociální poradenství. Subjekty akreditované pro poskytování právních informací nebo restorativní programy jsou do registru zapsány na základě akreditace.⁶⁹ Střediska Probační a mediační služby jsou do registru zapisovány bez nutnosti akreditace (ze zákona).⁷⁰ Díky tomuto registru se jak oběti, tak i všechny subjekty, které mají povinnost informovat oběti o možnostech pomoci, dostanou snadněji k potřebným informacím o poskytovatelích pomoci. Registr umožňuje obětem trestných činů nalézt vhodnou pomoc například podle typu poskytovatele, druhu pomoci nebo místa jejího poskytování. K 9.6.2015 registr obsahuje 250 subjektů z celé České republiky. Z toho 33 subjektů poskytujících sociální služby, 22 subjektů poskytujících právní informace nebo restorativní programy, 117 advokátů a 78 středisek PMS. V Královéhradeckém kraji jsou 2 subjekty poskytující sociální služby, konkrétně intervenční centrum a odborné sociální poradenství. Dále 5 akreditovaných subjektů, konkrétně In Iustitia, Adra- poradna Nomia, La Strada Česká republika, Občanské poradenské středisko a Oblastní charita Hradec Králové. Registrovaných advokátů, kteří v tomto kraji poskytují právní pomoc obětem trestných činů, je 5, stejně jako středisek Probační a mediační služby.⁷¹

Shrnutí

Charakterizovali jsme oběť, a to jak z hlediska viktimologického, tak i právního. Objasnili jsme pojmy viktimnost, viktimizace a představili jsme některé významné viktimologické výzkumy. Zabývaly jsme se zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Popsali jsme práva obětí a úpravu peněžitě pomoci obětem ze strany státu. V závěru jsme se věnovali podpoře subjektů, které poskytují pomoc obětem trestných činů, ze strany státu.

Stát se také přímo podílí na zajištění služeb pomoci obětem trestným činů, a to skrze svou organizační složku - Probační a mediační službu, která je jedním z největších poskytovatelů služeb obětem trestných činů.

⁶⁹ Ministerstvo spravedlnosti ČR: Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. *Justice.cz* [online]. [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=330753>

⁷⁰ VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GRIVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 85.

⁷¹ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů: Rychlé vyhledávání. *Justice.cz* [online]. 2013 [cit. 2015-06-09]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

2 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

Probační a mediační služba je specializovaná sociální služba, která působí v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR. Činnost PMS vychází z restorativního pojetí spravedlnosti a je zaměřena na práci s pachateli a oběťmi trestných činů.⁷² Probační a mediační služba byla zřízena na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále také zákon o PMS), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2001. Tento zákon je velmi úzce vázán na základní trestněprávní předpisy, kterými jsou trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) a trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.). Probační a mediační službu lze označit za poměrně mladou instituci v systému trestní justice, která vychází ze součinnosti dvou oblastí, a to sociální práce a trestního práva.⁷³

Zákon o PMS v § 2 definuje a rozlišuje dvě základní složky činnosti PMS- probaci a mediaci. Pojem probace je odvozen z latinského *probare*, tj. zkoušet, ověřovat, pojem *mediace* má svůj původ v latinských *medius*, *median*, což znamená střed, prostřední.⁷⁴ **Probaci** rozumíme organizaci a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení a sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pod pojem probace je dále zahrnuta individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život a vyhověl podmínkám, které mu uloží soud nebo státní zástupce, a to s cílem obnovit jeho narušené právní i společenské vztahy.⁷⁵ **Mediaci** zákon definuje jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“⁷⁶ Vzhledem k tomu, že mediace hraje podstatnou roli při práci probačních úředníků s oběťmi trestných činů, bude jí věnována samostatná podkapitola (viz 3.1).

Cílovou skupinu PMS tvoří jednak osoby, které byly obviněny nebo odsouzeny za trestný čin, ale také osoby, které byly trestným činem poškozeny. Jde tedy o pachatele

⁷² KROFTOVÁ, Andrea a Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In: MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifiky různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. s. 283.

⁷³ KARABEC, Zdeněk, ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. s. 41-42.

⁷⁴ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Pavel ŠTERN. Pojmy probace a mediace. In: DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. s. 1, B2.

⁷⁵ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 2 odst. 1.

⁷⁶ Tamtéž, § 2 odst. 2.

a oběti trestných činů. PMS pracuje se širokou škálou pachatelů, a to od dětí mladších 15 let (pokud se dopustily činu, který se u právně odpovědných osob pokládá za trestný), až po dospělé pachatele trestných činů. Okruh obětí trestných činů, které se mohou stát klienty PMS, není však nijak omezen. Důležitý je pouze jejich souhlas se spoluprací s touto službou, která s nimi pracuje a pomáhá jim v průběhu celého trestního řízení.⁷⁷

Posláním PMS je napomáhat k naplňování trestní spravedlnosti, a to vytvářením podmínek pro ukládání a zajištění efektivního výkonu alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených a v neposlední řadě nalezením účinné reakce na spáchaný trestný čin. Za tímto účelem PMS provádí probaci a mediaci, podílí se na řešení sporů mezi obviněným a poškozeným, svými činnostmi usiluje o urovnání konfliktů, obnovení respektu k právním normám a prevenci trestné činnosti.⁷⁸

Probační a mediační služba usiluje o naplňování **tří základních cílů**. Prvním z nich je integrace pachatele, v rámci kterého se PMS snaží začlenit pachatele zpět do společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace představuje proces, při kterém jde především o obnovení respektu obviněného k právním normám společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci. Druhým cílem je participace poškozeného. Jde především o snahu PMS zapojit oběť trestného činu do „procesu“ vlastního odškodnění, obnovit jeho pocit bezpečí a důvěry ve spravedlnost. Za třetí cíl si PMS klade ochranu společnosti. K tomu přispívá tím, že řeší konfliktní a rizikové stavy spojené s trestním řízením a zajišťuje efektivní realizaci uložených alternativních trestů a opatření.⁷⁹

⁷⁷ KROFTOVÁ, Andrea a Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In: MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. s. 284-285.

⁷⁸ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Pavel ŠTERN. Poslání probační a mediační služby. In: DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. s. 1, D1.

⁷⁹ Poslání a cíle: Cíle činnosti PMS. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-04]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

2.1 Restorativní justice

Restorativní justice nebo také nápravná, obnovující justice (z anglického restore-tj. obnovit, uzdravit, vrátit do původního stavu), je myšlenkový směr, který se v trestním právu začal prosazovat v souvislosti s hledáním a zaváděním nových způsobů sankcionování.⁸⁰ Princip restorativní justice se začal rozvíjet zhruba v polovině 80. let 20. století nejprve v Kanadě a USA, později i v západní Evropě. Toto pojetí trestní spravedlnosti vychází z předpokladu, že trestný čin je sociální konflikt mezi dvěma i více jednotlivci či stranami a mezi jejich normami a normami společnosti, a tudíž ho lze účinně řešit pouze za aktivní účasti všech dotčených, tj. oběti, pachatele a společnosti. Restorativní justice vychází z myšlenky, že trestný čin narušil sociální vztah mezi obětí, pachatelem a dotčenou společností a snaží se tento narušený vztah obnovit.⁸¹

Mnoho autorů (např. Karabec, Rozum, Štern, Ouředníčková, Doubravová) uvádí, že duchovním otcem konceptu restorativní justice je Howard ZEHR. Definoval jednotlivé principy a celkovou koncepci a praktiky restorativní justice, kterými se nechala inspirovat i trestní spravedlnost v České republice.⁸²

KARABEC vymezuje pojem restorativní justice jako určitý koncept zacházení s pachatelem a ochrany obětí trestných činů, který se liší od klasické, retributivní (trestající) justice. Můžeme ji chápat jako soubor požadavků, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. V moderním trestním právu se začala prosazovat restorativní justice a s ní spojené jiné, inovativní metody sankcionování trestných činů především z důvodu negativních důsledků nepodmíněného odnětí svobody (devastující vliv věznic na osobnost odsouzeného, přerušení pracovních aktivit a vztahů, nedochází k převýchově pachatelů apod.) a narůstajících problémů trestní justice (vysoký růst kriminality, vytíženost soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana oběti apod.).⁸³

Podle ZEHRA je restorativní justice „proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich

⁸⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014. s. 23.

⁸¹ VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 14.

⁸² VAŠÍČKOVÁ, Petra. Pojetí pachatele v sociální práci v České republice. *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociální práce*. 2013, č. 2, s. 105-106.

⁸³ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Zdeněk a kol. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. s. 5-8.

se odvíjející povinnosti a závazky.“⁸⁴

Další z definic používá LIEBMANN. Dle něj si restorativní justice klade za cíl obnovit blaho obětí, pachatelů a společnosti poškozenou trestným činem a zabránit dalšímu páchání trestné činnosti.⁸⁵

Trestný čin je tedy chápán jako závažná sociální událost, která zasáhla do životů lidí určitého společenství a která může být vyřešena v případě, že se při nápravě trestného činu zaměřujeme na individuální potřeby a úlohu zúčastněných. Přehled potřeb a úloh jak obětí, pachatele, ale i společnosti znázorňuje tabulka č. 1.⁸⁶

Potřeby obětí trestného činu	<ul style="list-style-type: none"> -mít všechny podstatné informace -říkat pravdu a sdělovat svůj traumatický zážitek -opět získat kontrolu nad svým životem (zplnomocnění) -náprava škody nebo ospravedlnění -začlenit se zpět do společnosti
Potřeby a úlohy pachatelů	<ul style="list-style-type: none"> -přijmout odpovědnost za spáchaný trestný čin -začlenit se zpět do společnosti -povzbudit a podpořit při integraci do společnosti -někdy alespoň dočasné omezení či kontrol
Potřeby a úlohy společnosti	<ul style="list-style-type: none"> -věnovat pozornost jejím zájmům v roli poškozeného -dostat příležitost se k trestnému činu vyjádřit a prohloubit vzájemnou zodpovědnost -povzbudit ji, aby vytvářela podmínky, které vedou ke zdravé komunitě

Tabulka č. 1 Přehled potřeb a úloh obětí, pachatelů a společnosti⁸⁷

Restorativní justice se liší od tradiční, retributivní justice, nicméně ji nelze považovat za její úplný protiklad. Rozdíl lze však spatřovat v odlišném přístupu k podstatě samotného trestného činu. Jak již bylo řečeno, jde především o konflikt mezi pachatelem a konkrétní obětí. Restorativní justice z tohoto důvodu spatřuje primární účel systému trestní justice právě v kompenzaci poskytované jednotlivým obětem trestných činů.⁸⁸ Jestliže je tedy hlavní zřetel

⁸⁴ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 26.

⁸⁵ LIEBMANN, Marian. *Restorative justice: how it works*. Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers, 2007. s. 25.

⁸⁶ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 10-13.

⁸⁷ Vlastní

⁸⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014. s. 23-24.

v rámci retributivní trestní justice kladen na to, aby pachatelé byli po zásluze potrestáni, restorativní justice se zajímá především o to, jak a komu byla trestným činem způsobena újma a jak tuto újmu napravit. Jinými slovy se naplňování spravedlnosti v rámci restorativní justice odvíjí od poškozených a jejich potřeb a úsilí je zaměřeno na obnovu toho, co bylo trestnou činností narušeno a dále na urovnání konfliktů mezi pachatelem, poškozeným a společností.⁸⁹ Odpovědnost za řešení kriminality tedy není pouze v rukou státu, ale v rukou těch, kterých se to bezprostředně týká. V trestním procesu se proto počítá nejen s aktivní rolí obviněného, ale i s individuálním zohledněním zájmů a potřeb obětí a dalších dotčených subjektů, především společnosti.⁹⁰

Urovnání konfliktního stavu má velký význam v první řadě pro osobu poškozeného, nicméně náprava morální i materiální újmy způsobené trestným činem může mít zároveň značný výchovný a resocializační účinek na osobu obviněného. Postoj, jaký při přímé konfrontaci s poškozeným v rámci mediace obviněný zaujme, může mnohdy významným způsobem ukázat, je-li schopen se vypořádat s příčinami trestné činnosti a zda riziko jejího opakování je malé. To souvisí s dalším podstatným bodem restorativní justice, který spočívá v úsilí přivést pachatele k převzetí odpovědnosti za svůj čin. Tato odpovědnost totiž předpokládá, že dotyčný pochopí následky svého činu a uzná, že něco způsobil. Pochopení a uznání viny ze strany samotného pachatele trestného činu je patrně hlavním cílem restorativní justice. Dosažení tohoto stavu je totiž nejspolehlivější zárukou toho, že v budoucnu nedojde k recidivě.⁹¹

Pro shrnutí základních myšlenek restorativní justice lze říci, že se zaměřuje na újmu vzniklou trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje jak poškozeného, pachatele, tak i společnost do procesu řešení.

⁸⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 15-16.

⁹⁰ SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000. s. 9.

⁹¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014. s. 24-25.

2.2 Historie Probační a mediační služby v České republice

Vznik a vývoj Probační a mediační služby v ČR byly podobně jako i u jiných institucí ovlivňovány širšími společensko-politickými souvislostmi naší země. Klíčovou roli v tomto procesu měla tradice sociální práce a pomáhajících profesí. **Na konci 60. let 20. století** se začaly objevovat snahy odborníků pracovat s pachateli trestných činů, které lze označit za důležitý krok směrem k dnešnímu stavu. V této době také začala sociální práce ve věznicích, zároveň byl vytvořen systém sociálních kurátorů a kurátorů pro děti a mládež.⁹²

K výrazným změnám dochází až **po roce 1989**, kdy významnou úlohu sehrál vývoj trestní politiky v České republice. Dochází především k celkové reformě a humanizaci justičního systému, včetně toho vězeňského. Rozšiřovala se škála trestů i opatření, začaly se objevovat snahy o posílení postavení poškozeného v trestním řízení.⁹³ Se změnou režimu tedy docházelo k rozvoji nových koncepcí a trendů, díky kterým se stavěly základy probace a mediace. **V roce 1991** byl skupinou odborníků zahájen experiment „*Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež*“. Autoři projektu byli inspirováni především zkušenostmi sociálních pracovníků z Rakouska, kde se začaly využívat tzv. odklony trestního řízení (viz 4.2). Prostřednictvím tohoto projektu se v řešení trestné činnosti objevil prvek aktivního zapojení pachatele v souvislosti s náhradou škody, ale i poškozeného v souvislosti s procesem mediace. Pro uplatňování prvků probace a mediace byly zásadní dílčí novely trestněprávních předpisů, které přinesly řadu alternativních institutů. Prvním z nich byl institut podmíněného zastavení trestního stíhání, který byl zaveden novelou trestního řádu **v roce 1993**. Postupně byly přijímány další alternativní instituty, a to např. narovnání či trest obecně prospěšných prací.⁹⁴

Vznik a základní koncepci probace a mediace v naší zemi z velké části ovlivnilo Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, které **v roce 1994** založili studenti a učitelé katedry sociální práce na filozofické fakultě v Praze. Toto sdružení realizovalo řadu aktivit a projektů, např. semináře, odborná setkání, zpracování projektů pro ověření modelu probace a mediace v našich podmínkách apod., které se staly významnou inspirací pro obsah činnosti později vytvořených míst probačních úředníků a pomohly tak k institucionálnímu zakotvení

⁹² DOUBRAVOVÁ, Dagmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Pavel ŠTERN. Počátky a souvislosti vzniku probace a mediace v České republice. In: DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. s. 1, A2.

⁹³ KROFTOVÁ, Andrea a Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In: MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifikum různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. s. 287.

⁹⁴ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 24.

probace a mediace v ČR.⁹⁵

Podstatnou roli hrálo také usnesení vlády č. 341 z roku 1994, podle kterého byla **od roku 1996** na okresních a krajských soudech budována síť probačních úředníků. Šlo o ověřování činnosti budoucí PMS. Nová místa byla obsazována převážně stávajícími soudními úředníky, kteří v praxi zajišťovali administrativní stránku výkonu trestu obecně prospěšných prací a formální kontrolu chování obviněných v institutech spojených s uložením zkušební doby. Některé soudy však na tato nově zřízená pracovní místa dosazovaly kvalifikované sociální pracovníky, díky kterým pronikaly nové probační a mediační postupy do praxe. Společně s některými soudci, státními zástupci a dalšími odborníky vytvářeli koncepční materiály, které ovlivnily budoucí podobu zákona o PMS.⁹⁶

Dlouho očekávaný **zákon o Probační a mediační službě**, který nabyl účinnosti v roce **2001**, byl završením uvedeného vývoje. Od této doby lze o PMS hovořit jako o celistvém a zákonem upraveném orgánu. Šlo o další, velmi významný krok v procesu přeměny trestní justice, jelikož fungování Probační a mediační služby je spojeno s mnoha instituty trestního práva a je předpokladem pro naplňování cílů alternativního trestání a restorativní justice.⁹⁷

2.3 Organizační struktura Probační a mediační služby

Probační a mediační služba je organizační složka a účetní jednotka státu a jak už bylo uvedeno, je podřízena **Ministerstvu spravedlnosti**. V čele Probační a mediační služby stojí ředitel (v současné době Jitka Čádová), kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti (v současné době JUDr. Robert Pelikán, Ph.D.). Ředitel PMS zajišťuje chod služby po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční.⁹⁸

Probační a mediační služba se dělí na **ředitelství** se sídlem v Praze a **střediska**, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů. Střediska jsou základním článkem pro výkon probačních a mediačních činností a zajišťují plnění úkolů ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a Policii ČR. Mohou být vnitřně členěna na jednotlivá oddělení zaměřená na probaci, mediaci, mladistvé obviněné,

⁹⁵ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Pavel ŠTERN. Počátky a souvislosti vzniku probace a mediace v České republice. In: DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. s. 3, A2.

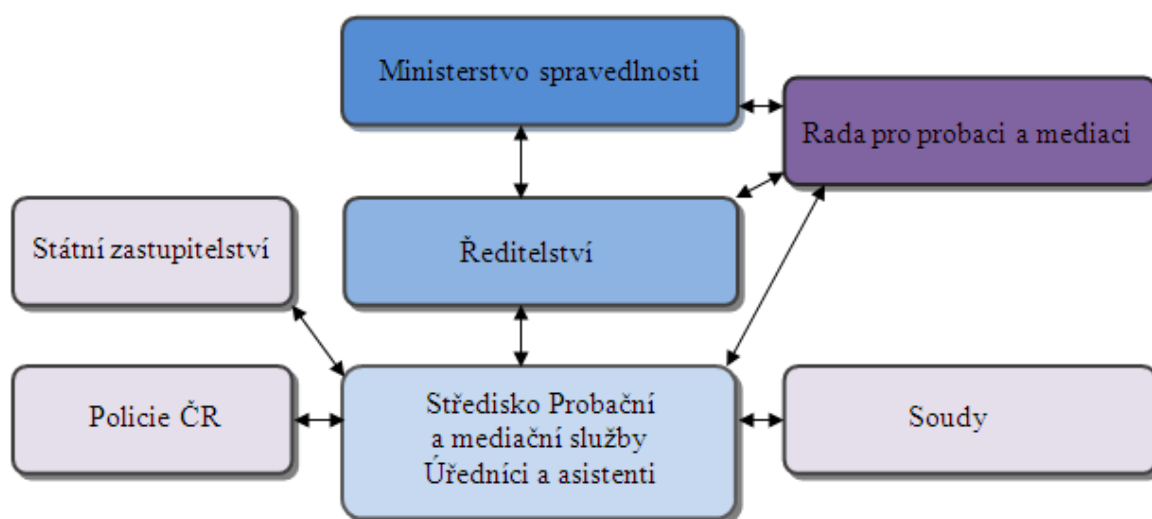
⁹⁶ ŠTERN, Pavel. Vývoj a společenský kontext vzniku probace a mediace v České republice. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 12.

⁹⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2014. s. 388.

⁹⁸ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 1, odst. 2, § 3 odst. 1.

uživatele omamných látek apod. Středisko řídí vedoucí, který řídí, organizuje a kontroluje práci střediska a metodicky vede činnost odborných pracovníků. Vedoucí střediska se řídí pokyny příslušného regionálního vedoucího, který odpovídá za řádný chod středisek řediteli PMS. Vedoucí střediska je jmenován a odvoláván na návrh ředitele a po projednání Radou pro probaci a mediaci ministrem spravedlnosti.⁹⁹ V celé České republice funguje v současné době 78 středisek Probační a mediační služby. V Královéhradeckém kraji působí 5 okresních soudů a tím i stejný počet středisek - v Hradci Králové, Náchodě, Jičíně, Trutnově a Rychnově nad Kněžnou.¹⁰⁰

Rada pro probaci a mediaci je poradním orgánem ministra spravedlnosti. Jejím úkolem je mimo jiné projednávat koncepci činnosti PMS a metodické materiály připravené Ministerstvem spravedlnosti, navrhopvat pravidla, na jejichž základě jsou vytvářeny probační programy, pravidla a standardy probační a mediační činnosti.¹⁰¹

Obrázek č. 3 Schéma organizační struktury Probační a mediační služby¹⁰²

Schéma organizace naznačuje výše zmíněné vazby mezi jednotlivými složkami a středisky, zároveň z něho lze vyčíst, že se na střediscích rozlišují tzv. úředníci a asistenti.

⁹⁹ Statut Probační a mediační služby ČR [online]. [cit. 2015-05-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

¹⁰⁰ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů: Střediska probační a mediační služby. *Justice.cz* [online]. [cit. 2015-05-14]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/strediskoProbacniAMediacniSluzby/seznam.jsf>

¹⁰¹ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 12, odst. 1, 3.

¹⁰² ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 49.

2.4 Úředníci a asistenci Probační a mediační služby

Na jednotlivých střediscích Probační a mediační služby pracují jako zaměstnanci odborní pracovníci PMS, kteří vykonávají jak probační, tak mediační činnosti. Můžeme je rozdělit na probační úředníky (úředník PMS) a probační asistenty (asistent PMS).

Největší rozdíl mezi nimi je požadavek na **vzdělání**. Kvalifikační předpoklady stanovuje zákon o PMS. Probační úředník musí mít vysokoškolský magisterský stupeň vzdělání v oblasti společenskovední a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS.¹⁰³ Kvalifikační vzdělávací program, který trvá 12 měsíců, zahrnuje jak teoretickou výuku, tak praktickou přípravu v oblasti práva, společenských disciplín, sociální práce a komunikačních dovedností. Odborná zkouška úředníka PMS potom ověřuje teoretické i praktické znalosti z těchto oblastí.¹⁰⁴ Také u asistenta zákon stanovuje poměrně vysoké nároky na jeho odbornou připravenost, které jsou však nižší než u úředníka. Asistent PMS musí mít středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední a musí být starší 21 let.¹⁰⁵ Musí absolvovat 6měsíční specializační kurz, který zahrnuje teoretickou výuku a praktickou přípravu ve stejných oblastech jako u úředníka PMS. Tento kurz je zakončen ověřením získaných znalostí.¹⁰⁶ Přijetím uchazečů do funkce úředníka či asistenta jejich vzdělávání nekončí. Na kvalifikační vzdělávací kurz pro úředníky a specializační vzdělávací kurz pro asistenty navazuje systém průběžného dalšího vzdělávání, který by měl dále rozvíjet a zvyšovat jejich odbornou úroveň a prohlubovat jejich specializaci. Důvodem pro tak vysoké nároky na odbornou připravenost odborných pracovníků je specifická povaha jejich činnosti a s ní spojená potřeba interdisciplinárního přístupu k řešení problémů, ale také skutečnost, že výsledek jejich činnosti do určité míry závisí na jejich přirozené autoritě. Zároveň tato profese vyžaduje samostatnost v rozhodování a jednání a volnost při výběru vhodných pracovních postupů a metod v rámci vymezeném platnou právní úpravou a rozhodnutím soudu či státního zástupce. Jak u úředníka PMS, tak i u asistenta PMS platí podmínka způsobilosti k právním úkonům a bezúhonnosti.¹⁰⁷

¹⁰³ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 6, odst. 1, 2.

¹⁰⁴ *Statut Probační a mediační služby ČR* [online]. [cit. 2015-05-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

¹⁰⁵ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 6, odst. 3.

¹⁰⁶ *Statut Probační a mediační služby ČR* [online]. [cit. 2015-05-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

¹⁰⁷ VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 89-94.

Probační úředník má širší práva a povinnosti než asistent, zároveň je mu nadřazen a pověřuje ho plněním různých úkolů.¹⁰⁸ Úředníci PMS se zabývají náročnějšími a odbornými úkoly, asistenti PMS provádí a zajišťují jednotlivé méně složité úkoly probační a mediační činnosti podle pokynů úředníka, zároveň vykonávají potřebné administrativní práce.¹⁰⁹

Podnět k zahájení probační a mediační činnosti může přijít od soudce, státního zástupce, policejního orgánu, ale také od obviněného, poškozeného, jejich příbuzných apod.¹¹⁰

Práva a povinnosti pracovníků Probační a mediační služby jsou vymezena v § 7-9 zákona o PMS. Úředníci i asistenti jsou např. oprávněni se ve své činnosti obracet na státní orgány a další osoby s dožádáním o sdělení potřebných údajů, opatřovat informace o osobě obviněného a zjišťovat stanovisko poškozeného, které je významné pro rozhodnutí soudu či státního zástupce, nahlížet do trestních spisů apod. Kromě oprávnění jsou ale také vázáni při své činnosti řadou povinností. Pracovníci PMS jsou povinni řídit se platnými zákony, jinými právními předpisy či pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které ale nesmí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. I po skončení pracovního poměru jsou povinni zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem profese apod.¹¹¹

Pro efektivní výkon profese v oblasti práce s oběťmi kriminality musí pracovníci PMS spolupracovat se státními, ale i s nestátními organizacemi, které poskytují služby obětem trestných činů. Na základě této spolupráce začaly postupně vznikat projekty, které vycházely z potřeby reagovat na dlouhodobě neuspokojivou situaci obětí v ČR v praxi justice.

¹⁰⁸ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 53.

¹⁰⁹ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 7, odst. 6.

¹¹⁰ VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor a Zdeněk SOVÁK. *Probační a mediační služba ČR. Právní rádce*. 2002, č. 8. s. 28.

¹¹¹ VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 99.

2.5 Projekt „Proč zrovna já?“

Projekt „*Proč zrovna já?*“, který realizuje Probační a mediační služba již od 1.6.2012, je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a ze státního rozpočtu České republiky. Je třetím v řadě projektů, které Probační a mediační služba vytvořila pro zlepšení poradenských možností obětí trestné činnosti. Navazuje na úspěšné projekty „*Komplexní a specializované poradenství obětem trestných činů*“ a „*Restorativní justice-podpora a poradenství obětem trestných činů*“. Předpokládaný konec projektu je stanoven na 30.11.2015.¹¹²

Význam projektu je zdůrazněn i v jeho názvu. „*Proč zrovna já?*“ je základní otázka, kterou si oběť klade po trestném činu a která vyjadřuje traumatický zážitek spojený s trestným činem a na kterou se obtížně hledá odpověď. Programy na podporu obětí mají pomoci tuto otázku překonat a pokračovat v plnohodnotném životě.¹¹³

Projekt zavádí nový komplexní poradenský program, který se opírá o spolupráci státního a neziskového sektoru a koncepčně navazuje na zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Projekt přináší inovativní prvky a postupy restorativní justice, využívá dobré praxe z domova i ze zahraničí a také reaguje na slabé stránky systému podpory obětem trestné činnosti.¹¹⁴

V rámci komplexnosti poskytovaných služeb se PMS zaměřuje na poradenské a doprovodné aktivity pro oběti trestných činů, které se týkají poskytování osobního poradenství včetně uplatňování principů restorativní justice, poskytování právního poradenství, telefonického a internetového poradenství, doprovázení obětí v rámci trestního řízení (např. k soudu, na policii apod.) a vedení evidence v rámci poradenství včetně administrace poskytovaných služeb.¹¹⁵ Spolupráce se subjekty neziskového sektoru rozšiřuje a výrazně obohacuje poradenský systém o složku občanskoprávního poradenství, krizové

¹¹² Projekt „*Proč zrovna já?*“ pomáhá obětem trestných činů a podporuje rozvoj nových služeb [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/projekt_interni_proc_zrovna_ja_tisk_zpr_Praha_20_8_2013_.pdf

¹¹³ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Analýza potřebnosti individuálního projektu Probační a mediační služby ČR „Proč zrovna já?“: Rozvoj a rozšíření komplexního poradenského programu pro oběti trestných činů- rozvoj programů restorativní justice*. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

¹¹⁴ O projektu Proč zrovna já? *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/o-nas>

¹¹⁵ Proč zrovna já? *Evropský sociální fond v ČR* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/zakazky/proc-zrovna-ja?highlightWords=pro%C4%8D+zrovna+j%C3%A1>

intervence a psychoterapie.¹¹⁶

Projekt je realizován ve 40 městech po celé České republice, kde působí více než 80 poradců pro oběti trestných činů. Poradenství zajišťují probační úředníci, kteří se snaží o citlivý, diskrétní a profesionální přístup.¹¹⁷

Poradny pro oběti na střediscích PMS nabízí své služby především osobám, které si pokládají následující otázky:

- „Proč se to stalo zrovna mně? Proč zrovna já?“
- „Jak a kde mám podat trestní oznámení?“
- „Jak získám informace o vyšetřování?“
- „Jak sepišu odvolání?“
- „Jak uplatním nárok na náhradu škody?“
- „Jaké jsou možnosti mimosoudního řešení sporu?“
- „Kde a jak rychle získám důležité právní informace a informace o průběhu trestního řízení?“
- „Co mám dělat v situaci, kdy pachatel odmítá převzít odpovědnost za svůj čin?“
- „Jak se mám vyrovnat s psychickou újmou, pocity bezmoci, vzteku a strachu?“
- „Je možné někomu anonymně svěřit své obavy, nejistoty a starosti?“¹¹⁸

Cílem projektu je podpora obětí trestných činů při vyrovnání s trestným činem a usnadnění návratu k běžnému životu. S naplněním toho cíle se pojí i rozvoj širší a funkční sítě pro oběti trestných činů. Důraz je dále kladen na komplexnost a individuální přístup k obětem a jejich podporu a posilování při řešení důsledků trestného činu. Neméně významný je i rozvoj všech subjektů, které jsou zainteresované v pomoci obětem trestných činů. Těmi jsou jednak veřejnoprávní i soukromoprávní instituce, OČTŘ, justiční orgány, ale také

¹¹⁶ RADOVÁ, Pavla. Sociální práce s oběťmi trestných činů zajišťovaná státem: Od individuální práce s oběti trestného činu po podporu funkčního systému pomoci. *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociální práca*. 2015, č. 1. s. 41.

¹¹⁷ Služby pro oběti trestných činů v ČR. *Časopis Sociální práce/Sociální práca* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.socialniproce.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=212>

¹¹⁸ Projekt "PROČ ZROVNA JÁ?". *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/napsali-o-n%C3%A1s/172-projekt>

samosprávné a neziskové organizace.¹¹⁹

Tyto cíle budou naplněny realizací komplexního programu právní a psychosociální pomoci obětem trestných činů zahrnující všechny výše zmíněné druhy poradenství, psychologickou podporu, mediaci mezi obětí a pachatelem a restorativní skupinové konference. V rámci spolupráce PMS s ostatními orgány a institucemi je program v projektu doplněn o multidisciplinární týmy pro oběti a monitoring potřeb obětí.¹²⁰

Do projektu jsou v Královéhradeckém kraji zapojena 2 města – Hradec Králové a Náchod. V každém městě fungují 2 poradny. V Hradci Králové je to poradna na středisku PMS a poradna Nomia, která funguje v rámci organizace ADRA. V Náchodě je zapojena také poradna na středisku PMS a Občanská poradna Náchod.¹²¹ Díky informacím, které nám poskytla koordinátorka projektu pro východočeský soudní kraj, víme, že poradny pro oběti začaly fungovat 1.2.2013, předtím se poradci zaškolovali.

2.6 Součinnost Probační a mediační služby s dalšími orgány a institucemi

Probační a mediační služba je s ohledem na specifiku svých činností zřízena odděleně od jiných státních orgánů, nicméně nezbytným předpokladem pro efektivní výsledky je nutná spolupráce s různými orgány. V praxi se jedná jak o instituce státní, tak i nestátní. Je žádoucí, aby docházelo ke spolupráci především s orgány sociální péče, tedy se sociálními kurátory a kurátory pro děti a mládež. V rámci jejich součinnosti dochází k předávání informací a podkladů pro probační zprávy. Neméně důležitá je spolupráce s protidrogovými koordinátory, osobami zabývající se psychosociálním poradenstvím apod.¹²² K řádnému výkonu probačních a mediačních činností je nutné získat potřebné informace a poznatky o obviněném. Proto se mohou pracovníci PMS obracet na státní orgány a právnické či fyzické osoby s žádostí o sdělení potřebných údajů. Pokud je obviněný ve vazbě nebo je již odsouzený a ve výkonu trestu odnětí svobody, spolupracuje PMS s Vězeňskou službou

¹¹⁹ O projektu Proč zrovna já? *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/o-nas>

¹²⁰ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Analýza potřebnosti individuálního projektu Probační a mediační služby ČR „Proč zrovna já?“: Rozvoj a rozšíření komplexního poradenského programu pro oběti trestných činů- rozvoj programů restorativní justice*. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16. 10. 2014.

¹²¹ Adresář poraden. *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/tabulka/17022015/adresar_poraden.png

¹²² ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 63.

a justiční stáží ČR.¹²³

Nezbytnou součástí činnosti PMS je spolupráce s nevládními neziskovými organizacemi, které často doplňují svými činnostmi oblasti, které státní probační služba nepokrývá. Jde především o poskytování služeb a realizaci programů, které jsou většinou součástí výkonu alternativních trestů. Po vstupu České republiky do Evropské Unie se aktivity a působení nevládních organizací v justici výrazně rozšířily. Díky nim byly vyvinuty a realizovány nové probační a resocializační programy a projekty zejména v oblasti kriminality mládeže. Úkolem PMS je podporovat rozvoj těchto programů hlavně z hlediska jejich koordinace a efektivního uplatnění v praxi.¹²⁴

PMS spolupracuje s nevládními organizacemi i při poskytování služeb obětem trestných činů. Jednou z těchto aktivit bylo postupné vytváření základů pro poskytování podpůrných sociálních a právních poraden. Postupně vznikaly projekty zaměřené na pomoc obětem trestných činů.¹²⁵ V rámci projektu „Proč zrovna já?“ se spolupráce rozvíjí především prostřednictvím multidisciplinárních týmů pro oběti a monitoringu potřeb obětí.

Multidisciplinární tým pro oběti je nástrojem pro efektivní spolupráci mezi subjekty, které pomáhají nebo chtějí pomáhat obětem trestných činů. Jde zejména o společné sdílení případů dobré praxe, výměnu důležitých informací, které se týkají obětí trestných činů a zvyšování kvality poskytovaných služeb obětem tím, že se vytváří funkční a dostupná síť služeb pro oběti, která odráží jejich nejčastější potřeby. Sjednávání týmů iniciuje koordinátor. Doporučené setkávání týmů je čtyřikrát ročně, v případě potřeby i častěji. Předmětem činnosti těchto týmů je především vytvoření vlastního místního systému pomoci obětem trestných činů.¹²⁶

V rámci **monitoringu potřeb obětí** jde o spolupráci poradce s regionálním koordinátorem při sběru a vyhodnocování důležitých dat o obětech. Statistická data sbírají všichni poradci, kteří poskytují poradenství obětem, ze všech projektových měst. Sleduje se především věk a pohlaví klienta, druh kontaktu, potřeby obětí, spáchaný trestný čin, jakou službu oběť využila, zda se jednalo o zvlášť zranitelnou oběť a zda proběhla spolupráce

¹²³ VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 89.

¹²⁴ ŠTERN, Pavel. Úloha nevládního a neziskového sektoru při realizaci probačních a mediačních činností-akreditované programy. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 173-175.

¹²⁵ TOMIKOVÁ, Lenka a Pavel ŠTERN. Práce s oběťmi trestných činů. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 200.

¹²⁶ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 73. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014

s ostatními subjekty. Regionální koordinátoři potom tato data shromažďují, vyhodnocují a dále s nimi pracují při setkáních multidisciplinárních týmů. Cílem monitoringu je sjednocení informací o potřebách obětí s dalšími subjekty v regionu (především s NNO), nastavení stejných postupů a metod při sběru informací o obětech trestných činů a sjednocení postupů při vyhodnocování dat.¹²⁷

Shrnutí

Objasnili jsme podstatu Probační a mediační služby, stejně jako základní znaky restorativní justice. Nastínili jsme historický vývoj Probační a mediační služby v České republice a popsali jsme organizační strukturu této organizační složky státu. Seznámili jsme se s odbornými pracovníky PMS, kterými jsou probační úředníci a probační asistenci, a věnovali jsme projektu „*Proč zrovna já?*“, který je v současné době na PMS realizován. Na konci jsme se zabývali spoluprací této služby se státními orgány a jinými institucemi, a to i v rámci zmiňovaného projektu.

¹²⁷ *Rozbor hospodaření Probační a mediační služby za rok 2014* [online]. [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/106_Rozbor_hospodareni_2014.pdf

3 MOŽNOSTI PRÁCE PROBAČNÍCH ÚŘEDNÍKŮ S OBĚŤMI TRESTNÝCH ČINŮ

V České republice lze pozorovat snahu o redukci role státu jako hlavního poskytovatele služeb na pomoci obětem trestných činů, a to vzhledem k přijatému zákonu o obětech trestným činů, který se v tomto směru snaží podporovat nevládní neziskové organizace. Největším poskytovatelem služeb pro oběti trestných činů je však stále Probační a mediační služba. Tato organizační složka státu zajišťuje práci s oběťmi trestných činů mimo systém registrovaných sociálních služeb, a to jak ve své běžné činnosti, tak i v rámci časově omezených projektů, kterým je v současné době projekt „Proč zrovna já?“.¹²⁸

Pracovníci Probační a mediační služby využívají především individuální metody práce s klientem realizované zejména prostřednictvím poradenství. Skupinovou práci představuje například mediace, kde pracovník PMS vystupuje jako zprostředkovatel setkání dvou stran, tedy poškozeného a obviněného, popřípadě mediaci vedou i za účasti dalších osob.¹²⁹

Při všech těchto aktivitách probační úředníci využívají obvyklých nástrojů sociální práce a kompetencí sociálních pracovníků, mezi které HAVRDOVÁ řadí:

- *rozvíjet účinnou komunikaci* - schopnost naslouchat a vytvářet podmínky pro účinnou komunikaci s jednotlivci, skupinami i komunitou,
- *orientovat se a plánovat postup* - schopnost orientovat se v současných i potencionálních potřebách klientů, v legislativních a společenských podmínkách působících v různých situacích, společně s klientem plánovat postupy a stanovit meze spolupráce,
- *podporovat a pomáhat k soběstačnosti* - schopnosti rozeznat silné stránky a možnosti klienta a jeho okolí a podporovat příležitosti k tomu, aby jich lidé využívali, rozvíjeli svou soběstačnost a sebeúctu,
- *zasahovat a poskytovat služby* - znát možnosti a metody poskytování služeb, schopnost správně je využívat ve prospěch klienta, zajišťovat přiměřenou úroveň podpory, péče, ochrany a kontroly a zapojovat se do prevence,
- *přispívat k práci organizace* - schopnost hodnotit a zlepšovat práci a účinnost služeb

¹²⁸ RADOVÁ, Pavla. Sociální práce s oběťmi trestných činů zajišťovaná státem: Od individuální práce s obětí trestného činu po podporu funkčního systému pomoci. *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca*. 2015, č. 1. s. 38.

¹²⁹ KROFTOVÁ, Andrea a Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In: MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifikum různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. s. 289.

pro klienty a efektivně využívat všech zdrojů,

· *odborně růst* - schopnost konzultovat a řídit svůj odborný i osobní růst, spolupracovat, kvalifikovaně se rozhodovat a ve stanoveném čase dosahovat vytyčených pracovních cílů.¹³⁰

Jádrem všech poskytovaných služeb je rozhovor. V rámci individuální práce s klientem představuje rozhovor základní nástroj, díky kterému lze formulovat to, co klient nejen potřebuje, ale co je schopen a ochoten přijmout. Slouží také k vytvoření vztahu potřebného pro dobrou spolupráci klienta a pracovníka, která vede ke změně. Pro rozpoznávání potřeb klienta musí být pracovník schopen aktivního naslouchání a vnímat verbální i neverbální komunikaci klienta.¹³¹

Dále se zaměříme na možnosti práce probačních úředníků s oběťmi trestných činů. Kromě mediace, která je realizována již od samého počátku služby, tedy od roku 2000, se budeme zabývat také novými aktivitami, které začaly být uplatňovány s počátkem realizace projektu „*Proč zrovna já?*“.

3.1 Mediace v trestním řízení

Mediace v trestní oblasti je v České republice realizovaná prostřednictvím Probační a mediační služby. Možnost uplatnění mediace mezi obětí a pachatelem trestného činu a také povinnost zohlednit zájmy a potřeby osob, které jsou poškozené trestným činem v průběhu trestního řízení, jsou obsaženy v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.¹³²

Mediaci lze chápat jako neformální proces urovnání konfliktu, který se pojí s konkrétním trestným činem a s tím související zprostředkování alternativního řešení trestní věci. Smyslem mediace je proto jak zmírnění či urovnání konfliktních stavů spojených s trestným činem a zmírnění škod a následků, tak také nalezení řešení v konkrétním případě.¹³³ HOLÁ definuje mediaci jako metodu řešení mezilidských konfliktů, při které neutrální kvalifikovaná osoba - mediátor¹³⁴ - pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemné

¹³⁰ HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. s. 45-97.

¹³¹ HAVRÁNKOVÁ, Olga. Případová práce. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 95.

¹³² MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mediace mezi pachatelem a obětí- restorativní východiska*. In: HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal a kol. *Mediace a reflexe jejích aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014. s. 166.

¹³³ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Pavel ŠTERN. *Počátky a souvislosti vzniku probace a mediace v České republice*. In: DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. s. 2, B2.

¹³⁴ *V této části kapitoly budeme pro pracovníka PMS používat také označení mediátor*

komunikaci a dorozumívání. Dále uvádí, že jejím cílem je zejména dosažení spokojenosti všech stran s procesem i výsledkem řešení toho konfliktu.¹³⁵ Podobnou definici nabízí i Probační a mediační služba. Mediace chápe jako mimosoudní zprostředkování řešení trestního sporu mezi obětí/poškozeným a pachatelem/obviněným za účasti třetí osoby - mediátora, které poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své pocity, očekávání či potřeby, které vznikly v souvislosti s trestným činem.¹³⁶ Jiná definice vysvětluje mediaci jako alternativní metodu řešení konfliktů, která pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sociální sblížení lidí. Je to metoda, která má v našem justičním systému pevné místo a představuje pomocnou techniku pro řešení sporů u nás.¹³⁷

Z uvedených definic lze vyvodit, že mediace je proces směřující k urovnání konfliktu způsobeného trestnou činností, při kterém mediátor jako nestranná osoba pomáhá uspokojit zájmy a potřeby zúčastněných osob.

Mediace, která vychází z filozofie restorativní justice, je ze všech restorativních praktik celosvětově nejrozšířenější. Důvodem její rostoucí popularity je skutečnost, že je to jeden z nejkreativnějších způsobů, jak přimět pachatele k osobní odpovědnosti za spáchaný čin, zdůraznit lidský rozměr zločinu a jeho dopad na život jedince. Dále také poskytuje pachateli příležitost napravit své chování tím, že se setká tváří v tvář s obětí a nabídne jí odškodnění, rovněž podporuje aktivní zapojení oběti i celé společnosti do procesů prosazování práva, a zvyšuje tak kvalitu samotné justice. V centru pozornosti tedy není potrestání pachatele, ale zájmy a potřeby oběti trestného činu.¹³⁸

Mediace, tedy odborný postup pracovníků Probační a mediační služby, je v trestním řízení realizovaná především v přípravném řízení a v řízení před soudem. Mediace lze provádět pouze s výslovným souhlasem pachatele a oběti. To znamená, že je mediace poskytována pouze na základě dobrovolného souhlasu obou stran. Pokud však mediaci nelze využít, např. když poškozený/obviněný nevyužije nabídky úředníka PMS zapojit se do procesu řešení trestného činu, Probační a mediační služba realizuje jiné činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu. V tomto případě pracovník spolupracuje s poškozeným, pachatelem trestného činu a dalšími osobami zvláště a výsledkem této činnosti je zpracování zprávy pro soudce či státního zástupce. Z uvedeného vyplývá, že Probační a mediační služba

¹³⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. s. 9.

¹³⁶ Mediace. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>

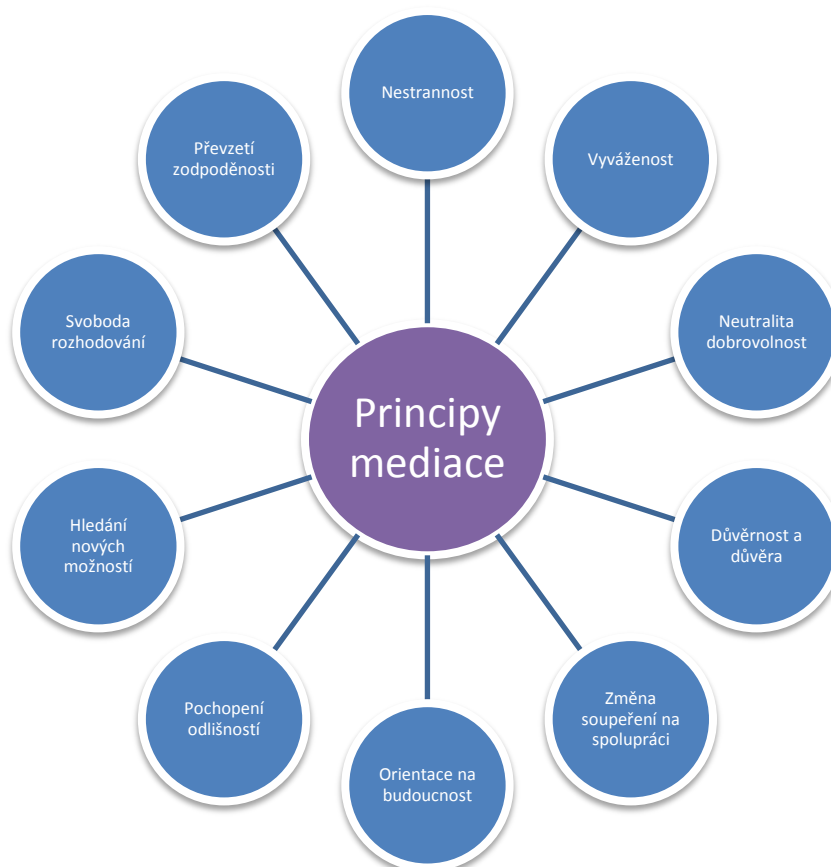
¹³⁷ ŠIŠKOVÁ, Taťána a Helena STÖHROVÁ. Mediace. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 151.

¹³⁸ ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 14.

realizuje mediační činnosti souběžně se standardně probíhajícím trestním řízením. Státní zástupce nebo soudce může přihlédnout k výstupům z mediace a rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání.¹³⁹

Mediace však může být uplatněna i v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých zákonů se mediace může stát jedním z postupů naplňujících cíle programu zacházení s odsouzenými osobami, které mají směřovat k sociálnímu začlenění odsouzených. Mediace v tomto případě však není nabízena automaticky. Je nutná žádost samotného pachatele či oběti.¹⁴⁰

Mediace představuje specifický postup charakterizovaný určitými **principy**, jejichž výčet znázorňuje obrázek č. 4.

Obrázek č. 4 Principy mediace¹⁴¹

¹³⁹ Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem [online]. 2003. [cit. 2015-05-15]. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf

¹⁴⁰ BERNARD, Jan, CHODURA, Bohdan a Roman KRATOCHVÍL. *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005. s. 7

¹⁴¹ Vlastní

Principy vystihují samotnou podstatu mediace, zároveň ale také nastiňují, jakou roli v rámci mediačního procesu zastává mediátor (více k principům mediace viz příloha č. 1).

Úloha mediátora

Mediátor je školený profesionál, který má specifické dovednosti a odborné znalosti. Nezbytné jsou pro něj analytické schopnosti, jelikož musí být schopen složitou situaci rozdělit na jednotlivá témata, ale také zkušenosti. Ty potom využívá k usnadnění komunikace mezi zúčastněnými stranami. Odpovídá za efektivní vedení rozhovoru a také za strukturování mediačního procesu.¹⁴² Měl by disponovat dobrými komunikačními schopnostmi a dovednostmi, být kreativní, mít smysl pro spravedlnost, být autoritou apod. Zároveň musí být schopen aktivně naslouchat stranám a všimnout si jak verbálních, tak i neverbálních projevů. Tyto schopnosti jsou stejně důležité jako znalost práva.¹⁴³

V procesu mediace má nejvýznamnější úlohu právě mediátor. Na něm totiž závisí úspěch mediace. Bez účasti mediátora by k mediaci dojít nemohlo, jelikož je to proces dvou zainteresovaných stran a jednoho mediátor - zprostředkovatele, který pomáhá zúčastněným najít vhodné řešení.¹⁴⁴

Základní charakteristikou role mediátora vzhledem k interakcím s klienty je požadavek jeho nestrannosti, neutrality. Mediátor by měl tedy akceptovat rozhodnutí účastníků mediace, měl by se snažit o to, aby ke změnám dospěli sami a zároveň dávat všem stejnou šanci podílet se na změnách.¹⁴⁵

Každá ze stran mnohdy vidí problém pouze ze svého úhlu pohledu. Mediátor se proto zaměřuje na zájmy stran a snaží se je přiblížit straně druhé. Díky tomu se jak oběť, tak i pachatel dozví o potřebách a zájmech toho druhého, což jim pomůže usnadnit řešení sporu. Dále se snaží pomoci stranám stanovit si priority, aby v konečném důsledku dosáhli řešení, které bude efektivní pro všechny strany. Snaží se přimět strany k tomu, aby přemýšlely o budoucnosti a o výhodách, které jim mediace přinese. Kromě toho jim může připomenout i skutečnost, že pokud neuspějí v mediaci, soud jejich spor vyřeší, avšak ne způsobem, který by byl pro obě strany optimální. Mediátor také dohlíží, aby během mediace nebyla porušována pravidla daná na začátku jednání, dbá o pohodu během celého procesu a snaží

¹⁴² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012. s. 73.

¹⁴³ JILKOVÁ, Renata. Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace? *Bulletin advokacie*. 2002, č. 10. s. 69.

¹⁴⁴ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 33.

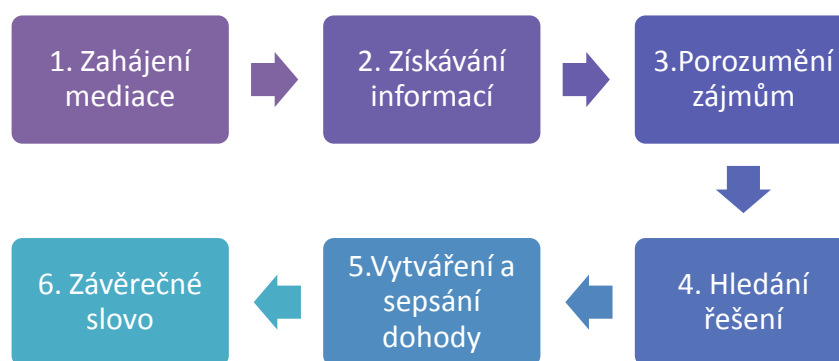
¹⁴⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. s. 103-104.

se vytvářet co nejpříjemnější atmosféru, která umožní pracovat v konstruktivním duchu.¹⁴⁶

Úkolem mediátora je tedy řídit proces jednání, vytvářet podmínky pro dorozumění účastníků a nalezení řešení, které zohledňuje potřeby a zájmy obou stran, přitom neposuzuje jejich konflikt, ani nerozhoduje o formě jeho řešení.¹⁴⁷

Průběh mediačního procesu

Mediaci lze chápat jako strukturovaný proces řešení konfliktu. Je rozfázovaná do několika dílčích kroků, které tvoří osu procesu. Z amerického fázování, které využívá symbolické názvy pro jednotlivé fáze, vychází způsob fázování, který je v České republice používán nejčastěji. Tento způsob členění, který ve své knize uvádí HOLÁ, je naznačen následujícím schématem.¹⁴⁸

Obrázek č. 5 Fáze mediačního procesu¹⁴⁹

Středisko PMS, resp. probační úředník, zahajuje svoji činnost na základě podnětu či pokynu od policejního orgánu, státního zastupitelství, popř. soudu, nebo na základě vytipování případu z vlastní iniciativy, a to jak v rámci přípravného řízení, tak i ve stadiu po podání obžaloby. Dalšími subjekty, které mohou podat podnět na zahájení činnosti střediska PMS v daném případě, jsou zúčastněné osoby- poškozený, obviněný, jejich blízcí, obhájce, poskytovatelé sociálních služeb a další. V tomto případě, ale i v případě vytipování

¹⁴⁶ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediální služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 33-34.

¹⁴⁷ *Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem* [online]. 2003. [cit. 2015-05-15]. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf

¹⁴⁸ HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. s. 103-106.

¹⁴⁹ Vlastní

případu z vlastní iniciativy musí probační úředník neprodleně informovat státního zástupce a vyžádá si jeho pokyn k zahájení činnosti. Pokud souhlas se zahájením činnosti získá, může začít kontaktovat zúčastněné strany. Pozvání na úvodní konzultace, resp. individuální jednání, může učinit několika formami, které volí podle individuálních okolností a možností daného případu. Může se jednat o písemnou pozvánku na konzultaci, telefonické či osobní pozvání na konzultaci. K písemné pozvánce se většinou přikládají informační letáky o činnosti PMS, o mediaci, které mohou být důležité pro rozhodování klientů. Telefonické pozvání k úvodní konzultaci může celý proces dojednávání značně urychlit, na druhou stranu může dojít ke zkreslení informací, které se týkají způsobu řešení věci. Navíc klienti nemají takový prostor nabídku v klidu zvážit, jako tomu je u písemné pozvánky. Při hovoru je proto vhodné nabídnout klientům zaslání nebo předání informačních letáků před tím, než se rozhodnout zúčastnit se konzultace. Klienti však někdy na doporučení policie sami navštíví středisko. Takovýto osobní kontakt je velmi účinný, jelikož je možné si s klientem přímo domluvit termín konzultace, poskytnout mu první nezbytné informace, popřípadě je možné první konzultaci přímo uskutečnit.¹⁵⁰

Pozvání na úvodní konzultaci je jak pro obviněného, tak i pro poškozeného spojeno s nejasným očekáváním. Ne vždy totiž bývá činnost PMS všem klientům jasná. Proto je důležité při úvodní konzultaci věnovat dostatek času pro objasnění otázek klienta. Úvodní konzultace s obviněným a poškozeným probíhají individuálně a slouží ke zmapování potřeb a zájmů jednotlivých stran a možností pro mediaci. Nabídka uskutečnění mediace je klíčovou částí konzultace, nicméně v případě jednání s pachatelem se nemusí nutně uskutečnit během úvodního setkání. Nabídka může např. přijít až poté, co pachatel projeví lítost nad spáchaným činem a zájem o napravení jeho následků. Obě strany musí být dobře informovány o tom, co mohou od společného setkání očekávat a s tímto setkáním musí souhlasit.¹⁵¹

Zahájení mediace

Oficiálním začátkem mediace je společné setkání poškozeného, obviněného, popř. dalších osob s mediátorem. Mediátor se ve své úvodní řeči obvykle představí, vysvětlí svou roli, seznámí strany s mediací jako takovou a jejími principy a vysvětlí, co bude

¹⁵⁰ *Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem* [online]. 2003. [cit. 2015-05-15]. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf

¹⁵¹ KRACÍK, Martin. Mediační činnosti. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 42-44.

následovat.¹⁵² Důležité je dohodnout tzv. základní pravidla setkání (vypnutí mobilních telefonů, nepřerušování toho, kdo hovoří, neponižování partnera apod.), jejichž smyslem je vytvoření bezpečného prostředí pro obě strany.¹⁵³

Získávání informací a porozumění zájmům

V další části se mediace zaměřuje na vyprávění události trestného činu jednak z pohledu oběti, ale také pachatele. Umožňuje oběma stranám hovořit o tom, co se z jejich pohledu stalo a jaké pro ně měl tento čin důsledky. Jako první hovoří o celé události zpravidla poškozený. Mediátor během vyprávění může klást otázky pro osvětlení případu a shrnuje řečené. Stejná příležitost musí být poskytnuta také obviněnému. Zároveň také dochází k prvnímu dialogu mezi oběma stranami.¹⁵⁴ Podstatné je, aby účastníci opustili soupeřivé pozice a postupně začali odhalovat vlastní zájmy, hodnoty a potřeby a snažili se porozumět partnerovi. Mediátor do rozhovoru vstupuje citlivě, zároveň mapuje oblast potřeb a zájmů účastníků.¹⁵⁵

Hledání řešení

Mediace je založena na širším výběru možných řešení, proto je úkolem probačního úředníka vyzývat účastníky, aby hledali nové alternativy a společně tak dospěli k řešení. Nejprve znovu formuluje problém, který má být řešen, a strany předkládají návrhy k jeho řešení, které mediátor zapisuje. Dalším krokem je vyloučit ty návrhy, které jsou nepřijatelné a vybrat ty, které obsahují styčné body, vycházejí z identifikovaných zájmů a potřeb klientů a jsou tedy pro obě strany přijatelné.¹⁵⁶

Vytváření a sepsání dohody

Cílem závěrečné fáze mediace je shrnout dohodnutá řešení společných témat, ke kterým obě strany během společného setkání dospěly. Poté mediátor s účastníky zpracuje písemnou dohodu, která upravuje závazky pachatele ve prospěch oběti.¹⁵⁷ Pracovník PMS musí dbát na to, aby dosažení dohody bylo v souladu s dobrými mravy, aby nebyla uzavřena

¹⁵² POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb průvodce mediačním procesem*. Praha: Alfom, 2013. s. 112.

¹⁵³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. s. 35.

¹⁵⁴ KRACÍK, Martin. Mediační činnosti. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 49-50.

¹⁵⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. s. 107.

¹⁵⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012. s. 151-152.

¹⁵⁷ KRACÍK, Martin. Mediační činnosti. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 50.

pod nátlakem, vycházela ze svobodné vůle účastníků a uspokojovala jejich potřeby a zájmy. Obsah dohody by měl být pro obě strany srozumitelný a závazky v ní uvedené by měly být splnitelné, přiměřené okolnostem a kontrolovatelné. Výsledkem mediace probační úředník shrne do zprávy o výsledku mediace, kterou společně s výsledkem mediace, tedy se sjednanou dohodou, předá příslušnému státnímu zástupci nebo soudci. Tyto materiály jim totiž slouží jako podklad pro další rozhodnutí ve věci.¹⁵⁸

Závěrečné slovo

Na závěr mediace je třeba celý proces shrnout, ocenit snahu účastníků při hledání přijatelného řešení pro obě strany a s účastníky se rozloučit.¹⁵⁹

V některých případech se však v rámci mediačního procesu nepodaří k dohodě dospět. Mediace ale nemusí vždy nutně končit dohodou. Pracovník v tomto případě nabídne spolupráci v rámci tzv. jiných činností, které směřují k urovnání konfliktního stavu.¹⁶⁰

Přínos mediace pro oběť trestného činu

Mediace má pro oběť trestného činu nesporné výhody. Umožňuje mu totiž osobně se angažovat na vlastním procesu odškodnění - není pouze v roli pasivního diváka, ale sám může dělat kroky, a to i v kontaktu s pachatelem, aby k dalšímu podobnému jednání ze strany pachatele již nedošlo.¹⁶¹

Setkání tváří v tvář pachateli v bezpečném prostředí za účasti mediátora poskytuje oběti příležitost, aby své pocity, které její zkušenost s vlastní viktimizací provázejí, pojmenovala a vyjádřila přímo tomu, kdo je způsobil. Může hovořit o konkrétních důsledcích zločinu, zároveň může klást pachateli otázky, které ji k danému činu napadnou (např. proč si za oběť zvolil právě ji, zda ji před činem sledoval apod.). Setkání a rozhovor s pachatelem může vést k tomu, že se oběť zbaví strachu a úzkosti a že se jí podaří celý případ, ale také myšlenky na něj, uzavřít.¹⁶² V rámci mediace může oběť trestného činu získat důležité

¹⁵⁸ *Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem* [online]. 2003. [cit. 2015-05-15]. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf

¹⁵⁹ HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. s. 109.

¹⁶⁰ KRACÍK, Martin. Mediační činnosti. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. s. 51.

¹⁶¹ BERNARD, Jan, CHODURA, Bohdan a Roman KRATOCHVÍL. *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005. s. 10.

¹⁶² ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 16-17.

informace, které se vztahují k trestnímu řízení, především k náhradě škody.¹⁶³

V letech 2008-2010 byl realizován výzkum Uplatnění mediace v trestní justici, v rámci kterého se mimo jiné podařilo kontaktovat celkem 94 poškozených a 93 pachatelů trestné činnosti, kteří v nedávné době podstoupili mediaci. Oběma skupinám respondentů byl zaslán dotazník. Řádně vyplněných se jich vrátilo 89 (50 od obětí a 39 od pachatelů). Z výsledků vyplynulo, že mezi nejsilnější důvody obětí, proč se mediace zúčastnily, patří jednak touha slyšet od pachatele jasnou omluvu za jeho čin, seznámit se s motivy jeho činu, přispět svou účastí k nápravě pachatele, získat náhradu škody, ale také se vyhnout zdlouhavému projednávání věci u soudu.¹⁶⁴ Dále bylo zjištěno, že naprostá většina obětí i pachatelů byla spokojena s prací mediátora, který vytvořil bezpečnou atmosféru a poskytoval oběma stranám dostatek prostoru pro vyjádření svých pocitů a potřeb. Pokud jde o celkové dojmy a hodnocení, převážná většina těch, kteří se účastnili šetření, byla s výsledkem mediace spokojena.¹⁶⁵

3.2 Poradenství

S určitou variantou poradenství se setkáváme již od dob dávné minulosti - kmenový rádce, stařešina rodu, lékař, pastor a jiní lidé, kteří měli důvěru lidí, bohaté životní zkušenosti i osobní charisma, plnili funkci rádce, poradce. Laické poradenství existuje i dnes. Rady lidem poskytují např. jejich rodiče, příbuzní, přátelé. Podstatný rozdíl mezi poradenskou a neporadenskou pomocí však představuje odbornost práce. Běžnou mezilidskou pomoc (vyslechnout, podpořit, poradit) nelze považovat za poradenský zásah, i když je pro člověka v nesnázích nepochybně významná.¹⁶⁶

Poradenství lze v nejobecnějším smyslu vymezit jako systematickou, institucionalizovanou a profesionalizovanou odbornou službu - pomoc, návod, poskytnutí potřebných informací, poučení a radu jedincům, ale i skupinám jedinců při řešení specifických problémů, které se váží na chování, jednání, prožívání a aktivizování člověka

¹⁶³ Mediace. *Probační a mediální služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>

¹⁶⁴ ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 28-35.

¹⁶⁵ TOMÁŠEK, Jan. Mediace z pohledu kriminologického výzkumu. In: STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014*. Praha: Leges, 2014. s. 438-440.

¹⁶⁶ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a kol. *Pedagogicko-psychologické poradenství I: vybrané problémy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. s. 40.

jako individuální a sociální bytosti.¹⁶⁷

Poradenství je aplikovaná teoretická i praktická disciplína, která vznikala z potřeby pomáhat lidem, kteří se ocitli v nesnázích, a která se zabývá závažnými lidskými problémy. Jedná se o řízený proces, v rámci kterého poradce provází jedince při řešení aktuálního problému, hledání a dosahování osobních cílů nebo efektivnějšího využívání vlastních možností.¹⁶⁸

GABURA také v rámci poradenství vyzdvihuje princip pomoci. Tento vztah pomoci se uskutečňuje mezi poradcem a klientem, přičemž poradce má snahu podpořit růst, rozvoj, zralost a lepší uplatnění klienta, aby byl schopen se lépe a efektivněji orientovat ve světě a vyrovnával se se životem.¹⁶⁹

SCHNEIDEROVÁ chápe odborné poradenství jako speciální činnost, popř. soubor činností, která má přesně vymezené funkce a stanovená pravidla. Poradenství je zvláštní typ interakce, při které mají zúčastnění relativně stálé role - toho, kdo radu dává, nazýváme poradcem, toho, kdo radu přijímá, označujeme jako klienta či zákazníka. Poradenská činnost je jedna z forem pomoci jednotlivcům, skupinám i celým institucím, kteří jsou v tomto procesu objekty poradenského působení.¹⁷⁰

V běžné praxi úředníků Probační a mediační služby se setkáváme se dvěma typy sociálního poradenství - základním a odborným, které upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Základní sociální poradenství poskytuje informace o tom, na co má klient nárok nebo jaké služby z okolí mu pomohou vyřešit či zmírnit jeho obtížnou situaci. S odborným poradenstvím ve vztahu k obětem trestných činů se setkáváme v každodenní činnosti probačních úředníků a výrazně tento druh pomoci rozšiřují časově omezené projekty. V současné době realizovaný projekt „Proč zrovna já?“ zajišťuje obětem trestných činů odborné sociální poradenství především na střediscích Probační a mediační služby, ale také na dalších kontaktních místech.¹⁷¹

At' jde o poradenství jakéhokoli druhu, vždy předpokládá školeného poradce, který

¹⁶⁷ KOŠČO, Jozef. *Psychologické poradenstvo v školskom a profesionálnom vývine. (Teoretické a spoločenské predpoklady): Vysokoškolská učebnica.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1971. s. 9.

¹⁶⁸ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a kol. *Pedagogicko-psychologické poradenství I: vybrané problémy.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. s. 40.

¹⁶⁹ GABURA, Ján. Charakteristika poradenstva. In: GABURA, Ján a Jana PRUŽINSKÁ. *Poradenský proces.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. s. 13.

¹⁷⁰ SCHNEIDEROVÁ, Anna. *Základy poradenství: učební text pro distanční studium.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 9.

¹⁷¹ RADOVÁ, Pavla. Sociální práce s oběťmi trestných činů zajišťovaná státem: Od individuální práce s obětí trestného činu po podporu funkčního systému pomoci. *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca.* 2015, č. 1. s. 39.

pomáhá druhým, a to předáváním informací, doporučení a rad, které vyplývají z jeho odbornosti.¹⁷²

Poradenství se stejně jako mediace řídí určitými základními principy, které musí dodržovat všichni pracovníci. Řadíme mezi ně například bezplatnost, nestrannost, nezávislost, diskrétnost a respekt¹⁷³ (podrobněji viz příloha č. 2).

Probační a mediační služba při své práci usiluje o naplňování principu restorativní justice a v rámci projektu „Proč zrovna já?“ se tedy do poradenství dostává tento důraz. Stejně tak jsou uplatňovány principy respektu vůči klientům, efektivnosti a důstojnosti jednání. Probační a mediační služba jedná v souladu se zákonem a probační úředníci, kteří jsou zapojeni do tohoto projektu, jsou povinni se těmito základními principy řídit.¹⁷⁴

Práce s oběťmi trestných činů je pro poradce velmi náročná. Aby poskytované služby byly kvalitní, je nutné, aby se poradce účastnil pravidelných supervizi¹⁷⁵, aby dbal na duševní hygienu¹⁷⁶ a dále se vzdělával.

Ze statistických dat, která byla shromažďována probačními úředníky v rámci monitoringu potřeb obětí od 1.2.2013 do 3.6.2015, vyplynulo, že v Hradci Králové z celkového počtu 314 kontaktů s poradcem bylo šlo 296krát o poradenství. V Náchodě celkového počtu 154 kontaktů bylo poskytnuto 152 konzultací. Jde tedy o nejvíce využívanou službu oběťmi trestných činů.¹⁷⁷

¹⁷² HARTL, Pavel. Poradenství. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 104.

¹⁷³ O poradně: Zásady poskytování odborného poradenství. *Psychocentrum: manželská a rodinná poradna Kraje vysočina* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/index.php?nid=11300&lid=cs&oid=2799241>

¹⁷⁴ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů* [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20C4%8Din%C5%AF.pdf

¹⁷⁵ *Baštecká uvádí, že supervize je metoda, (Baštecká, Bohumila. Supervize. Zpravodaj diakonie. Praha: Kruh přátel diakonie, 1999. s. 6-7), která umožňuje pracovníkovi uvědomit si, co brzdí jeho porozumění s klientem a co ho může nejlépe chránit před syndromem vyhoření. Zahrnuje složku podpory (nadhledu) i kontroly (dohledu) a zabývá se tím, co překáží dobrému výkonu profese. Kromě pomoci poradcům s konkrétními případy plní také funkci osobního rozvoje pracovníka, dalšího vzdělávání a v určitém smyslu i kontroly práce daného poradce, případně celého týmu.*

¹⁷⁶ Míček (MÍČEK, Libor. Duševní hygiena. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1986. s. 9.) *chápe duševní hygienu jako systém vědecky propracovaných pravidel a rad, které slouží k udržení, prohloubení nebo znovuzískání duševního zdraví.*

¹⁷⁷ *Statistická data shromažďována v rámci monitoringu potřeb obětí poradců z Hradce Králové a Náchoda.* Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 10.6.2015.

Osobní poradenství

Poradci by měli mít na středisku PMS vyčleněnou místnost, která bude uzpůsobena k poskytování poradenství obětem trestných činů. Tato místnost by měla být označena logy, názvem projektu, jsou na ní dobře viditelné dny a časové rozmezí pro poskytování poradenství, uvedena jména poradců a kontakt na ně. Pokud poradenství poskytují 2 poradci a není tedy možné využít tuto místnost, poradenství je poskytováno v kanceláři pracovníka. Místnost/ kancelář je uzpůsobena s ohledem na cílovou skupinu obětí trestných činů. Místnost musí být čistá, uklizená a k dispozici musí být sklenice s vodou, kapesníky apod. Standardní doba trvání jedné konzultace je max. 60 minut, což musí poradce klientovi sdělit a tento čas hlídat. V některých případech je dostačující i jednorázová konzultace, např. pokud chce oběť informace o trestním řízení. Pokud se však jedná o oběť, které byla způsobena psychická újma a potřebuje podporu, přichází v úvahu nabídnout tomuto klientovi více konzultací a navázat dlouhodobější spolupráci.¹⁷⁸

Průběh poradenského rozhovoru popsala již řada autorů. Obvykle se poradenský proces dělí na několik na sebe navazujících kroků. Například McMahon tento proces dělí na navázání vztahu, shromáždění informací, stanovení cílů a plánů jednání, vlastní průběh řešení a závěr společné práce a její zhodnocení.¹⁷⁹ Téměř identický průběh poradenského procesu poskytuje průvodně pro poradce. Jde o těchto 5 fází:

1. navázání kontaktu s klientem,
2. zmapování situace, ve které se oběť nachází,
3. vytvoření kontraktu, tj. dohody o spolupráci,
4. samotný poradenský proces,
5. ukončení kontraktu.¹⁸⁰

Při poskytování poradenství je základním nástrojem pracovníka rozhovor. Zvládnout umění rozhovoru je důležité nejen pro vytvoření dobrého vztahu mezi poradcem

¹⁷⁸ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 12-13. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

¹⁷⁹ HARTL, Pavel. Poradenství. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 106-107.

¹⁸⁰ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů*. s. 23. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20C4%8Din%C5%AF.pdf

a klientem, ale i pro celý poradenský proces.¹⁸¹ Rozhovor je jedna ze základních metod poznávání lidí. Prostřednictvím rozhovoru lze získat povědomí o zájmech, potřebách, obavách, názorech, postojích a vědomostech klienta. Naučit se, jak správně vést rozhovor není snadné. Vždy se musí počítat s určitou pružností a nutností individualizace.¹⁸²

Komunikace mezi poradcem a klientem musí být založená na důvěře, rovnoprávnosti, porozumění a vzájemném respektování.¹⁸³

Při první poradenské konzultaci se poradce klientovi, tj. oběti trestného činu, představí, představí mu zároveň i poradnu a její nabídku služeb a ujistí se, že klient nabídku a vymezení služeb rozuměl. Snaží se zároveň poskytnout oběti bezpečný prostor pro vyjádření příběhu a podporu při řešení následků trestné činnosti. Během celého poradenského procesu dochází k písemným záznamům do záznamových archů, které slouží poradci pro identifikaci klienta a jeho příběhu především při dalších konzultacích.¹⁸⁴

Při setkání s klientem by poradce měl vědět, v jakém časovém horizontu od trestného činu se oběť nachází. Na základě toho se potom poradenství dělí na okamžitou pomoc bezprostředně po trestném činu, středně dobou podporu klienta, která vytváří a posiluje bezpečí a stabilitu v životě oběti, a řešení dlouhodobých následků trestného činu. Při poskytování pomoci bezprostředně po trestném činu je nutné, aby poradce jednal klidně, neprojevoval negativní emoce, např. překvapení, strach, a na oběť nijak nenaléhal. Poradce by měl svoji pozornost zaměřit na tělesný stav klienta, tedy následky napadení, a v případě potřeby doporučit návštěvu zdravotnického zařízení (případně s doprovodem). Poradce se snaží oběti zajistit společnost rodiny či přátel, aby oběť nebyla sama, doporučí klid a později návrat k běžným činnostem. Upozorní ji na objevení emocí souvisejících s trestným činem- oběti se často vybavují vzpomínky na trestný čin, mívá pocity viny, klade si otázky typu „*proč zrovna já?*“ apod. Probační úředník by měl klienta podporovat ve sdílení těchto emocí a v případě, že klient nemá možnost mluvit s nikým blízkým, nabídne mu možnost častějších konzultací nebo se snaží zprostředkovat jinou odbornou pomoc. Při další podpoře klienta se poradce zaměřuje zejména na práci s příběhem oběti, souvislou spolupráci a doprovázení oběti. Důraz klade na vytvoření bezpečného prostoru, respektování reakcí klienta, nedirektivní přístup a neodsuzující postoj. Cílem řešení dlouhodobých následků

¹⁸¹ HAVRÁNKOVÁ, Olga. Případová práce. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 95.

¹⁸² SVOBODA, Mojmir. *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál, 2010. s. 37.

¹⁸³ NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. s. 125.

¹⁸⁴ Metodika poradenství: Individuální poradenství. *Metodika vztahového poradenství* [online]. [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://metodikavp.webnode.cz/jedinec/>

traumatu je pomoci oběti získat zpět kontrolu nad vlastním životem. Poradce proto spolupracuje s návaznými organizacemi a nabízí klientovi psychologickou či psychoterapeutickou pomoc.¹⁸⁵

Po zahajovací fázi dá poradce klientovi prostor k vyprávění jeho příběhu, zároveň aktivně naslouchá a zjišťuje dopad trestného činu na život oběti. Následuje velmi důležitý krok, což je dojednání konkrétní zakázky (kontraktu) s klientem, přičemž poradce klade oběti otevřené otázky (např. „*V čem Vám mohu pomoci?*“, „*Jakou máte představu o naší spolupráci?*“) a ověřuje si tak, že jedná v souladu s přáním klienta. V této počáteční fázi kontaktu bývá zakázkou potřeba sdílet svůj příběh a potřeba zjistit informace o tom, jak je možné konkrétní situaci řešit.¹⁸⁶ Uzavřený kontrakt by měl obsahovat předpokládaný časový průběh procesu pomoci a dojednané cíle, které by měly být stanovené realisticky s ohledem na možnosti poradce.¹⁸⁷

Ukončení konzultace je dáno buď naplněním dojednaného cíle, nebo vypršením stanoveného času (60 minut). Poradce shrne společnou práci a případně si s klientem domlouvají další konzultaci, kde si ověřuje platnost uzavřeného kontraktu. Na dalších konzultacích už má poradce více informací o situaci a příběhu oběti a může ji nabídnout další služby, které vycházejí z jejích potřeb a zájmů. Poradce může oběti nabídnout doprovázení, psychologickou podporu, účast na mediaci mezi obětí a pachatelem či restorativní skupinové konferenci.

K ukončení procesu může dojít buďto naplněním zakázky, kdy poradce i klient společnou spolupráci shrne, poradce také nabídne možnost další spolupráce v případě potřeby, nebo pokud se klient na další konzultace již nedostaví, nebo dojde ke změně zakázky, poradce nemá možnosti ji naplnit, a proto ho předá spolupracující organizaci.¹⁸⁸

Osobní poradenství je preferováno při rozhovorech na závažné téma, zároveň je také nejčastější formou kontaktu poradce. Má své výhody i nevýhody. Výhody lze spatřovat především v možnosti poradce připravit se na konzultaci, možnosti vhodného načasování konzultace, úpravě prostředí- zajištění klidu apod. Při osobním rozhovoru má poradce

¹⁸⁵ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů.* s. 23-27. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20C4%8Din%C5%AF.pdf

¹⁸⁶ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“.* s. 16-17. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

¹⁸⁷ KLIMENT, Pavel. *Efektivní komunikace v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 49.

¹⁸⁸ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“.* s. 18-20. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

možnost telefonovat, mít při ruce adresáře spolupracujících služeb apod. Zároveň může zhodnotit neverbální komunikaci klienta, jeho viditelná poranění a může reagovat na jeho emoce. Nevýhodou mohou být zábrany či stud klienta při hovoru, někdy i opačné pohlaví poradce- např. pokud jde o oběť znásilnění.¹⁸⁹

Telefonické a internetové poradenství

Telefonické poradenství lze vymezit jako poradenský rozhovor, který se odehrává mezi obětí trestného činu a poradcem prostřednictvím telefonického hovoru. Cílem telefonického poradenství je poskytnout klientům informace, které se týkají především toho, jaké služby jim mohou být v rámci projektu nabídnuty. Při telefonickém poradenství se pracovník řídí pravidly profesionálního rozhovoru, bere v potaz kontext telefonického kontaktu a také pracuje s principy restorativního poradenství. Nejedná-li se pouze o jednorázové podání informace, je mezi poradcem a klientem uzavřena ústní dohoda, ve které se upřesňují potřeby a zájmy klienta a druh nebo rámec poskytování služby v rámci projektu. Během telefonického rozhovoru poradce usiluje, aby klient v případě, že má zájem s PMS dále spolupracovat, navštívil konkrétní poradnu.¹⁹⁰

Pro telefonický kontakt s klientem existuje několik doporučení, např. zachovat klid a rozvahu, nechat hovořit klienta, klienta vyslechnout a mapovat situaci, neslibovat nemožné, všimnout si emocí klienta a pozvat klienta k osobní návštěvě.¹⁹¹

Internetové poradenství je možné charakterizovat jako poradenskou službu určenou „klientům, kteří se ocitli v situaci, pro jejíž řešení vyhledávají pomoc odborníků prostřednictvím internetu a zároveň nechtějí, nebo nemohou komunikovat s odborníkem pomocí telefonu, nebo osobně.“¹⁹²

Hlavním cílem internetového poradenství je vytvořit funkční komunikační prostor pro komunikaci klienta s poradcem, který bude přispívat k řešení klientova problému. Internet

¹⁸⁹ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů.* s. 40. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF.pdf

¹⁹⁰ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“.* s. 69. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

¹⁹¹ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů.* s. 41. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF.pdf

¹⁹² LÁSKOVÁ, Andrea. Definice a pojetí internetového poradenství. In: HORSKÁ, Bohuslava, LÁSKOVÁ, Andrea a Ladislav PTÁČEK. *Internet jako cesta pomoci: internetové poradenství pro pomáhající profese.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 33.

je pro většinu klientů jedním z mála přijatelných míst, kde jsou schopni se naplno otevřít, sdělit své problémy a potřeby a nechat si odborně pomoci.¹⁹³ Internetový kontakt, přestože nikdy nemůže nahradit kontakt tváří v tvář, má své nezastupitelné místo. Tato služba by měla být poskytována takovým způsobem, aby vhodně odpovídala na potřeby klientů a přispěla k řešení jejich situace. Do budoucna je možné také předpokládat, že využívání tohoto typu poradenství poroste, a to nejen z důvodu stále se zvyšujícího počtu uživatelů internetu.¹⁹⁴

Internetové poradenství vychází z několika základních principů, které jej činí specifickým. Jde především o *anonymitu*- klient si volí míru anonymity sám, záleží na něm, jaké informace o sobě uvede. Mezi principy řadíme také *nezávaznost*- klient není ničím povinován, nemusí udávat žádné vstupní údaje apod. Pracovník nemůže za klienta přebírat zodpovědnost, nevyjednává za něj, spíše ho povzbuzuje k samostatnému jednání. Dalším principem je *bezpečí*. Klient není tváří v tvář pracovníkovi a často proto odpadá jeho nejistota, která je pojena s osobním kontaktem. *Dostupnost* internetového poradenství představuje další princip. Internet je dnes běžnou součástí života většiny lidí, proto není problém kontaktovat poradnu téměř kdykoliv a odkudkoliv. Tento princip naplňuje i tu skutečnost, že je služba poskytována zdarma. *Trvanlivost* je ten princip, který dělá internetové poradenství specifickým. Obě strany kontaktu, tedy poradce i klient, se mohou k textu opakovaně vracet. Při dalších kontaktech není tedy nijak složité na ten předchozí navázat.¹⁹⁵

Psychologické poradenství a psychoterapie

Poradci se v rámci své práce setkávají s lidmi, kteří se stali oběťmi různých trestných činů. Je nutné, aby věděli, jaké může mít tato traumatizující událost pro oběť dopady. Zároveň musí brát v potaz, že i samotné trestní řízení, kterým poradci oběť často provázejí, může pro oběti představovat zátěž.

Je nutné, aby poradce věděl, jak na člověka působí stres a jaké reakce může vyvolat (viz příloha č. 3). V rámci poradenského procesu se totiž může setkat se všemi reakcemi na stres a je tedy nutné, aby je byl schopen diagnostikovat.

Psychologické poradenství je ze strany probačního úředníka pomoc, obvykle poskytovaná v rámci každá konzultace s obětí trestného činu. Pokud je intenzivní, mluvíme

¹⁹³ PTÁČEK, Ladislav. Záleží na každém slově. *Modrá linka* [online]. 2014 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://www.modralinka.cz/?page=publikace&publication=zalezinakazdemslove>

¹⁹⁴ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 75-76. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

¹⁹⁵ LÁSKOVÁ, Andrea. Definice a pojetí internetového poradenství. In: HORSKÁ, Bohuslava, LÁSKOVÁ, Andrea a Ladislav PTÁČEK. *Internet jako cesta pomoci: internetové poradenství pro pomáhající profesie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 35-36.

většinou o rozmezí dvou až tří setkání. Jde především o podporu jedince, který je schopen problém s jeho doprovodem řešit.¹⁹⁶

Při jednání s obětí by poradce měl citlivě volit správný psychologický přístup a držet se obecných zásad pro jednání s obětí trestného činu. Měl by oběti především poskytnout dostatek informací ohledně jejich práv, průběhu trestního řízení, možnostech další pomoci a péče včetně jejich dostupnosti. Informace je nutné oběti poskytovat ve formě, která jí bude srozumitelná. Poradce by se měl snažit obnovit pocit bezpečí, který byl narušen trestným činem. Je vhodné např. doporučit přítomnost přátel, poradit vhodné bezpečnostní zařízení a ve spolupráci s OČTŘ zajistit maximální bezpečí oběti v průběhu trestního řízení. V neposlední řadě je nutné usilovat o dostatečnou empatii při jednotlivých setkáních s těmito klienty.¹⁹⁷ Do klienta i jeho situace by se měl poradce vcítit a své porozumění mu sdělovat. Empaticky vedený rozhovor by měl navodit atmosféru blízkosti, bezpečí a porozumění. Klienta by měl poradce dále povzbuzovat a dávat mu najevo, že je na jeho straně a věří mu.¹⁹⁸

Primárním cílem poradců je zjistit, jaké dopady má spáchaný trestný čin na konkrétní oběť. V případě, že je klient v šoku, poradce u něj spatřuje příznaky akutní reakce na stres, by mělo poradenství klientovi poskytnout potřebnou podporu ve zvládnání situace, kdy jde především o zabránění vzniku dalších psychických obtíží. Pokud však poradce u klienta rozpozná závažnější obtíže, je vhodné jim citlivě a taktně nabídnout odbornou psychologickou péči, tzv. psychoterapii.¹⁹⁹

Psychoterapie je především léčbou poruch zdraví, která se uskutečňuje psychologickými prostředky. Psychoterapie působí na duševní život, chování člověka, jeho vztahy i tělesné procesy. Probíhá jako „*vědomá, záměrná, strukturovaná a vědecky podložená interakce mezi terapeutem a pacientem.*“²⁰⁰

Diagnostikování psychických obtíží však nevede a nesmí vést k automatickému ukončení poradenství. Odborná psychologická péče a poradenství mohou obstát vedle sebe a být tak klientovi ku prospěchu.²⁰¹ Klienti, kteří navštěvují terapeuta, mohou i nadále potřebovat např. doprovodit k soudu, pomoci se sepsáním prohlášení o dopadech trestného

¹⁹⁶ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a kol. *Pedagogicko-psychologické poradenství I: vybrané problémy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. s. 44.

¹⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 136-137.

¹⁹⁸ VYMĚTAL, Jan. *Úvod do psychoterapie*. Praha: Grada, 2010. s. 82-83.

¹⁹⁹ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 26-27. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

²⁰⁰ VYMĚTAL, Jan a kol. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada, 2004. s. 20.

²⁰¹ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 26. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

činu na život oběti apod.

3.3 Doprovázení oběti

Doprovázení oběti trestného činu do institucí, které participují na řešení problémů vzniklých trestným činem, souvisí s psychologickým poradenstvím, resp. podporou klienta. Cílem doprovázení je totiž především podpořit klienta v tíživých situacích, které není schopen zvládnout sám či za podpory svých blízkých. O poskytnutí této služby si může oběť požádat, případně ji poradce klientovi sám nabídne. To se děje zejména v případě, že se jedná o kategorii zvlášť zranitelných obětí, u kterých hrozí vysoké riziko sekundární viktimizace. Stejně tak může probační úředník v roli poradce nabídnout klientovi roli důvěrníka.²⁰²

Oběť má podle § 21 ZOTČ právo, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník. Důvěrníkem může být fyzická osoba, kterou si oběť zvolí. Oběti poskytuje především psychickou pomoc, nejde tedy o právního zástupce oběti a nemůže zasahovat do průběhu úkonu.²⁰³ Oběť má právo na to, aby ji důvěrník doprovázel při podání vysvětlení, při výslechu, při nahlížení do spisu, aby ji doprovázel v průběhu hlavního líčení, při podání prohlášení o dopadu trestného činu na její život apod.

Poradce může oběť trestného činu doprovodit v podstatě kamkoliv, pokud to vyžaduje jeho současný stav a pomůže mu to řešit problémy vzniklé trestným činem. Pokud například doprovází klienta k soudu, je nezbytné, aby se poradce orientoval v systému našeho soudnictví, práv a povinností oběti jakožto poškozeného v trestním řízení, aby byl schopen podat mu informace ohledně hlavního líčení, role justiční stráže, organizačního zajištění apod. Poradce však může také poskytnout oběti doprovod do zdravotnického zařízení nebo na úřady státní správy. V těchto situacích poradce oběť psychicky podporuje a povzbuzuje ji k samostatnosti při vyřízení nezbytných záležitostí. Zároveň by měl požádat zaměstnance příslušného zdravotnického zařízení či úřadu o takový přístup, který oběti nezpůsobí sekundární újmu a o vhodnou formu komunikace bez odborných názvů, kterým by oběť nemusela rozumět. K ukončení spolupráce v rámci služby doprovázení či role důvěrníka dojde v případě, že je naplněna uzavřená dohoda se stanovenými cíli této spolupráce.²⁰⁴

Ze stejných statistických dat jako u poradenství vyplynulo, že v Hradci Králové bylo

²⁰² *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 28-29. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

²⁰³ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů, § 21, odst. 1,2,3.

²⁰⁴ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“*. s. 28-29. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014

využito 8 doprovodů poradcem, v Náchodě pouze 2.²⁰⁵

3.4 Restorativní skupinová konference

Restorativní skupinová konference je stejně jako mediace programem restorativní justice. Její zaměření je však širší než je tomu u mediace, jelikož se jí účastní větší okruh zainteresovaných osob. V tomto případě nejde již pouze o oběť a pachatele, ale také o rodinu či přátele obou stran a členy společnosti. Jde o proces řízený profesionály - facilitátory, při kterém se má dospět k výsledkům žádoucím pro obě strany, mají se řešit důsledky spáchaného trestného činu a zkoumat vhodné způsoby, jak do budoucna předcházet opakovanému páchání trestné činnosti.²⁰⁶

Účast širšího okruhu osob dotčených trestným činem má umožnit, aby si pachatel lépe uvědomil dopad svého jednání, ale také aby širší okruh účastníků mohl v průběhu této konference pozitivně působit na pachatele.²⁰⁷

Role probačního úředníka v rámci tohoto programu restorativní justice je významná. Probační úředník neplní roli facilitátora, má však důležitou úlohu v procesu organizování této konference. Je tím, kdo vytipovává vhodný případ pro tento restorativní program a nabízí klientům, aby se ho účastnili. Snaží se o to, aby pochopili jeho smysl, účel a prospěšnost. Pokud se strany rozhodnou vstoupit do restorativního programu, poradce o tom informuje příslušný orgán činný v trestním řízení. Je také v kontaktu s facilitátory, poskytuje jim informace o tom, v jaké fázi se trestní řízení ohledně projednávané věci nachází, seznamuje je s možnostmi rozhodování apod. Poradce se může restorativní skupinové konference účastnit v případech, kdy je mezi ním a klienty angažovaný vztah a vidí v něm oporu a pokud o to sám požádá. Po skončení zprostředkovává orgánům činným v trestním řízení výstupy z konference.²⁰⁸

Oproti mediaci má restorativní skupinová konference pro oběť výhodu v tom, že zde má své tzv. podporovatele, tedy osoby jí nejbližší, které ji svou přítomností podporují, poskytují pocit většího bezpečí, ale zároveň mohou vyjádřit své stanovisko ohledně dopadů

²⁰⁵ *Statistická data shromažďována v rámci monitoringu potřeb obětí poradcí z Hradce Králové a Náchoda.* Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 10.6.2015.

²⁰⁶ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“.* s. 34. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014

²⁰⁷ KARABEC, Zdeněk, ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. s. 12.

²⁰⁸ *Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“.* s. 40-41. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014

trestného činu na oběť a podílí se na vytvoření dohody.

Ze stejných statistických dat jako u poradenství a doprovázení vyplynulo, že se restorativní skupinová konference neuskutečnila ani v Hradci Králové, ani v Náchodě.²⁰⁹

Shrnutí

Zaměřili jsme se na konkrétní možnosti práce probačního úředníka s obětí trestných činů, a to jak v rámci jejich běžné práce, tak i v rámci poraden vzniklých díky projektu „*Proč zrovna já?*“. Podrobněji byla popsána mediace, kde jsme vymezili i významnou úlohu probačního úředníka-mediátora a konkrétní průběh mediačního procesu včetně jejích fází. Zabývali jsme se poradenstvím a blíže jsme popsali všechny jeho formy- osobní, telefonické, internetové, ale i psychologické. V závěru jsme stručně nastínili podstatu služby doprovázení a restorativní skupinové konference.

Probační úředník pomáhá obětem trestných činů bez ohledu na fázi trestního řízení. Pracuje s nimi tedy jak před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu, ale i po jeho skončení.

²⁰⁹ *Statistická data shromažďována v rámci monitoringu potřeb obětí poradců z Hradce Králové a Náchoda*
Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 10.6.2015.

4 TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Trestní řízení popíšeme především z pohledu oběti trestného činu. Považujeme však za důležité na úvod vysvětlit trestní řízení v kontextu celého trestního práva.

České trestní právo je součástí právního řádu a jako takové je odvětvím veřejného práva. Rozlišujeme dvě základní části trestního práva, a to trestní právo hmotné a trestní právo procesní. Trestní právo hmotné, tzv. materiální, vymezuje, co je trestným činem a jakou sankci je za něj možné uložit. Je upraveno trestním zákoníkem (zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Trestní právo procesní, tzv. formální, upravuje trestní řízení, tj. postup orgánů činných v trestním řízení. Je zakotveno v trestním řádu, který představuje obecný předpis, podle kterého se postupuje a zároveň stanoví pravomoc a působnost OČTŘ, kterými jsou soud, státní zástupce a policejní orgán.²¹⁰ Z uvedeného vyplývá, že pro účely této kapitoly bude stěžejní trestní právo procesní. Obě odvětví trestního práva ale od sebe nelze oddělovat. Velmi úzce spolu souvisí a jedno bez druhého by ztrácelo svůj smysl a účel.²¹¹

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je zjistit, zda byl spáchán trestný čin. Pokud byl skutečně spáchán, je úkolem OČTŘ odhalit pachatele tohoto činu a uložit mu trestní sankce (tj. trest nebo ochranné opatření), takové rozhodnutí vykonat, nebo jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k prevenci a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.²¹² Zjednodušeně lze tedy vymezit trestní řízení jako postup určitých osob a orgánů, které se podílejí na odhalování a vyšetřování trestného činu, soudním řízením a následném trestání, tedy ve všech fázích od spáchání trestného činu až po výkon trestu. Zahrnuta je zde také složka preventivní a výchovná, kdy určité orgány působí na odsouzeného pachatele, aby již nadále nepáchal trestnou činnost a zařadil se zpět do společnosti.²¹³

Základní účel trestního řízení je stanoven v § 1 trestního řádu, podle kterého jím je „upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.“²¹⁴ ŽATECKÁ účel trestního řízení

²¹⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 19-20.

²¹¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2013. s. 19.

²¹² ŽATECKÁ, Eva. Úvodní výklady. In: FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 8-9.

²¹³ JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠČERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 50.

²¹⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 1, odst. 1.

rozvádí a říká, že jím je odhalit pachatele trestného činu, vyšetřit tento skutek, postavit pachatele před soud a rozhodnout o jeho vině či nevině, případně mu uložit trest nebo ochranné opatření a zajistit jejich realizaci. Tímto trestní právo chrání společnost, veřejný zájem na potrestání pachatele.²¹⁵ Účelem trestního řízení je tedy především zajistit realizaci trestního práva hmotného tak, aby byl každý trestný čin pokud možno odhalen a každý pachatel za své protiprávní jednání patřičně potrestán.²¹⁶

Předmětem trestního řízení je zjištění určitého skutku, rozhodnutí o něm a výkon tohoto rozhodnutí. Je jím tedy skutek, ze kterého je obviněna určitá osoba.²¹⁷

Prameny trestního řízení jsou všechny právní předpisy, které obsahují právní normy trestního práva procesního. Hlavním a základním pramenem trestního práva procesního je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Je to zákon, který komplexně upravuje trestní právo procesní.²¹⁸ Pokud není stanoveno jinak, postupuje se vždy podle trestního řádu. Specifickým pramenem trestního práva procesního je jednak zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ale také zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tyto zákony upravují speciální otázky, které se týkají omezené části trestního práva procesního. Jde o speciální právní normy, u kterých se použije trestní řád v případě, že tyto speciální zákony danou oblast neupravují.²¹⁹ K dalším pramenům řadíme především Ústavu ČR²²⁰, Listinu základních práv a svobod²²¹, ale také některé mezinárodní prameny.²²²

Činitele, které mají v trestním řízení určité postavení- mohou vlastním jménem činit úkony, a tím řízení ovlivňovat, nazýváme **subjekty trestního řízení**. Trestní řád jim to umožňuje uskutečnit tím, že jim dává určitá procesní práva nebo jim ukládá určité prošení povinnosti. Subjekty můžeme rozdělit na dvě základní skupiny. Jsou to především všechny orgány činné v trestním řízení- tedy soud, státní zástupce a policejní orgán. Subjektem

²¹⁵ ŽATECKÁ, Eva. Úvodní výklady. In: FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 9.

²¹⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2013. 21-22.

²¹⁷ FENYK, Jaroslav. Úvodní výklady. In: FENYK, Jaroslav, GRÍVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 29.

²¹⁸ KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. Praha: Armex, 2010. s. 14.

²¹⁹ JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠCERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 51-52.

²²⁰ Zákon č. 1/1993, Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

²²¹ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

²²² ŽATECKÁ, Eva. Úvodní výklady. In: FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 11.

trestního řízení je dále osoba, proti které se řízení vede (podle stádia trestního řízení a jejího postavení nazývaná podezřelý, obviněný, obžalovaný nebo odsouzený), poškozený, zúčastněná osoba, osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy (zákonný zástupce, manžel, sourozenec apod.), probační úředník a jiné osoby.²²³ Některým ze subjektů trestního řízení zákon navíc přiznává postavení **strany trestního řízení**, což je pojem užší. Jsou to subjekty, které podle zákona mohou uplatňovat nebo podporovat obžalobu, nebo sebe, nebo jiného proti obžalobě obhajovat. Zákon proto stranám trestního řízení přiznává zvláštní procesní práva (např. vystupování vlastním jménem v řízení před soudem, aktivně se řízení účastnit apod.).²²⁴

Poškozený je subjektem a zároveň stranou trestního řízení. Poškozený má v trestním řízení zaručena různá procesní práva. Zejména nahlížet do spisů, činit návrhy, doplňovat důkazy, účastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání, vyjadřovat se nebo pronést závěrečnou řeč. Může také uplatnit proti obviněnému nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy apod. a právo na vydání bezdůvodného obohacení. Pokud tento nárok vůči obžalovanému uplatní, jedná se o jeho nároku v tzv. **adhezním řízení**. Jestliže soud obžalovaného obvinění zproští, odkáže poškozeného s jeho nárokem do občanskoprávního řízení. Pokud však soud uzná obžalovaného vinným, může mu přiznat jeho nárok v plné výši, odkázat do občanskoprávního řízení nebo přiznat nárok z části a ve zbytku ho odkázat do občanskoprávního řízení. Trestní soud však nikdy nemůže zamítnout nárok poškozeného, proto má poškozený i po neúspěšném výsledku trestního řízení šanci získat náhradu škody, a to u civilního soudu.²²⁵

²²³ BAXA, Josef. Subjekty trestního řízení. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 133.

²²⁴ JELÍNEK, Jiří. Subjekty trestního řízení. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2013. s. 198-199.

²²⁵ JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠČERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 55-56.

4.1 Stadia trestního řízení

Trestní řízení je proces probíhající v několika fázích, které jsou označovány jako stadia trestního řízení. Trestní řád stanoví jejich pořadí, účel a charakter. Rozlišujeme tato stadia trestního řízení:

- přípravné řízení,
- předběžné projednání obžaloby,
- hlavní líčení,
- opravné řízení,
- vykonávací řízení.²²⁶

Můžeme se však setkat i s jiným dělením trestního řízení (např. Vantuch²²⁷), a to na přípravné řízení, řízení před soudem, kam spadá předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení i opravné řízení, a vykonávací řízení.

Obrázek č. 6 Stadia trestního řízení²²⁸

Oběť trestného činu má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o dopadech spáchaného trestného činu na její život. Může tak učinit ústně či písemně.²²⁹

Přípravné řízení označuje časový úsek od zahájení úkonů trestního řízení až do podání obžaloby, návrhu na potrestání, případně jiného rozhodnutí, které má za následek skončení trestního řízení (podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním apod.).²³⁰

V tomto stadiu řízení je třeba zjistit, zda je podezření z trestného činu proti konkrétní

²²⁶ FENYK, Jaroslav. Stadia trestního řízení. In: FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 472.

²²⁷ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. Praha: C.H. Beck, 2010. 651s.

²²⁸ Vlastní

²²⁹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, § 22.

²³⁰ CHMELÍK, Jan. Stadia trestního řízení. In: CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 291-292.

osobě natolik odůvodněné, aby byla podána obžaloba (návrh na potrestání) k soudu. Cílem přípravného řízení je tedy prověřit podezření ze spáchání trestného činu, opatřit podklad pro podání obžaloby, který může sloužit jako podklad pro jiné rozhodnutí, zabránit nedůvodnému postavení obviněného před soud a usnadnit provedení hlavního líčení.²³¹ Je proto nutné shromáždit takové důkazy, které svědčí o důvodném podezření o vině obviněného (podezřelého) nebo které podezření vyvracejí.

Přípravné řízení můžeme rozdělit do dvou časových úseků, a to na postup před zahájením trestního stíhání, která zahrnuje objasnění a prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl trestný čin spáchán, a vyšetřování zahrnující úsek od zahájení trestního stíhání do konce přípravného řízení.²³² Zvláštní formou přípravného řízení je tzv. zkrácené přípravné řízení. Jde o řízení o nejméně závažných trestných činech a jeho cílem je v odůvodněných případech co nejefektivněji a nejrychleji postavit obviněného před soud a spravedlivě rozhodnout ve věci v co nejkratší lhůtě.²³³

Většinu úkonů v tomto stadiu trestního řízení vykonává policejní orgán, který přijímá podněty k zahájení trestního stíhání (tzv. trestní oznámení), zjišťuje potřebné skutečnosti a zajišťuje důkazy. Dominantní roli má státní zástupce, který vykonává dozor nad činností policejního orgánu a rozhoduje o podání obžaloby k soudu.²³⁴

Oběť trestného činu je v této fázi poučena policejním orgánem o svých právech a povinnostech a také o tom, že má možnost připojit se s nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení a měl by jí být vysvětlen postup, jak se s nárokem připojit. Rovněž by se měla dozvědět o možnosti podat si žádost o peněžitou pomoc od státu.²³⁵

Probační úředník se v tomto stadiu snaží oběti pomoci několika způsoby. Je potřeba oběti zvat na konzultace, poskytovat jim informace o probíhajícím trestním řízení nebo o způsobu, jak se domoci škody a především také trpělivě vyslechnout jejich příběh, zjistit, jak celou událost prožívají a podpořit je.²³⁶ V této fázi je nutné poskytovat oběti především

²³¹ FENYK, Jaroslav. Přípravné trestní řízení. In: FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 475.

²³² JELÍNEK, Jiří. Přípravné řízení. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2013. s. 497.

²³³ FENYK, Jaroslav. Přípravné trestní řízení. In: FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 497.

²³⁴ JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠČERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 58.

²³⁵ Soudní řízení: Vyšetřování trestného činu. *Infovictims* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: http://www.infovictims.cz/cz/004_Proc_crime/004_Proc_Crime.html#

²³⁶ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů*. s. 11. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restoratijnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%20AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%20pr%20pr%20s%20ob%20C4%9B%20C5%A5mi%20trestn%20C3%BDch%20C4%8Din%20C5%AF.pdf

přátelskou podporu, být pro ni osobou, které se může otevřít a dát najevo emoce.

Předběžné projednání obžaloby je nepovinné stadium trestního řízení, které následuje po ukončení přípravného řízení. Jeho smyslem je přezkoumat odůvodněnost obžaloby v celém rozsahu před tím, než bude nařízeno hlavní líčení.²³⁷ Soud, resp. předseda senátu, může obžalobu, která není odůvodněná, vrátit státnímu zástupci k došetření, nebo ji může postoupit jinému orgánu. Pokud však shledá, že obžaloba je odůvodněná a že je také formálně v pořádku, nařídí předseda senátu hlavní líčení.²³⁸

Hlavní líčení lze označit za stěžejní stadium trestního řízení, jelikož je povinné a rozhoduje se v něm nejdůležitější otázka trestního řízení, a to otázka viny a trestu obviněného, a naplňuje se zde jeho účel.²³⁹

Může se stát, že se oběť poprvé setká s pachatelem až v soudní síni. Oběť toto období většinou prožívá velice intenzivně. Může mít strach setkat se s pachatelem, může se obávat nepříjemných otázek obhájců, nebo ji může činit problém se k soudu vůbec dostavit. V tomto případě by měl poradce klientovi nabídnout službu doprovázení, a to například i v jiný den, aby měl možnost se v budově soudu zorientovat, podívat se, jak probíhá jednání apod. Výraznou emoční podporou je však pro poškozeného doprovod poradcem k samotnému soudnímu jednání. Oběti mají také často nepřiměřená očekávání, poradce by proto měl obětem poskytovat takové informace ohledně trestního řízení a jeho principů, aby jich ušetřil případného zklamání.²⁴⁰ Je také vhodné, když se poradce snaží podpořit sebevědomí svých klientů, navrhne jim např. společně sepsat přípravu k soudu, vhodné oblečení apod.

V rámci hlavního líčení je přednesena obžaloba, provádí se dokazování, které je zahájeno výslechem obžalovaného a svědků a zkoumají se také listinné a věcné důkazy. Poté jsou státní zástupce, poškozený, zúčastněná osoba, obhájce obžalovaného a případně obžalovaný vyzváni k přednesení závěrečné řeči a obžalovanému se poskytne právo posledního slova, aby mohl reagovat na vyčtené argumenty a mohl jako poslední ovlivnit rozhodnutí soudu. Soud na základě provedených důkazů vynese rozsudek, který může obžalovaného uznat vinným určitým trestným činem a uložit mu trest, nebo ho může

²³⁷ KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Armex, 2010. s. 143.

²³⁸ JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠČERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 59.

²³⁹ KUČHTA, Josef. Charakteristika fází a stadií trestního řízení. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 461.

²⁴⁰ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů*. s. 11. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF.pdf

obžaloby zprostit. Tento rozsudek musí být vždy vyhlášen veřejně.²⁴¹

I přes sebelepší právní úpravu a odborné schopnosti OČTŘ nelze vyloučit určité chyby a omyly těchto subjektů a tedy možnost výskytu nesprávných rozhodnutí. Zároveň se v trestním řízení setkávají protichůdné zájmy stran na výsledku a způsobu rozhodnutí. Může dojít k napadnutí rozhodnutí. Tato napadnutá rozhodnutí se přezkoumávají v tzv. **opravném řízení**.²⁴² Smyslem opravného řízení je jednak napravit konkrétní vadné rozhodnutí, ale také dodržovat dozor nad činností orgánů činných v trestním řízení. Opravné řízení je zahájeno procesním úkonem, kterým se oprávněné osoby domáhají přezkoumání rozhodnutí. Tento procesní úkon se nazývá opravným prostředkem.²⁴³ Opravné prostředky dělíme na řádné a mimořádné. Mezi řádné opravné prostředky řadíme odvolání (opravný prostředek proti rozsudku), stížnost (opravný prostředek proti usnesení) a odpor (opravný prostředek proti trestnímu příkazu). Mimořádnými opravnými prostředky jsou dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení, které směřují oproti řádným opravným prostředkům proti pravomocným rozhodnutím. Tyto opravné prostředky však poškozený nemůže podat.²⁴⁴

Vykonávací řízení je relativně samostatné stadium trestního řízení, které navazuje na dřívější stadia, jestliže v nich OČTŘ vydaly rozhodnutí, které je nutné vykonat. Účelem vykonávacího řízení je tedy uskutečnit pravomocné rozhodnutí určitého orgánu činného v trestním řízení.²⁴⁵

Ne v každém trestním řízení se realizují všechna stadia. Někdy např. nemusí být v konkrétní věci nařízeno předběžné projednání obžaloby, protože pro to nejsou shledány zákonné důvody. Věc může být rozhodnuta již v přípravném řízení a hlavní líčení se tak vůbec realizovat nebude. Stejně tak v rámci odvolacího řízení může být vydáno rozhodnutí ve prospěch obžalovaného a pak není důvodu pro konání vykonávacího řízení, neboť rozsudkem nebyl uložen trest.²⁴⁶

Vykonávací řízení představuje fázi, kdy oběť může pociťovat křivdu, je přesvědčena o nedostatečném potrestání pachatele, nespravedlnosti apod. I v této fázi mohou oběti

²⁴¹ Soudní řízení: Řízení před soudem. *Infovictims* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: http://www.infovictims.cz/cz/004_Proc_crime/004_Proc_Crime.html#

²⁴² CHMELÍK, Jan. Přezkoumání rozhodnutí. In: CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 354.

²⁴³ HASCH, Karel. Obecné výklady o přezkoumání rozhodnutí. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2013. s. 614-616.

²⁴⁴ JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠČERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 59-60.

²⁴⁵ PÚRY, František. Vykonávací řízení. In: FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 802-803.

²⁴⁶ Stadia trestního řízení. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/53>

vyvstávat různé otázky, např. zda se má domáhat urovnání újmy u civilního soudu nebo co bude v životě dál. Z tohoto důvodu je proto na místě podpora oběti a trpělivá komunikace při snaze začlenit vzniklou újmu do jejich životního příběhu.²⁴⁷ Vykonávací řízení tedy nelze považovat za předpokládaný konec spolupráce, s obětí je nutné pracovat i nadále.

4.2 Odklony v trestním řízení

V odborné literatuře se setkáváme s různými pohledy na vymezení pojmu odklon v trestním řízení, na jeho podstatu či charakteristických znaků. Pojem odklonu výslovně neuvádí ani trestní řád či trestní zákoník.

Nejstručněji bývá charakterizován jako „*odchylka od typického, pravidelného průběhu trestního řízení, alternativa ke standardním postupům.*“²⁴⁸ Odklon znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení trestní sankce, ale řízení se od této cesty odkloní a trestní věc se vyřídí jiným způsobem, a to většinou tak, že se trestní stíhání zastaví.²⁴⁹

Základním účelem institutů, které jsou zařazovány pod pojem odklonu, je zejména rychlejší a efektivnější vyřízení trestních věcí, které jsou k tomu vhodné, tedy které nevyžadují projednání věci před soudem v hlavním líčení. Odklony se týkají např. případů, kdy typově méně závažný trestný čin spáchá osoba, která do té doby žije řádným životem, nebo osoby, u kterých postačí rozhodnutí bez projednání trestní věci v komplikovaném hlavním líčení.²⁵⁰

Pod pojem odklon se podle platné české právní úpravy řadí tyto instituty:

- podmíněné zastavení trestního stíhání,
- narovnání,
- podmíněné odložení podání návrhu na potrestání,
- dohoda o vině a trestu,

²⁴⁷ *Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů.* s. 11. [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF.pdf

²⁴⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* Praha: Leges, 2014. s. 44.

²⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. Zvláštní způsoby řízení. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní.* Praha: Leges, 2013. s. 740-741.

²⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a Petr ŠKVAJN. Odklon v trestním řízení. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní.* Praha: C.H. Beck, 2013. s. 729.

odstoupení od trestního stíhání mladistvého.²⁵¹

Někteří autoři pod pojem odklon v trestním řízení řadí i institut trestního příkazu. Vychází přitom z nezákladnějšího vymezení odklonu jako odchylky od standardního průběhu trestního řízení. To, že nedojde ani k projednání věci v hlavním líčení, však lze považovat za jediný shodný znak mezi trestním příkazem a odklonem. Znakem odklonu je rozhodnutí o upuštění od trestního stíhání, kdežto trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku a je možné jím ukládat trest.²⁵²

Probační a mediační služba řadí mezi **opatření, která směřují k ochraně oběti**, dva z těchto institutů, a to podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání.²⁵³ U těchto odklonů se uplatňují přístupy, které vycházejí z konceptu restorativní justice a směřují tedy k obnově narušených vztahů mezi obětí a pachatelem. Tyto instituty slouží nejen k usmíření mezi obětí a pachatelem, ale také k tomu, aby pachatel odčinil ničivé následky svého činu. Schválení obou institutů znamená jak posílení práv poškozeného, tak i zapojení pachatele do řešení problémů spojených s následky jeho činu.²⁵⁴ Z těchto důvodů bude následující výklad věnován pouze těmto dvěma institutům trestního řízení.

Smyslem podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání je zohlednit zájmy všech zapojených stran, pomáhat ke spravedlivému a zároveň rychlému řešení trestních věcí, ke kterému se dospěje specifickým procesním postupem bez potřeby realizovat náročné hlavní líčení, a to v případech skutkově i právně jednodušších, kdy typově méně závažný trestný čin spáchala dosud nenarušená nebo málo narušená osoba. Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání jsou spojené se zastavením probírajícího trestního stíhání obviněného. Toto zastavení může být podmíněné nebo definitivní. Rozhodnout o nich lze již v přípravném řízení nebo až v řízení před soudem, který tak může učinit po předběžném projednání obžaloby.²⁵⁵

Jak u podmíněného zastavení trestního stíhání, tak ale především u narovnání mají významnou úlohu probační úředníci, kteří jako mediátoři zprostředkovávají setkání obviněného a poškozeného a podporují tyto strany k uzavření oboustranně přijatelné dohody

²⁵¹ STOČESOVÁ, Simona. Odklony a zvláštní způsoby řízení. In: CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 408.

²⁵² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. s. 60.

²⁵³ Časová osa trestního řízení. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/otc_casova_osa_trestniho_rizeni.pdf

²⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a Petr ŠKVAJN. Odklon v trestním řízení. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 729-730.

²⁵⁵ SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000. s. 36-37.

o způsoby náhrady škody, nemajetkové újmy, tzn., že pomáhají urovnat konflikt mezi nimi, který je následkem spáchaného trestného činu. Probační úředník dále připravuje další potřebné podklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání i narovnání a kontroluje plnění přijaté dohody.²⁵⁶

Institut podmíněného zatavení trestního stíhání (§ 307-308 tr. řádu) byl do trestního řádu zakotven novelou v roce 1993. Je možné ho využít v přípravném řízení i v řízení před soudem. Jedná se o dočasné zastavení probíhajícího trestního řízení se stanovením zkušební doby. Pokud obviněný dodrží stanovené podmínky v této zkušební době, bude trestní stíhání definitivně zastaveno.²⁵⁷

Využití tohoto institutu se zvažuje tehdy, jestliže vzhledem k okolnostem případu a osobě obviněného je evidentní, že v případě odsuzujícího rozsudku by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil. Je tedy zbytečné provádět celé trestní řízení, když jeho účelu lze dosáhnout podstatně jednodušším způsobem.²⁵⁸

Trestní řád stanoví celkem šest podmínek, které musí být splněny, aby mohlo být trestní stíhání podmíněně zastaveno:

- obviněný s podmíněným zastavením trestního stíhání souhlasí,
- jde o řízení o přečinu²⁵⁹,
- obviněný se k činu doznal,
- obviněný nahradil škodu nebo s poškozeným o náhradě uzavřel dohodu nebo učinil jiná vhodná opatření k její náhradě,
- obviněný vydal bezdůvodné obohacení nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu či učinil jiná náležitá opatření k jeho vydání,
- vzhledem k osobě obviněného a s přihlédnutím k jeho dosavadnímu způsobu života a k okolnostem případu lze toto rozhodnutí považovat za dostačující.

Zkušební doba se v tomto případě stanoví na 6 měsíců až 2 roky.²⁶⁰

²⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel a Petr ŠKVAIN. Odklon v trestním řízení. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 730-731.

²⁵⁷ ZEMAN, Petr a kol. *Zkrácené formy trestního řízení - možnosti a limity*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013. s. 53.

²⁵⁸ Odklony v trestním řízení. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

²⁵⁹ *Přečiny jsou podle zákona č. 40/2009 Sb., § 14, odst. 2 všechny nedbalostní a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*

²⁶⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 307, odst. 1, 3.

Přísnější alternativu podmíněného zastavení trestního stíhání přinesla novela trestního řádu z roku 2012, a to v ustanovení § 307, odst. 2. Podle tohoto ustanovení platí, že pokud je to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnosti jeho spáchání nebo poměry obviněného, soud nebo v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o tomto odklonu pouze tehdy, pokud obviněný splní výše zmíněné podmínky a zároveň se zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, a složí peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. V tomto případě může zkušební doba trvat až 5 let.²⁶¹

Institut narovnání (§ 309-314 tr. řádu.) byl do trestního řádu zaveden novelou v roce 1995. Jeho účelem je, aby sám obviněný důsledně odčinil všechny následky způsobené poškozenému, čemuž se přikládá větší váha než zájmu na potrestání pachatele. Kromě toho má obviněný povinnost dalšího peněžitého plnění nad rámec výše škody, které má sloužit na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.²⁶²

Na procesu řešení narušených vztahů mezi pachatelem a obětí trestného činu se v rámci narovnání podílejí obě strany, mohou tak ovlivnit jeho konečnou podobu a dospět k východisku, které bude přijatelné pro obě strany.²⁶³

Aby soud nebo státní zástupce mohl rozhodnout o schválení narovnání, musí být splněny tyto předpoklady:

- trestní řízení je vedeno pro přečin,
- obviněný musí prohlásit, že spáchal trestný čin, pro který je stíhán, a toto prohlášení musí být učiněno ze svobodné vůle, vážné a jednoznačné,
- obviněný uhradí poškozenému škodu, která byla způsobena trestným činem nebo učiní potřebné kroky k její úhradě, případně újmu odčiní jiným způsobem,
- obviněný vydá bezdůvodné obohacení, které získal trestným činem, nebo učiní jiná vhodná opatření k jejímu vydání,
- obviněný složí na účet soudu, popř. v přípravném řízení na účet státního zastupitelství, peněžní částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem a tato částka by měla být přiměřená závažnosti spáchaného trestného činu,

²⁶¹ PÚRY, František. Zvláštní způsoby řízení. In: FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 783.

²⁶² ŠÁMAL, Pavel a Petr ŠKVAJN. Odklon v trestním řízení. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 744-745.

²⁶³ STOČESOVÁ, Simona. Odklony a zvláštní způsoby řízení. In: CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 423.

- se schválením narovnaní souhlasí obviněný i poškozený,
- soud nebo v přípravném řízení státní zástupce považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující,
- před rozhodnutím byli buď soudcem, nebo v přípravném řízení státním zástupcem obviněný i poškozený vyslechnuti.²⁶⁴

V souvislosti s využitím tohoto institutu je třeba zdůraznit, že mimo jiné postačí prohlášení obviněného o tom, že daný skutek spáchal. V tom je rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání, kde je třeba doznání obviněného, které musí být obsaženo v jeho výpovědi. U narovnaní je tedy dostačující prohlášení obviněného o jeho vině, ale k tomuto prohlášení nelze přihlížet jako k důkazu, pokud by narovnaní nebylo schváleno a došlo by k dalšímu sezení.²⁶⁵

Poškozený je v institutech podmíněného zastavení trestního stíhání i narovnaní přímo zainteresován na výsledku trestního řízení a na způsobu náhrady škody. Proto má právo podat stížnost proti rozhodnutím učiněným v řízení o odklonech, ale navíc rozhodnutí o schválení narovnaní je možné pouze s jeho souhlasem.

Shrnutí

Věnovali jsme se trestnímu řízení, popsali jsme jeho účel, předmět a prameny. Poškozený je v trestním řízení jednak subjektem, ale i stranou, proto jsme vymezili oba tyto pojmy stejně jako pojem adhezní řízení. Seznámili jsme se se všemi fázemi trestního řízení a poukázali, jakou roli v každé z nich hraje Probační a mediační služba. V závěru jsme se věnovali odklonům v trestním řízení. Podrobněji jsme se zaměřili na ty, které směřují k ochraně oběti, tedy na podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnaní.

Trestný čin může různým způsobem ovlivnit život oběti, a to po stránce fyzické, psychické, ekonomické i sociální. Následující trestní řízení však může u těchto osob vyvolat obavy, pochybnosti, ale také úzkost či strach. Probační úředníci obětem pomáhají čelit náročné životní situaci, poskytují jim užitečné informace a podporují je při řešení trestného činu. Jejich práce s oběťmi trestného činu je podle mě velmi důležitá a užitečná, proto jsme se rozhodli ji prozkoumat v rámci výzkumného šetření.

²⁶⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, § 309, odst. 1, §310 odst. 1.

²⁶⁵ PŮRY, František. Zvláštní způsoby řízení. In: FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 787-788.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

K výzkumnému šetření byl použit kvalitativní přístup, který ŠVAŘÍČEK a ŠEĐOVÁ definují jako proces, jenž umožňuje zkoumat problémy a jevy v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a pomocí různých postupů a metod rozkrývat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.²⁶⁶ STRAUSS s CORBINOVÁ vymezují kvalitativní výzkum odlišným způsobem. Podle nich jde o jakýkoliv výzkum, v rámci kterého se výsledků nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace.²⁶⁷ HENDL vymezuje jak jeho přednosti, tak i slabosti. Kvalitativně orientovanému výzkumu bývá vytýkán jeho subjektivní, pružný a nestrukturovaný charakter či jeho neprůhlednost. Obtíže vznikají při zobecňování výsledků, jelikož se v rámci kvalitativního výzkumu pracuje s omezeným počtem jedinců a zpravidla na jednom místě. Za nevýhodu je považována i časová náročnost sběru a analýzy dat. Mezi přednosti je řazeno zejména získání hloubkového popisu a vhledu při zkoumání konkrétních případů. Další pozitivum lze spatřovat v tom, že zkoumá určitý jev v přirozeném prostředí, zohledňuje lokální situace a podmínky a umožňuje studovat procesy a hledá příčinné souvislosti.²⁶⁸

Výzkumné šetření bylo realizováno, jak i samotný název práce napovídá, v Královéhradeckém kraji. Proto považuji za důležité tento kraj krátce představit.

Královéhradecký kraj se nachází v severovýchodní části Čech. Na jihu sousedí s Pardubickým krajem, na západě se Středočeským krajem a na severozápadě s krajem Libereckým. Nejdelší úsek hranic kraje je tvořen státními hranicemi s Polskem. Společně s Pardubickým a Libereckým krajem tvoří oblast Severovýchod, která patří mezi tři největší oblasti v republice, a to jak rozlohou, tak i počtem obyvatel. Rozlohou 4759 km² zaujímá Královéhradecký kraj 6 % rozlohy České republiky a je na 9. místě v pořadí krajů. Území je tvořeno pěti okresy - Hradec Králové, Náchod, Jičín, Trutnov a Rychnov nad Kněžnou.²⁶⁹

²⁶⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. s. 17.

²⁶⁷ STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. s. 10.

²⁶⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. s. 50-51.

²⁶⁹ Královéhradecký kraj: O kraji. *Královéhradecký kraj* [online]. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>

Obrázek č. 7 Mapa Královéhradeckého kraje²⁷⁰

K 31. 12. 2014 žilo v Královéhradeckém kraji 551 590 obyvatel, z toho o necelých 10 tis. více žen než mužů.²⁷¹ K 31. 12. 2013, kdy celkový počet obyvatel v tomto kraji byl 551 909, byl nejlidnatější okres Hradec Králové, naopak okres s nejmenším počtem obyvatel byl Rychnov nad Kněžnou.²⁷²

²⁷⁰ Královéhradecký kraj: O kraji. *Královéhradecký kraj* [online]. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>

²⁷¹ Obyvatelstvo. *Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Hradci Králové* [online]. 2014 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xh/obyvatelstvo-xh>

²⁷² Obce Královéhradecka - 2015: Obyvatelstvo v letech 1961 až 2013. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-06-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obce-kralovehradecka-2015-ug42fsoop5>

5.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat rozsah činnosti probačních úředníků s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji.

K jeho dosažení byly vytyčeny následující dílčí cíle:

- zjistit, jak respondenti vnímají zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a také jak tento zákon ovlivnil jejich práci s oběťmi trestných činů,
- zkoumat, v čem spočívala práce s oběťmi trestných činů v rámci Probační a mediační služby před projektem „*Proč zrovna já?*“,
- zhodnotit přínos projektu „*Proč zrovna já?*“ pro práci probačních úředníků s oběťmi trestných činů,
- zjistit význam spolupráce probačních úředníků s ostatními organizacemi pro práci s oběťmi trestných činů
- charakterizovat nejčastější klienty poraden na střediscích PMS z hlediska pohlaví, věku a trestné činnosti, která je na obětech páchána,
- zjistit, o jaké služby je ze strany obětí trestných činů největší zájem.

5.2 Metodologie a organizace výzkumného šetření, cílová skupina, zpracování dat

V rámci výzkumného šetření byl pro získání potřebných dat použit **rozhovor**, který je některými autory (např. Gavora, Chráska atd.) označován slovem interview.

Podle ŠVAŘÍČKA je právě rozhovor nejčastěji používanou metodou sběru dat. Používá pro něj označení hloubkový rozhovor, který charakterizuje jako nestandardizované dotazování jednoho respondenta zpravidla jedním výzkumníkem pomocí několika otevřených otázek, prostřednictvím kterého je možné zkoumat členy určitého prostředí s cílem získat stejné pochopení jednání všech členů skupiny. Díky hloubkovému rozhovoru je možné zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jeden ze základních principů kvalitativního výzkumu.²⁷³ Výhodou je, že umožňuje nejen sběr dat, hlouběji proniknout do motivů a postojů respondenta, ale také sledovat vnější reakce respondenta a podle nich

²⁷³ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. s. 159-160.

usměrňovat další průběh rozhovoru. Je to vhodný nástroj pro zmapování problematiky, která není zpracovaná v literatuře anebo s ní výzkumník dosud neměl zkušenosti.²⁷⁴ HENDL o vedení kvalitativního rozhovoru říká, že je to umění i věda zároveň a jmenuje několik zásad pro správné vedení rozhovoru. Důležité je například otázky formulovat takovým způsobem, kterému bude respondent rozumět, dát respondentovi na vědomí, jaké informace budeme vyžadovat a proč jsou důležité, při samotném rozhovoru potom pozorně naslouchat a odpovídat tak, aby respondent poznal, že o něj máme zájem a nechat mu dostatek času na odpověď. Výzkumník by si měl také udržovat neutrální postoj k obsahu sdělovaných dat i k osobě respondenta, dále by měl zohledňovat i jeho časové možnosti a po skončení rozhovoru zkontrolovat poznámky, jejich kvalitu a úplnost.²⁷⁵

Kvalitativní výzkum používá dva typy rozhovoru, a to polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek, a nestrukturovaný neboli narativní rozhovor, který může být založen na jediné předem připravené otázce a dále se výzkumník dotazuje na základě získaných informací od respondenta.²⁷⁶

Pro výzkum jsme zvolili **polostrukturovaný rozhovor** (viz. příloha č. 4). Prostřednictvím kladených otázek jsme se zaměřili na projekt „Proč zrovna já?“, dotkli jsme se všech možností, které probační úředníci využívají pro práci s oběťmi trestných činů, zajímala nás situace před projektem a po přijetí zákona o obětech trestných činů, snažili jsme se zjistit informace o nejčastějších klientech PMS a v neposlední řadě jsme se ptali na spolupráci s ostatními orgány a institucemi.

Data získaná z jednotlivých rozhovorů jsme analyzovali pomocí otevřeného kódování. Je to proces, při kterém jsou získané údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Text je rozbit na jednotky (slova, věty, odstavce atd.), kterým se připisují určité kódy. Může jít o slova nebo fráze, které vystihují danou jednotku. Tyto kódy následně seskupujeme dle souvislostí do kategorií. Otevřené kódování je jednoduchá, ale také velmi pracná analytická technika, v jejímž průběhu vzniká nová sada pojmů, kategorií a konceptů na základě získaného materiálu.²⁷⁷

Cílovou skupinu tvořili všichni probační úředníci, kteří jsou zapojeni do projektu „Proč zrovna já?“ v Královéhradeckém kraji. Vzhledem k tomu, že jsou do tohoto projektu

²⁷⁴ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. s. 136-137.

²⁷⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. s. 166-172.

²⁷⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. s. 160.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 211-222.

zapojena pouze dvě střediska Probační a mediační služby v tomto kraji, a to v Hradci Králové a v Náchodě, dohromady jsme získali odpovědi na otázky od čtyř respondentů.

Příprava a organizace výzkumného šetření probíhala od března 2014, kdy jsem v rámci praxe na PMS oslovila a o spolupráci požádala probačního úředníka zapojeného do projektu „Proč zrovna já?“. Nastínila jsem mu téma práce, záměr výzkumu a také předpokládané oblasti otázek do rozhovoru. Potvrdil mi, že pokud otázky v rozhovoru vhodně položím, neměl by být problém získat dostatek informací.

Během dubna a května 2015 jsem zjišťovala, zda vybraní respondenti budou mít zájem a budou ochotni mi poskytnout rozhovor. Na počátku května 2015 jsem sestavila otázky do rozvoru, které jsem následně konzultovala s vedoucí práce. Samotná realizace rozhovorů proběhla v termínu od 28. května do 3. června 2015. Přestože jsem probační úředníky kontaktovala dostatečně dopředu, nebyli všichni schopni se mnou rozhovor provést osobně, a to z důvodu velké pracovní vytíženosti. Nabídla jsem jim proto možnost na otázky odpovědět písemně. Týkalo se to dvou pracovníků. U takto získaných odpovědí jsem však našla několik nedostatků- respondenti odpovídali velmi stručně nebo neodpověděli vůbec, neměla jsem možnost se jich hned doptat a po dalším kontaktování jeden z nich již nereagoval. Zbylé dva respondenty jsem navštívila na středisku PMS. Oba pracovníci po ujištění o zachování anonymity souhlasili s pořízením zvukového záznamu během rozhovoru. Tyto rozhovory jsem následně přepsala do písemné formy.

Na základě rozhovorů s probačními úředníky a studia spisové dokumentace byly vytvořeny dva případy, které slouží jako příklady dobré praxe, resp. k prezentaci odborných postupů, metod práce a multidisciplinární spolupráce. V tomto případě však spisová dokumentace byla stručná, stejně jako popis jednotlivých případů pracovníky.

5.3 Vlastní výzkumné šetření

Výsledky výzkumného šetření jsme rozdělili do dvou částí. První část (část A) je věnována výsledkům rozhovorů, které jsou členěny do kategorií. Druhá část (část B) je věnována případům dobré praxe.

A) Výsledky rozhovorů s probačními úředníky

V této části jsme kategorizovali získané odpovědi od respondentů. Následující tabulka představuje respondenty označené písmenem R a číslem 1 až 4.

	R1	R2	R3	R4
Středisko PMS	Hradec Králové	Hradec Králové	Náchod	Náchod
Pohlaví	Muž	Muž	Žena	Žena
Věk	42 let	43 let	40 let	29 let
Vzdělání	VŠ magisterské, obor Soc. pedagogika	VŠ magisterské humanitně zaměřené	VŠ magisterské, obor Sociologie a obor Demografie	VŠ magisterské, obor Pedagogika-sociální práce
Délka praxe	7 let	15 let	15 let	4 roky
Motivace a očekávání při výběru profese	Dříve práce ve vězeňství, na PMS předpoklad většího prostoru pro práci s mládeží	Očekávání žádná, PMS byla na počátku	Vyzkoušení něčeho nového	Zajímavá a smysluplná práce
Pracovní pozice a specializace	Probační úředník se specializací na mládež	Probační úředník se specializací na dohledy a trest zákazu vstupu	Vedoucí střediska PMS, probační úředník se specializací na mládež	Probační úředník se specializací na přípravné řízení a alternativní tresty
Naplňující profese	Ano	Ano	Ano	Ano

Tabulka č. 2 Identifikace respondentů, profese

Informace získané v této části nebudeme podrobovat analýze. Poslouží však k získání komplexního pohledu na jednotlivé respondenty, zároveň v nich můžeme hledat vysvětlení některých odpovědí respondentů.

Výsledky rozhovorů předkládáme v těchto kategoriích:

- oběti trestných činů a práce s nimi,
- projekt „Proč zrovna já?“,
- poradenství obětem trestných činů,
- doprovázení,
- restorativní skupinová konference,
- spolupráce.

Oběti trestných činů a práce s nimi

	R1	R2	R3	R4
Změny práce s oběťmi po přijetí ZOTČ	Samotná práce stejná, na PMS chodí více lidí, jsou informováni policií	Práce je komplexnější	Širší výběr možností pro práci s oběťmi	Samotná práce je stejná
Hodnocení ZOTČ, nedostatky	Kladné, nedostatky především v odškodňování	Nedostatky má, ale pro práci nejsou zatěžující	Bez hodnocení	Nedostatky má, jinak bez hodnocení
Pohlaví obětí	Spíše ženy	Spíše muži	Spíše ženy	Spíše ženy
Věk obětí	19-60 let	25-50 let	nad 40 let	19-60 let
Trestné činy u obětí	Majetková trestná činnost, ublížení na zdraví z nedbalosti, domácí násilí	Ublížení na zdraví z nedbalosti, vydírání, zanedbání povinné výživy	Majetková trestná činnost, znásilnění, domácí násilí, ublížení na zdraví z nedbalosti	Ublížení na zdraví z nedbalosti, a to i těžké, zanedbání povinné výživy, majetková trestná činnost
Stadia trestního řízení	Přípravné řízení, ale i před trestním řízením	Vykonávací řízení	Ve všech stadiích trestního řízení	Ve všech stadiích trestního řízení
Povědomí obětí o PMS	Ne	Ne	Někteří ano, někteří ne	Ne
Návrh změn pro práci s oběťmi	Zjednodušit přístup k informacím, podpořit PMS	Asi ne	-	Více následných služeb

Tabulka č. 3 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii oběti trestných činů a práce s nimi

Všichni oslovení respondenti pracují s oběťmi trestných činů v rámci běžné práce probačního úředníka. Zákon o obětech trestných činů přinesl podstatné změny v oblasti ochrany a pomoci obětem. Nijak výrazně však neovlivnil samotnou práci probačních úředníků

s těmito klienty, lze však konstatovat, že „*práce s oběťmi je nyní komplexnější.*“ Zákon o obětech trestných činů rozšířil a posílil práva obětí, s čímž souvisí například možnost doprovázení obětí na určité instituce. Pro probační úředníky to znamená „*širší výběr možností, jak s nimi pracovat, co jim nabídnout.*“ S účinností tohoto zákona přibyla nejen Policii ČR (ale také OČTŘ a subjektům zapsaným v registru poskytovatelů pomoci obětem) povinnost oběti „*poučit a seznámit je s právy, které mají. A ty lidi sem odkážou a oni pak dojdou spíše než předtím. Před zákonem sem ty lidi ale určitě neposílali, to byla spíše výjimka.*“ Na základě této povinnosti a tedy i odkazování obětí na Probační a mediační službu se mohl navýšit počet lidí, kteří PMS navštíví, což lze také považovat za jednu z výhod. Před účinností zákona museli sami probační úředníci projevovat velkou iniciativu nebo spoléhali na to, že oběť bude aktivní a sama si jejich služby vyhledá. Ne všichni respondenti měli zájem konkrétně zhodnotit tento zákon. Ti, kteří odpověděli, se shodli na tom, že zákon má určité nedostatky, které však významně neovlivňují jejich práci s oběťmi. Určité nedokonalosti byly spatřeny v oblasti odškodňování obětí trestným činů. „*Nedosáhne na to tolik lidí, nejsou na to fondy. Ochrana odškodnění tu je, ale vlastní vymahatelnost v některých případech je nulová.*“ Nicméně i tak lze tento zákon chápat jako krok vpřed.

Co se týče odpovědí ohledně pohlaví obětí, se kterými nejvíce pracují, tři respondenti se shodli na tom, že pracují spíše se ženami, respondent č. 2 má však zkušenosti opačné, pracuje spíše s oběťmi mužského pohlaví. Probační úředníci zaznamenávají každou oběť pod speciálním kódem. Pokud u jedné oběti dojde k více konzultacím, ať již osobních nebo prostřednictvím telefonu i emailu, je vždy označena pod stejným kódem a chápána tedy jako jeden klient. Ze statistických dat shromažďovaných k projektu a získaných od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj vyplývá, že se od 1.2.2013 do 3.6.2015 v Hradci Králové pracovalo celkem s 235 oběťmi trestných činů, z toho 122 bylo žen a 113 mužů, v Náchodě se pracovalo celkem se 106 oběťmi, a to s 59 ženami a 47 muži. Tvrzení respondenta č. 2, který poradenství poskytuje spíše mužům, lze zdůvodnit nejspíše přispěním náhody.

Probační úředníci se nejčastěji setkávají s dospělými oběťmi, nikoliv však se seniory. Věk svých klientů zaznamenávají v rámci projektu do tří kategorií, a to do kategorie 0-18 let, 19-60 let, poslední kategorii tvoří věková skupina 61+ . Byly nám uváděny různé věkové kategorie, dva respondenti přihlédly k tomuto dělení a uvedli, že „*nejvíce jich je v kategorii od 19 do 60 let. Seniorů a dětí tolik není.*“ Další dva oslovení se snažili věk klientů více konkretizovat, a to na 25 až 50 let a nad 40 let. Pokud znovu nahlédneme do statistik,

zjistíme, že v Hradci Králové výrazně převládá věková kategorie 19-60 let. Poradenství bylo poskytnuto 201 obětem v tomto věkovém rozmezí. Obětí ve věku nad 60 let bylo 26, dětí, resp. obětí v rozmezí 0-18 let bylo pouze 8. V Náchodě byla také nejvíce zastoupena prostřední věková kategorie v celkovém počtu 90 obětí, žádná oběť nebyla v dětském věku a 16 jich bylo ve věku nad 60 let. Zajímavostí je, že v poslední kategorii byly pouze 2 ženy.

Odpovědi oslovených probačnických úředníků ohledně nejčastěji páchané trestné činnosti na obětech se výrazně nelišily. Všichni respondenti uvedli dopravní nehody a jejich nejčastější následek těžké ublížení na zdraví a ublížení na zdraví z nedbalosti. Často se setkávají s majetkovou trestnou činností. Výjimkou nebývá ani domácí násilí, zanedbání povinné výživy a vydírání či znásilnění, které však nejsou tak časté. Probační úředníci při kontaktu s obětí zaznamenávají druh trestné činnosti - majetková, násilná, sexuálně motivovaná, jiná, ve vyšetřování a žádná. Žádná může podle slov jednoho z respondentů u případu, kdy s klientem k žádné trestné činnosti nedošlo. Druh trestné činnosti se zaznamenává při každé konzultaci s obětí, jelikož může být obětí více trestných činů. Z toho důvodu je počet trestných činů vyšší než počet obětí. Z těchto záznamů lze vyčíst, že v Hradci Králové je nejčastější majetková trestná činnost, kam řadíme například krádeže. Druhou nejčastější je shodně násilná trestná činnost a jiná trestná činnost, kam lze zařadit např. respondenty zmiňované ublížení na zdraví. Sexuálně motivovaných trestných činů zde bylo 10, ve vyšetřování byly 3 a s žádnou trestnou činností se probační úředníci setkali při 26 konzultacích. V Náchodě byla nejčastější jiná trestná činnost s celkovým počtem 59, následovalo 55 majetkových trestných činů, 28 trestných činů bylo ve vyšetřování a 12 bylo násilných trestných činů. Sexuálně motivovaná trestná činnost u obětí zde nebyla ani jedna.

Probační úředníci pracují s oběťmi trestných činů ve všech fázích trestního řízení, ale i před či po něm. Na otázku, v jakém stadiu trestního řízení pracují s oběťmi nejčastěji, odpovídali respondenti různě. V Náchodě s nimi pracují stejně často ve všech fázích trestního řízení. V Hradci Králové uvedli, že se s oběťmi pracuje *„nejvíce asi v přípravném řízení nebo ještě předtím než je zahájeno.“* Druhý pracovník měl rozdílné zkušenosti, za nejčastější stadium označil vykonávací řízení.

Oběti trestných činů nemají podle respondentů povědomí o tom, co je to Probační a mediační služba a jaká je její činnost. Pouze jedna oslovená uvedla, že *„někteří ano, někteří ne, ale jsou dost často poučováni na PČR a někdy i z internetu, od kamarádů, z médií.“* Oběti sice jsou někdy na střediska PMS odkazováni, ale Probační a mediační službu jako takovou jim nepředstaví. *„I když mají povinnost je s určitou částí zákona seznámit ústně tak, aby to*

oběti pochopili v té jejich situaci, tak se to neděje. Často jim dají pouze vytištěné poučení a tím to končí. Samozřejmě ne všichni, někteří s námi spolupracují a obětem dávají naše vizitky a odkazují je na nás.“ Záleží tedy především na policii, jak k tomu přistoupí a jak se budou obětem věnovat. Z výsledků průzkumu Uplatnění mediace v trestní justici z let 2008-2010 vyplynulo, že z celkového počtu 1014 respondentů neměla obecné povědomí o PMS většina všech oslovených. Dostatečné informace mělo pouze 8 % oslovených.²⁷⁸ Od této doby uplynulo již několik let, podle tvrzení respondentů je situace však stále stejná.

Pouze dva z oslovených navrhli konkrétní změny v práci s oběťmi. Podle respondentky č. 4 by bylo potřeba více následných služeb. Dle respondenta č. 1 by bylo vhodné zjednodušit přístup k informacím, které jsou na internetu, aby pro oběti nebylo složité se dostat např. na registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Zároveň by „*podpořil Probační a mediační službu, a to jak kapacitně, tak i finančně, dostat ji do zákonů, do trestního řádu, trochu ji dát novou pozici, aby to všechno běželo jednodušeji i pro ty klienty. Probačku do budoucna vidím v úplně jiné roli - podstata stejná, ale to umístění.*“ Navrhoval udělat z PMS orgán činný v trestním řízení, protože činná v trestním řízení PMS je a zaměřuje se jak na oběť, tak i na pachatele. „*Tam by se tomu dala jasná podoba. Tam by i ty oběti viděly, že když s námi sepíšou nějaký papír, tak je jasný, že se k tomu přihlídnou.*“ Byla by jim tak dána určitá jistota, že jejich pohled na věc, aktivní zapojení do případu bude zohledněno.

²⁷⁸ ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 10.

Projekt „Proč zrovna já?“

	R1	R2	R3	R4
Zapojení do předchozích projektů	Ano, šlo hlavně o poradenství	Ne	Ne	Ne
Výběr do projektu	Pokračoval ve spolupráci, dle specializace	Dle specializace, přihlášení	Přihlášení	Spolupráce byla nabídnuta
Zapojení	Od počátku	Od počátku	Od počátku	Od počátku
Školení	Práce s oběťmi, se zármutkem, zvláště závažnými trestnými činy	Práce s oběťmi, psychologie oběti, trestní řízení	Práce s oběťmi, supervize, konference	Práce s oběťmi
Přínos projektu	Koordinace služeb, doprovázení, Zvyšování povědomí o PMS	Zvyšování povědomí o PMS	Anonymita, zdarma, přínos pro oběti trestných činů	Komplexní práce s obětí
Změny po projektu	S obětí se bude pracovat i nadále, změní se časové dotace	Nevím	S obětí se bude pracovat i nadále, změní se časové dotace	Nevím

Tabulka č. 4 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii projekt „Proč zrovna já?“

Pouze jeden z respondentů byl zapojen i do projektů, které předcházely projektu „Proč zrovna já?“. Přešlé projekty byly zaměřené především na poradenství. Tento projekt práci s oběťmi vylepšil. *„Teď je to obohaceno o to síťování a pozici koordinátora, který by měl zajistit propojenost těch služeb, aby o sobě věděli, komunikovali spolu a klienty si předávali. Nebylo tam to doprovázení.“*

Při vybírání do projektů se přihlíželo ke specializaci jednotlivých pracovníků. Pracovník R1, který byl zapojen i do předchozích projektů zaměřených na podporu obětí trestných činů, už teď pouze navázal spolupráci. Respondenti R2 a R3 se do projektu přihlásili sami, respondentka R3 byla nominována a se zapojením souhlasila.

Všichni oslovení probační úředníci začali vykonávat funkci poradce pro oběti trestných se zpřístupněním poraden pro oběti, tedy od 1.2.2013. Před zahájením poradenství museli všichni poradci absolvovat školení, která byla podmínkou pro vstup do projektu. Probační úředníci se účastnili různých školení zaměřených obecně na práci s obětí, na psychologii oběti, učili se, jak pracovat se zármutkem a jak postupovat, pokud se u svých klientů setkají se zvláště závažnými trestnými činy. V rámci školení jim byly poskytnuty informace ohledně trestního řízení a obecně o záležitostech týkajících se práva.

Projekt „*Proč zrovna já?*“ vnesl několik změn do práce s oběťmi trestných činů. „*Navazuje na předchozí projekt a komplexně pracuje s obětí.*“ Možnosti práce s obětí se podle slov jednoho respondenta rozšířily o koordinaci služeb a možnost doprovázení, které hodnotí jako velmi užitečné. Dalším přínosem projektu je bezpochyby i širší oslovení veřejnosti prostřednictvím informačních letáčků, besed pro školy či seniory, reportáží v rádiu a podobně. Zvyšuje se tedy povědomí o projektu, ale i samotné Probační a mediační službě a na základě toho jsou probační úředníci více kontaktováni. Oběti trestných činů „*zároveň mají možnost konzultovat svou situaci s někým, kdo rozumí trestnímu řízení, i když například trestní oznámení ještě nebylo podáno.*“

Ukončení projektu „*Proč zrovna já?*“ je plánováno na 30.11.2015. Dva respondenti (R2 a R4) nedokázali odpovědět, jak podle nich bude vypadat práce s oběťmi po skončení projektu, nevěděli to. Zbylí dva respondenti uvedli, že se i nadále bude pracovat s oběťmi s tím rozdílem, že se pravděpodobně změní časové dotace na jednotlivé služby. Respondent č. 1 uvedl, že se změní i „*administrativa ohledně vykazování obětí.*“ V rámci projektu se pracuje se záznamovými archy. Poradenství podle něj zůstane stejné.

Poradenství obětem trestných činů

	R1	R2	R3	R4
Provozní doba poraden	Dostačující	Dostačující	Dostačující	Dostačující
Předávání klientů	Ne	Ne	Ne	Ne
Povědomí obětí o poradnách	Ano	Ano	Ano	Ano
Iniciátor spolupráce	Oběti trestných činů	Oběti trestných činů	Oběti trestných činů	Oběti trestných činů
První kontakt poradců	Písemný	Písemný	Telefonický či písemný	Telefonický a písemný
Nabídka osobní konzultace	Ano, vždy	Vždy ne	Ano, vždy	Ano, vždy
Zakázka	Právní informace	Právní informace	Právní informace	Právní informace
Poskytované informace	Práva a povinnosti poškozeného, informace o trestním řízení	Informace o vymáhání škody, výživného, základní orientace v právních problémech	Informace o trestním řízení a vymáhání škody	Informace o trestním řízení a vymáhání škody

Tabulka č. 5 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii poradenství obětem trestných činů

Provozní dobu poraden hodnotí všichni respondenti jako dostačující. Poradenské hodiny, ve kterých za poradci může přijít kdokoliv, jsou pro veřejnost dané, „*ale samozřejmě se to pak operativně domlouvá podle časových možností klienta nebo i nás.*“ Oběti tedy mohou poradce kontaktovat i mimo stanovené hodiny poradny. „*Konzultace si klient může domluvit i individuálně, a to i mimo provozní dobu poraden.*“

Na otázku, zda dochází k předávání klientů, všichni oslovení shodně odpověděli, že nikoliv a že každý klient má svého poradce. Někteří odpověď více rozvedli. Například respondent č. 1 uvedl: *Samozřejmě se spolu radíme, ale určitě ho nepřeposílám ke kolegovi.*“ Respondent č. 2 připustil, že zastupitelní jsou pouze v případě, že jeden z poradců na středisku není. „*Pokud tady jeden z nás není, tak samozřejmě odkazujeme navzájem na sebe... Ale ne, že bych ho odmítl, že třeba nemám čas.*“

Oběti trestných činů o poradnách v rámci PMS podle respondentů vědí, jelikož si je vyhledávají a chodí sami. Poradci si oběti do poraden nijak nezvou, oběti o nich vědí buď od policie, od známých nebo díky propagaci projektu. V rámci projektu tedy poradci oběti trestných činů vyhledávat nemusí. Jiná situace nastává při běžné práci probačních úředníků, kdy iniciátorem spolupráce jsou sami pracovníci. Musí tedy zvolit určitou formu kontaktu pro první oslovení oběti. V Hradci Králové volí písemnou formu kontaktu. Respondent č. 1 uvedl

i konkrétní důvody pro volbu písemných pozvánek. Dává jim prostor, „*aby si oni vybrali, jakým způsobem chtějí komunikovat, pokud o to tedy mají zájem. Formu tedy nechávám na nich... To se mi osvědčilo nejvíc, aby se rozhodli sami.*“ Kromě zvacího dopisu do obálky přiloží i základní informace o Probační a mediační službě, o tom, na co mají právo a zbytek nechává na nich. V Náchodě využívají jak písemnou, tak i telefonickou formu kontaktu s tím, že respondentka č. 4 dodává, že to je tak padesát na padesát. K nabídce osobní konzultace ze strany pracovníků dochází vždy u tří respondentů. I pokud s klientem hovoří po telefonu nebo přes email, vždy upozorní na možnost osobní konzultace a samotné rozhodnutí nechají na nich. Respondent č. 2 nabídne klientovi osobní konzultaci, pouze pokud to uzná za vhodné. Často záleží na tom, na co se klienti dotazovali. „*Pokud se ptali emailem, že něco chtějí, tak jim odepišu emailem a většinou to takto stačilo, nebo po telefonu, tam platí to samé.*“ Ze získaných statistických dat shromážděvaných v rámci projektu vyplývá, že v Hradci Králové z celkového počtu 314 kontaktů, bylo 200 osobních, 94 telefonických konzultací a 20 kontaktů přes email. V Náchodě z celkového počtu 154 konzultací bylo 107 osobních, 29 telefonických a 18 přes email.

Všichni oslovení probační úředníci shodně uvedli, že nejčastější zakázkou obětí jsou právní informace. Otázky obětí bývají zaměřeny různě, nejčastěji však požadují obecné informace ohledně trestního řízení a náhrady škody. Respondentka č. 3 uvedla, že „*sdělované informace se týkají průběhu trestního řízení, co je čeká, jaké to na ně má dopady, v případě trestního oznámení jde o náhradu škody, jak ji vymoci a podobně.*“ Respondent č. 2 se kromě náhrady škody setkává i s otázkami zaměřenými na vymáhání zanedbané povinné výživy. Často jde i o informace, „*co to znamená být poškozeným...co je čeká, jaká mají práva a povinnosti, jak se domoci těch nároků, čeho mohou využít v rámci trestního řízení...*“ Ze statistických dat vyplývá, že v Hradci Králové byly nejčastější potřebou obětí právní informace – 253 případů z 314, stejně jako v Náchodě - 134 případů ze 154.

Psychologické poradenství ze strany probačních úředníků spočívá především v psychologické podpoře jednotlivých klientů. Respondentka č. 4 na psychologické poradenství nahlíží jako na každodenní záležitost. Uvedla, že ho provádí pokaždé. „*Jde zejména o vyslechnutí, protože věc nemají s kým sdílet.*“ Zbylí respondenti vnímají toto poradenství jako podporu, která je klientům poskytována dle individuální situace klientů a potřeby. Respondent č. 2 se snaží oběť podpořit v případě, „*že ta oběť k tomu nějak směřuje. Sama třeba řekne, že má nějaký psychický problém, který vyplynul z toho trestného činu.*“ Respondentka č. 3 uvedla konkrétní příklady, kdy psychologické poradenství svým klientům

poskytuje. Jde o případy násilných trestných činů, nebo pokud se klienti obávají podat trestní oznámení. „*Pak je na místě psychologická podpora ve smyslu vyjasnění si všech postupů, zjištění potřeb a obav a práci s nimi.*“ V některých případech je však vhodnější odborná psychologická intervence. Prvotní nabídka odborné psychologické pomoci od respondenta č. 1 přichází vždycky, a to již v rámci seznámení oběti s tím, kdo je PMS, co je jejich náplní práce, s čím mohou klientovi pomoci a co mohou zajistit.

Doprovázení

	R1	R2	R3	R4
Frekvence	Jedenkrát za 1 až 2 měsíce, i méně	Nelze říci, vyplývá to z případu	Pouze jedenkrát	Nelze říci
Místo	Policie ČR, spolupracující organizace	Státní zastupitelství	Policie ČR	Policie ČR, advokátní kancelář
Iniciátor	Vyplyne to z případu	Vyplyne to z případu	Vždy poradce	Většinou poradce
Společné znaky obětí	Senioři, děti, lidé v akutní krizi	Ženy	Nelze posoudit	Nelze posoudit, každý je individuální

Tabulka č. 6 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii doprovázení

Služba doprovázení je u každého respondenta využívána jinak často. Respondent č. 1 podle jeho slov nevyužívá doprovázení svých klientů moc často – je to zhruba „*jednou za jeden až dva měsíce, možná i méně.*“ Respondentka č. 3 doprovázela svého klienta pouze jedenkrát za celou dobu trvání projektu. Zbylí dva respondenti konkrétně neurčili, jak často tuto službu poskytují. Respondent č. 2 doplnil, že to vždy „*vyplývá z toho konkrétního případu...ale pokud tam je jejich požadavek spojený s nutností nějakého dojití někam a sám to nezvládne, tak samozřejmě ten doprovod nabízím.*“ Pokud je jeho klient například vyzván jako svědek k soudu, kde nikdy nebyl, může mu nabídnout, že mu ukáže ještě prázdnou soudní síň. Zároveň mu může nabídnout svou účast při samotném soudním jednání, kde působí jako psychická podpora.

Nejčastěji zvolení probační úředníci doprovázeli své klienty na policii. Nebylo to ale pouze tam, mezi odpověďmi se vyskytovalo také státní zastupitelství, advokátní kancelář a spolupracující organizace- např. Adra, respektive poradna Nomia.

Co se týče otázky, zda o doprovod žádají klienti nebo jim ho nabízí sami poradci, byly odpovědi různé. U respondentů č. 1 a č. 2 to většinou vyplyne při řešení konkrétního případu.

Buď si o doprovod klient sám požádá, nebo v některých případech pracovník vycítí, že by byl doprovod v tom konkrétním případě vhodný a je mu proto nabídnut. Respondentka č. 3 nabízela doprovod vždy sama, nestalo se jí, že by o něj klient sám požádal. Respondentka č. 4 tuto službu také většinou svým klientům nabízela.

Ne všichni oslovení dokázali určit společné znaky či nějakým způsobem kategorizovat oběti trestných činů, u kterých byla využita služba doprovázení. Podle zkušeností respondenta č. 1 je doprovázení častější u seniorů, dětí a u dospělých, „*když jsou v akutní krizi a sami by to nezvládli nebo by to pro ně bylo obtížnější. V takových případech je efektivnější jim tu schůzku dojednat a doprovodit je tam.*“ Respondent č. 2 doprovází častěji ženy než muže. Respondentky nebyly u těchto klientů schopny určit jakékoliv společné znaky, každý případ je pro ně velmi individuální.

Mediace

	R1	R2	R3	R4
Frekvence	Není to moc časté, letos 2x	Pouze 1x	V projektu se neuskutečnila	V projektu se neuskutečnila
Trestné činy	Nebezpečné vyhrožování, majetková trestná činnost	Majetková trestná činnost	Ublížení na zdraví, krádeže, výtržnictví	Nelze říci
Změny s projektem	Ne	Nelze posoudit	Ne	Ne
Přínos pro oběť	Možnost aktivně řešit situaci a sdělit své potřeby	Domůže se svého požadavku, nějaké kompenzace	Možnost popsat svůj pohled na věc, své potíže atd.	Přímo jedná s pachatelem, který přímo zodpoví otázky
Odmítnutí mediace oběťmi	Ano, mají obavy, strach, nechut'	Ano, chce na vše zapomenout	Ano, nechtějí vědět, kdo je pachatel atd.	Ano, nechtějí vidět pachatele
Nepřihlédnutí k výsledkům mediace	Ano, stalo se to	Ano, stalo se to, státní zástupce je nezávislý orgán, může mít jiný názor	Zatím ne	Zatím ne

Tabulka č. 7 Výpovědi respondentů vztahující se kategorii mediace

Mediace se v rámci projektu „*Proč zrovna já?*“, ale ani v rámci běžné praxe probačních úředníků nerealizuje nijak často. S klienty z projektu se v Náchodě mediace neuskutečnila ani jednou, v Hradci Králové u jednoho poradce dvakrát v letošním roce. Druhý poradce realizoval mediaci pouze jedenkrát za celou dobu praxe probačního úředníka.

Respondenti měli (pravděpodobně vzhledem k tomu, že mediace nebývá uskutečňována často) problém určit, u jakých trestných činů se mediace realizovala nejčastěji. Jejich odpovědi se v tomto směru rozcházely. V Hradci Králové šlo o majetkovou trestnou činnost a nebezpečné vyhrožování. Respondentka č. 3 byla velmi konkrétní, mediaci realizovala u trestných činů ublížení na zdraví, krádeže a výtržnictví. Poslední oslovená se na realizaci mediace dívala z jiné stránky: *Nelze říci paragraf, u nás záleží na lidech a bezpečnosti prostředí.*“

Projekt „*Proč zrovna já?*“ dle výpovědí jednotlivých respondentů nepřinesl žádné změny v oblasti mediace. Pouze respondent č. 2, který až do této doby měl mediaci pouze jednu, to nebyl schopen posoudit. Připustil, že změnou by mohlo být „rozšíření mediace“ na restorativní skupinovou konferenci.

Přínos mediace pro oběť trestného činu spatřuje každý respondent v něčem jiném. Respondent č. 1 vyzdvihuje fakt, že je to „*další nástroj, pokud to oběť chce aktivně řešit a může jí to pomoci.*“ Oběť si ujasní, proč se to stalo právě jí, může sdělit pachateli dopady trestného činu na její život a dále jak se s nimi musela vypořádat. Podobný názor má i respondentka č. 3., která za největší pozitivum pokládá možnost „*popsat pachateli svůj pohled na věc, jaké s tím má trable, co mu to způsobilo a podobně.*“ Respondent č. 2 naopak shledává přínos mediace v tom, že se oběť „*domůže toho svého požadavku, nebo toho, čím se cítí ochuzena tím trestným činem, domůže se nějaké kompenzace.*“ Respondentka č. 4 zdůrazňuje především přímý kontakt oběti s pachatelem, při němž dojde k zodpovězení otázek, které jsou pro oběť důležité.

Na obou střediscích došlo k tomu, že oběť odmítla setkání s pachatelem a dle výpovědí respondentů to není nic neobvyklého. Důvody odmítnutí mediace mohou být různé. Oběti často mají „*obavy, strach, nechut vidět znovu toho člověka, který jim ublížil. Někdo má potřebu ho vidět a vyříkat si to s ním, někdo má právě tu potřebu obrácenou a nechcejí ho vidět.*“ Samotný trestný čin může být pro oběť natolik traumatizující, že odmítá vše, co se s trestným činem pojí. Tudíž setkání s pachatelem je potom tím nejhorším, co by ho mohlo potkat. Jedním z důvodů může být i to, že oběť jednoduše nechce vědět, kdo je pachatelem.

V Náchodě se respondentkám doposud nestalo, že by státní zástupce, popř. soudce nepřihlédl k výsledkům mediace. Jiná situace je v Hradci Králové. Respondent č. 3 to zdůvodnil tak, že státní zástupce je „*nezávislý orgán a má navíc i jiný názor, takže pokud sám od počátku neviděl, že by ta věc k mediaci byla a ona přesto proběhla, tak pro něj ty výsledky*

nemusí být závazné.“ Oběť, ale i pachatel trestného činu jsou seznámeni s tím, že mediace může mít dopad na trestní řízení, ale také nemusí. I v tomto případě se však pracuje s tím, mediace není zbytečná, ale důležitá a přínosná pro obě strany.

Restorativní skupinová konference

	R1	R2	R3	R4
Počet uskutečnění	Neskutečnila se, na středisku jedna byla	Neuskutečnila se, na středisku jedna byla	Neuskutečnila se	Neuskutečnila se
Facilitátor	Vyškolení lidé z PMS	Ten, kdo má na PMS ve specializaci mediace	Já sama	Já sama
Role poradce	Vytipovat případ, předat podklady	Po převzetí případu žádná	-	-
Rozdíl mezi rest.skupinovou konferencí a mediací	Konference je širší, je zapojena komunita	Konference je širší, je zapojena veřejnost	-	Konference je širší, je zapojena komunita

Tabulka č. 8 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii restorativní skupinová konference

I když poradny v rámci projektu „Proč zrovna já?“ běží již od února 2013, žádný z respondentů nemá zkušenosti s restorativní skupinovou konferencí. Respondent č. 1 poznamenal, že *„myšlenka konferencí je sice dobrá, ale v praxi těžko aplikovatelná v našich podmínkách.*“ V Hradci Králové se na středisku PMS jedna realizovala, nešlo však o klienty oslovených probačních úředníků.

Facilitátory bývají speciálně vyškolení pracovníci Probační a mediační služby. V Hradci Králové je facilitátorkou pracovnice specializovaná na mediaci. V Náchodě jsou jimi námi oslovené respondentky.

Role poradce v rámci restorativní skupinové konference spočívá ve vytipování případů, které jsou pro tuto službu vhodné, a předání podkladů facilitátorům. Facilitátor případ převezme a vše pak má již ve svých rukou.

Rozdíl mezi restorativní skupinovou konferencí a mediací respondenti spatřují především v tom, že konference je širší, jelikož je do toho vtažena a zapojena i veřejnost, komunita. Při mediaci *„je to v podstatě zúženo na pachatele a poškozeného, kdežto tady je to zapojeno do širšího kontextu. Možná to má takový větší efekt.*“ Dle respondenta č. 1 by pro restorativní skupinovou konferenci byly vhodné případy, kdy se řeší určitý konflikt v rámci

např. romské komunity, kde by její členové měli potřebu ho aktivně řešit nebo případy sklepních krádeží.

Spolupráce

	R1	R2	R3	R4
Nejčastější spolupráce	Policie ČR, organizace zapojené do projektu, státní zastupitelství	Soud, státní zastupitelství, organizace zapojené do projektu psychoterapeuti, Policie ČR	Policie ČR, státní zastupitelství, soud, organizace zapojené do projektu	Policie ČR, státní zastupitelství, soud, instituce z katalogu sociálních služeb
Potřebnost spolupráce	Ano, nelze pokrýt všechny potřeby klienta	Ano, nelze pokrýt všechny potřeby klienta	Ano	Ano, je důležitá
Multidisciplinární tým pro oběti	Účastní se, je potřebný	Účastní se, je potřebný	Účastní se, je potřebný	Účastní se, je potřebný
Supervize	4x do roka, potřebná je, setkáme se s jinými poradci, supervizor	Letos byly dvě, potřebná je, lze s ostatními společně nalézt řešení nejasných případů	Potřebná je, umožňuje sdílet společná témata, ujasnit si postupy apod.	Asi šest za celý projekt

Tabulka č. 9 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii spolupráce

Probační úředníci v rámci své práce spolupracují s mnoha institucemi a organizacemi, které poskytují další služby obětem trestných činů. Respondenti se shodli, že nejčastěji spolupracují s Policií ČR, se státním zastupitelstvím a soudy. Často také jednají s organizacemi zapojenými do projektu, tedy s Adrou (poradna Nomia), občanskými poradnami, dále také s psychologickými či psychiatrickými poradnami. Spolupracovat ale mohou v podstatě s kýmkoliv. Respondentka č. 4 při výběru vhodné organizace pro oběť trestného činu nahlíží i do katalogu poskytovatelů sociálních služeb.

Spolupráce PMS s ostatními subjekty je z pohledu respondentů velmi důležitá a potřebná. Respondent č. 1 přiznal, že „*je okruh věcí, které my tady nezajistíme. Neumíme to, nemáme na to kapacity. Pokud to umí někdo jiný, tak proč tam ty oběti nedoprovodit nebo neodkázat.*“ Stejný názor na nutnost spolupráce má i respondent č. 2: „*my tu nejsme schopni pokrýt všechny potřeby toho klienta, takže je nutné, aby těch organizací bylo zapojeno více, protože každý dělá něco.*“ Spolupráce je vždy v zájmu klienta, jelikož napomáhá najít co nejlepší či nevhodnější řešení vzniklé situace. Probační úředníci mohou klientům poskytnout základní poradenství, ale pokud je situace závažná nebo je potřeba řešit

ji systematicky, je vhodnější ho odkázat na specializované instituce. Pro oběť trestného činu, ale i pro celkové řešení situace je „*efektivnější, pokud se toho ujme někdo, kdo se tomu věnuje aktivně.*“

Setkání multidisciplinárního týmu vnímají všichni oslovení jako velmi potřebné a zároveň pozitivní. Z tohoto důvodu se ho všichni účastní. Jeho pozitivum lze spatřovat v tom, že se lidé, popř. zástupci ze zapojených organizací osobně setkají, seznámí se, mají prostor pro neformální komunikaci, která zjednodušuje jejich práci. Významné je i předávání informací a projednávání nejrůznějších záležitostí, při kterých dochází k propojení pohledů různých odborníků. Určitý problém nastínil respondent č. 1. Podle něj je Hradec Králové „*poměrně přetýmovaný a ti lidé se často prolínají. Funguje zde komunitní plánování, tým pro mládež, tým pro oběti, které se v různé frekvenci svolávají a zapojené osoby se prolínají. Už někdy lze spatřovat nechuť z jejich strany, protože je toho hodně.*“ Již v předchozích otázkách se zmiňoval, že Hradec Králové je vybírán do všech projektů, jelikož je zde mnoho služeb a je tedy i předpoklad, že to bude fungovat.

Supervize v rámci projektu i v rámci běžné praxe na PMS, vnímají probační úředníci jako nezbytnou součást jejich práce. V rámci projektu se uskutečnilo zhruba 6 supervizí. Respondentka č. 3 vyzdvihuje možnost „*sdílet společná témata, ujasnit si některé postupy, pracujeme s konkrétními kazuistikami.*“ Předností supervize je bezpochyby i setkání s dalšími poradci zapojenými do projektu, kdy je možné „*řešit konkrétní případy. Takové ty hraniční a nejasné, kde můžeme společně najít řešení.*“ Svoji nezastupitelnou roli má supervizor, který poradce „*může někam posunout při hledání řešení, je to pohled zvenčí.*“

B) Případy dobré praxe

V této části stručně představíme dva případy dobré praxe, které slouží k prezentaci odborných postupů a metod práce probačních úředníků a multidisciplinární spolupráce. Předkládáme případy konkrétních obětí trestného činu, kterým poradny na středisku Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji napomohly jednak zmírnit dopady trestného činu na jejich život, ale také k celkovému řešení tíživé situace.

Poradci při popisu události trestného činu vycházeli z informací, které mají od oběti. V rámci běžné práce se dostanou ke všem usnesením a rozhodnutím, které jim poskytují konkrétní informace k případu. Při práci s oběťmi na poradnách však nikoliv, čemuž odpovídá náš popis jednotlivých případů. Oběti mohou vystupovat anonymně, nemusí uvádět žádné své osobní údaje. Věk oběti poradci odhadují a snaží se ho zařadit do jedné z kategorií, které jsou dané. Poradci poskytují své služby obětem trestných činů především na počátku trestního řízení, může jít o jednu či více konzultací a tím může být jejich spolupráce ukončena. Oběti však nemají povinnost informovat poradce o průběhu trestního řízení nebo o jeho výsledcích, pokud spolu již nespolečně pracují. Z tohoto důvodu mnohdy probační úředníci nemají přehled o tom, jak jednotlivé případy dopadly, zda a jak jejich pomoc a podpora byla obětem ku prospěchu apod.

Případ č. 1

První případ se týká ženy ve věkové kategorii 19-60 let, budeme ji nazývat Katka. Katka se stala obětí napadení. Okolo jedenácté hodiny večer se vracela z brigády. Před jejím domem ji zezadu napadl muž, který ji začal škrtit a snažil se ji táhnout pryč. Katka křičela a bouchala do dveří, pachatel ji proto udeřil kamenem do hlavy. Když se v domě rozsvítilo, muž utekl. Katka ihned celou věc nahlásila Policii ČR a zanedlouho byl pachatel zadržen.

Během následujících dní byla Policií ČR odkázána na Probační a mediační službu, kam se sama po několika dnech dostavila. Probační úředník Katku vyslechl, psychicky podpořil a vhodně ji seznámil s jejími právy a obecně s trestním řízením. Dále vyhodnotil, že klientka má po napadení následky psychického rázu. Sama se i svěřila, že trpí poruchami spánku, nesoustředí se, bojí se po setmění vycházet. Dojednal jí proto konzultaci s psychoterapeutem v poradně Nomia, kam si sama později zašla. Probační úředník klientce poradil, jak uplatnit nárok na náhradu škody na zdraví, tzv. bolestného.

Katka byla v kontaktu s probačním úředníkem v rámci přípravného řízení. Ukázalo se, že pachatel byl v době činu opilý a neví, jak poškozená vypadá. Katka však mediaci odmítla, jelikož má strach vidět pachatele. V případě, že by poškozená musela k hlavnímu líčení, sepsali probační úředník s klientkou žádost o utajení podoby a aby výslech u soudu probíhal bez přítomnosti obviněného. Pokud by však soud na žádost nepřistoupil, byla Katce nabídnuta možnost před konáním hlavního líčení s poradcem projít budovu soudu, ukázat jí jednací síň a poskytnutí doprovodu k samotnému hlavnímu líčení.

Další informace o průběhu této věci probační úředník v současné době nemá, klientka ho již nekontaktovala. Případ se od trestného činu až po poslední konzultaci Katky s poradcem odehrál během měsíců března a dubna 2014.

Případ č. 2

Druhý případ se opět týká ženy ve věkové kategorii 19-60 let, budeme ji nazývat Jana. Jana byla dlouhodobě omezována v kontaktech s ostatními lidmi a v nakládání s penězi svým partnerem, se kterým žila ve společné domácnosti. Vše zařizoval on, kontroloval veškeré její pohyby a nedovolil jí udělat cokoli, co by bylo proti jeho přesvědčení. V tomto případě tedy jde o domácí násilí.

Po určité době Jana v sobě našla sílu a partnera z bytu vyhodila. Ten však v kontaktování Jany neustále pokračoval- navštěvoval ji v práci nebo na ni po práci čekal, snažil se ji různými způsoby kontaktovat. Prostřednictvím emailů nejprve Janě dával najevo, že mu velmi chybí a že bez ní nemůže žít. Později jí však začal vyhrožovat, že jí něco udělá nebo zabije, pokud by si našla jiného partnera.

Vyhrožováním u Jany vyvolal obavu o její zdraví a život, rozhodla se proto celou věc nahlásit na Policii ČR. Policie ČR na to však nijak nereagovala a případ neřešila.

Jednoho dne však při cestě do práce Janu tento muž napadl na ulici. Shodou okolností jel kolem incidentu automobil, kterého se pachatel zalekl a z místa utekl. Jana nebyla nijak zraněná, byla spíše rozrušená z incidentu i ze samotného kontaktu s pachatelem. Celou věc nahlásila městské policii. Ještě v tentýž den volal pracovník městské policie na středisko PMS, respektive do poradny pro oběti trestných činů, aby probačnímu úředníkovi sdělil, že tam má tento případ a jestli tam může klientku dovést. Probační úředník samozřejmě souhlasil.

V poradně následně probační úředník vyslechl Janu, nechal prostor pro ventilaci emocí

spojenou s aktivním nasloucháním, snažil se vybudovat atmosféru důvěry a bezpečného prostoru a zaměřil se na momentální intervenci jejího stavu- byla vystrašená, rozrušená a rozhodnutá, že se z města ihned odstěhuje. Prvotním cílem bylo tedy nejprve Janu zklidnit. Později řešili bezpečnostní plán, aby byla zajištěna ochrana její osoby. Probační úředník poskytl Janě poradenství v trestněprávní oblasti. Pomohl jí podat trestní oznámení na státní zastupitelství a poradil, jak připravit prohlášení o dopadech trestného činu na její život. Ve stejný den poradce Janu doprovodil do poradny Nomia, kde byla dopředu s psychoterapeutem domluvena konzultace.

Na další konzultaci poradce s Janou rozebrali prohlášení o dopadech trestného činu na její život, kde popsala, co cítila, jak na ni celý případ dolehl, a toto prohlášení podali na státní zastupitelství. Stejně tak podali návrh na předběžné opatření, aby se pachatel k Janě nemohl přiblížit. Postupně se stav Jany podařilo stabilizovat, je schopná chodit do práce a běžně fungovat. Po tom, co společně s probačním úředníkem zvážila všechny klady a zápory svého rozhodnutí odstěhovat se z města, se Jana rozhodla bydliště změnit, avšak pouze v rámci města.

Pachatel byl nakonec ve zkráceném přípravném řízení podmíněně odsouzen k trestu odnětí svobody. Celý případ se odehrál během měsíce dubna 2015, a to od napadení Jany na ulici až po odsouzení pachatele. Janě bylo ze strany probačního úředníka nabídnuto, že pokud by bylo kdykoliv potřeba, může se na něj bez váhání obrátit.

Shrnutí

Z obou případů je patrné, že v rámci poraden na střediscích PMS vytvořených v rámci projektu „*Proč zrovna já?*“ lze obětem trestných činů poskytnout „nadstandardní“ služby. V obou případech probační úředníci správně odhadli situaci klientek, přistupovali k nim citlivě s ohledem na jejich aktuální situaci a snažili se ji za pomoci nejrůznějších postupů co nejefektivněji řešit.

Případ č. 1 je specifický v tom, že se klientka do poradny v rámci PMS dostavila až několik dní po trestném činu. Nebyla zde tedy tolik výrazná prvotní psychická podpora s cílem uklidnit klienta, nicméně i zde však tato podpora byla. Probační úředník klientku ubezpečil, že na řešení případu není sama a nemusí mít žádné obavy. Probační úředník správně vyhodnotil psychickou situaci klientky a díky navázané spolupráci mohl bez problému klientce domluvit psychologickou terapii. Pro klientku musely být velmi

přínosné i právní rady a pomoc - jak uplatnit nárok na náhradu bolestného a sepsání žádosti na utajení podoby klientky.

Případ č. 2 je na rozdíl od toho prvního velmi intenzivní. Probační úředník začal s obětí pracovat v den spáchání trestného činu. Svým citlivým a profesionálním přístupem měl možnost zabránit rozvinutí či vzniku dalších psychických potíží a stejně jako u prvního případu tyto psychické obtíže oběti správně diagnostikoval. Navíc vyhodnotil, že je vzhledem k aktuálnímu stavu klientky vhodnější ji na domluvenou schůzku s psychoterapeutem doprovodit, což byla pro oběť psychická podpora, která je velmi důležitá. Poradil a pomohl jí s mnoha právními záležitostmi – např. jak podat trestní oznámení, které by bez jeho pomoci sama nezvládla apod.

Probační úředníci jsou pro oběti trestných činů mnohdy jedinou oporou ve zvládnutí jejich náročné životní situace. Mohou jim bez jakýchkoliv zábran či studu popsat celou událost a projevit emoce. Bez veškerých zásahů probačních úředníků by oběti trestných činů mnohdy nevěděly, co je v trestním řízení čeká, jaká mají práva a povinnosti, co mohou nárokovat apod. Probační úředníci jsou zároveň vyškoleni na to, aby byli schopni odhadnout psychický stav oběti a odkázat je či doprovodit na vhodnou spolupracující organizaci či instituci.

5.4 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo prostřednictvím rozhovorů realizováno se 4 probačními úředníky, kteří jsou v současné době zapojeni do projektu „*Proč zrovna já?*“. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zkoumat rozsah práce probačních úředníků s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji.

Výsledky výzkumného šetření negativně ovlivnilo odmítnutí dvou respondentů rozhovor provést osobně. Přistoupili však na písemné zpracování odpovědí. Některé otázky ale nebyly zodpovězeny vůbec, ostatní pouze stručně. Provedené šetření nám i přes tyto potíže poskytlo náhled na nejdůležitější oblasti práce probačních úředníků s oběťmi trestných činů.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů představuje výrazný pozitivní posun v oblasti pomoci obětem. Zlepšuje postavení obětí trestných činů, upravuje oblast ochrany a pomoci těmto jedincům a rozšiřuje jejich práva. Probační a mediační služba pracuje s oběťmi trestných činů již od počátku svého fungování. Zákon o obětech ale nijak výrazně neovlivnil samotnou práci s oběťmi. Smysl poskytované pomoci je stále stejný. Probační úředníci však po přijetí zákona hodnotí práci s oběťmi jako komplexnější, jelikož jim tento zákon poskytuje širší výběr možností, jak s oběťmi pracovat a co jim nabídnout. Z pohledu respondentů má zákon o obětech trestných činů i negativa, která však výrazněji neovlivňují jejich práci. Na jednu stranu je přínosné, že má policie (stejně jako ostatní OČTŘ) povinnost informovat oběti trestných činů o jejich právech, protože v rámci toho je většinou odkazují právě na Probační a mediační službu. Na druhou stranu je přístup Policie ČR často necitlivý s ohledem na aktuální situaci obětí po trestném činu. Oběti jsou zahlceny několikastránkovými formuláři o svých právech, kterým většinou nerozumí a na PMS potom žádají jejich vysvětlení. Policisté jsou většinou první, kteří se s oběťmi po trestném činu setkají, měli by jim citlivě poskytnout všechny důležité informace a odkázat či ve vhodném případě doprovodit oběti přímo na středisko PMS a tuto službu jim alespoň v krátkosti představit.

Projekt „*Proč zrovna já?*“ je stejně jako předchozí 2 úspěšné projekty zaměřen na zlepšování poradenských možností obětem trestných činů na Probační a mediační službě. Pouze jeden respondent byl zapojen do projektů, které předcházely projektu „*Proč zrovna já?*“. Předěšlé projekty byly zaměřené především na poradenství a postrádaly širší škálu možností pro práci s klientem. Projekt „*Proč zrovna já?*“ práci s oběťmi zdokonalil. Zaměřuje se jednak na poradenské, ale i doprovodné aktivity pro oběti trestných činů. V jeho rámci se také rozvíjí spolupráce státního a neziskového sektoru. Obětem jsou nabízeny služby

poradenství, doprovázení, mediace a restorativní skupinové konference.

Nejvíce využívanou službou je poradenství. Každá poradna na středisku PMS má dané hodiny, ve kterých může za poradci kdokoliv přijít. Oběti však mohou poradce kontaktovat kdykoliv a konzultace si mohou domlouvat individuálně, a to i mimo provozní dobu poraden. Na střediscích PMS jsou vždy dva poradci, kteří se spolu o jednotlivých případech radí, klienty si však nepředávají. Oběť má tedy po celou dobu spolupráce s PMS svého poradce, který se jí věnuje. Do poradny oběti trestných činů chodí samy, jelikož o nich vědí buď od policie, známých nebo díky propagaci projektu a samy si je vyhledají. V rámci běžné práce kontaktují probační úředníci oběti trestných činů nejčastěji písemnou formou. Do obálky přikládají kromě zvacího dopisu i základní informace o Probační a mediační službě a jejich právech. Kromě toho probační úředníci využívají i telefonické pozvání k úvodní konzultaci.

Psychologická podpora spočívá především v psychické podpoře jednotlivých klientů. Probační úředníci jsou pro oběti psychickou oporou především při prvním kontaktu, kdy oběť má potřebu sdílet svůj příběh i své emoce. Psychologické poradenství ve smyslu nabídky odborné psychologické pomoci poskytují podle individuální situace klientů a potřeby. Pokud oběť souhlasí, probační úředníci jim konzultaci s odborníkem předem domluví a mnohdy je na tuto konzultaci i doprovodí.

Doprovázení je služba poskytovaná obětem v případě, že to vyžaduje jejich aktuální situace- psychická i zdravotní. Nabídku doprovodu nenabízí probační úředníci všem klientům automaticky, vždy to vyplývá z konkrétního případu. Nejčastěji doprovázejí probační úředníci své klienty na policii, spolupracující organizace, státní zastupitelství a soudy, kde buď mohou být oporou klienta během hlavního líčení, nebo ještě před samotným hlavním líčením s ním mohou projít budovu soudu a ukázat mu jednacím síň. Pracovník R2 doprovázel častěji ženy, pracovník R1 spíše seniory a děti. Když doprovázel dospělé osoby, byly v akutní krizi, kdy byla psychická podpora nezbytná.

Mediace mezi pachatelem a obětí trestného činu je realizovaná od počátku existence Probační a mediační služby v ČR. Přínos mediace pro oběti trestných činů lze spatřovat v tom, že mají možnost se s pachatelem setkat, ujasnit si, proč se to stalo konkrétně jim, položit pachateli nejrůznější otázky apod. Zároveň společně vytvářejí dohodu, která zohledňuje potřeby a zájmy obou stran konfliktu. Mediace však u námi zvolených probačních úředníků není moc často realizovaná. Oběti mají mnohdy obavy a strach se s pachatelem setkat, nechtějí vědět, kdo byl pachatelem anebo chtějí na celou věc jednoduše zapomenout. Projekt „*Proč zrovna já?*“ nepřinesl žádné změny v oblasti mediace, její princip a proces

zůstali stejné.

Restorativní skupinová konference na rozdíl od mediace zapojuje širší veřejnost. Jde o setkání pachatele, oběti, jejich blízkých či známých a zástupců komunity, kteří mají zájem sdělit dopady trestného činu na jejich život a chtějí přispět k tomu, aby pachatel své jednání příště neopakoval. Přestože myšlenka tohoto setkání je dobrá, restorativní skupinová konference je v praxi těžko aplikovatelná. Žádný z respondentů se s restorativní skupinovou konferencí nesetkal, nikdo z nich nevytipoval případ, který by pro ni byl vhodný.

Spolupráce probačních úředníků s ostatními zainteresovanými subjekty je potřebná a pro zajištění efektivního řešení konkrétního případu mnohdy nepostradatelná. Probační úředníci totiž nemohou vždy pokrýt všechny potřeby klienta. I když nabízí mnoho služeb na podporu obětí trestných činů, stále existuje okruh věcí, které nejsou schopni zajistit. Pracovníci PMS nejčastěji spolupracují s Policií ČR, se státním zastupitelstvím, soudy a organizacemi zapojenými do projektu, tedy například s poradnou Nomia, občanskými poradnami, ale také s psychologickými a psychiatrickými poradnami. V rámci spolupráce jsou důležitá setkání multidisciplinárního týmu pro oběti trestných činů. Scházejí se zde nejen probační úředníci a poradci obětem trestných činů, ale také zástupci ostatních zainteresovaných subjektů. Přínos těchto týmů spočívá v tom, že mají možnost se osobně setkat, seznámit se, předávat si potřebné informace a nabyté zkušenosti. Pro probační úředníky jsou nepostradatelné supervize, kde mohou s ostatními poradci sdílet společná témata, ujasnit si společně se supervizorem některé postupy a řešit konkrétní případy, které jsou nejasné.

Oběťmi trestných činů, se kterými pracují probační úředníci, jsou převážně ženy ve věkové kategorii 19-60 let. S dětmi a seniory probační úředníci pracují pouze občas. Co se týče páchané činnosti, nejčastěji se pracovníci PMS setkávají s ublížením na zdraví z nedbalosti, a to i těžkým, které je nejčastějším následkem dopravní nehody. Velmi často jde také o majetkovou trestnou činnost. Výjimkou nebývá ani domácí násilí či zanedbání povinné výživy. Nejčastější zakázkou obětí jsou právní informace. Oběti nejvíce požadují obecné informace o tom, jaká mají práva, co mohou požadovat, jaký bude průběh trestního řízení a možnosti náhrady škody.

Největší přínos projektu „*Proč zrovna já?*“ spatřuji v právním poradenství, psychologické podpoře klientů a doprovázení. Mnoho obětí nemá kolem sebe rodinu či blízké, kteří by pro ně byli psychickou oporou. Tuto roli často zastává právě probační úředník, který je mnohdy jediným člověkem, se kterým mohou celou situaci sdílet a který

pomáhá svým klientům zvládat jejich náročné životní situace. Zároveň jim je schopen poskytnout takové právní informace, aby byli schopni se orientovat ve svých právech, povinnostech, ale i v celém trestním řízení.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabývala tématem práce s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji, která je v současné době ovlivněna zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a realizovaným projektem „*Proč zrovna já?*“, který koncepčně navazuje na zákon o obětech trestných činů.

Diplomová práce byla rozdělena do dvou částí, teoretické a empirické. V první části práce jsem definovala klíčové teoretické kategorie problematiky, přičemž jsem vycházela z dostupné odborné literatury a pramenů. Cílem teoretické části práce bylo vymezit Probační a mediační službu jako významného poskytovatele pomoci obětem trestných činů. Empirická část práce byla věnována samotnému výzkumnému šetření. Pro získání potřebných dat byl zvolen kvalitativní přístup. Cílem výzkumného šetření bylo zkoumat rozsah práce probačních úředníků s oběťmi trestných činů v Královéhradeckém kraji. Prostřednictvím rozhovorů se čtyřmi probačními úředníky zapojenými do projektu „*Proč zrovna já?*“ jsem zjistila, jaký mají názor na zákon o obětech trestných činů a jak tento zákon ovlivnil jejich práci s oběťmi trestných činů. Dozvěděla jsem se, v čem spočívala práce s těmito klienty před projektem a jaký je přínos tohoto projektu. Zjistila jsem také význam spolupráce probačních úředníků s ostatními organizacemi a institucemi pro práci s oběťmi a v neposlední řadě také to, jací byli nejčastější klienti poraden z hlediska pohlaví, věku a trestné činnosti, která je na obětech páchána a o jaké služby měli největší zájem. Představila jsem také dva případy dobré praxe, které poukazují na zapojení probačních úředníků do řešení tíživé situace klientů.

Práce probačních úředníků s oběťmi trestných činů je dle mého názoru nepostradatelná a nutná. Mnoho obětí nemá nikoho, s kým by si mohly o své zkušenosti promluvit a pomoc často nachází právě u probačního úředníka. Poskytuje obětem psychickou podporu, pocit bezpečí a jistoty, umožní jim dát najevo své emoce, snaží se zmírnit jejich stresové příznaky a zaměřuje se na povzbuzení jejich vlastních sil. Také podporuje oběti při řešení problémů například tím, že je doprovodí na různé instituce či organizace, např. na policii či státní zastupitelství podat trestní oznámení. Většina obětí se neorientuje v právních záležitostech, neví, na co mají právo, jaké jsou jejich povinnosti, neví, jak podat trestní oznámení, jak probíhá trestní řízení apod. Probační úředník musí obětem trestných činů podávat odborné, ale zároveň srozumitelné odpovědi na otázky týkající se právní problematiky. Je tedy zřejmé, že v případě práce probačního úředníka s oběťmi trestných činů jde o kombinaci právní a psychologické pomoci. Je proto nutné, aby probační úředníci splňovali všechny

předpoklady pro výkon této profese, aby bylo možné o nich hovořit jako o skutečných odbornících, kteří svou práci vnímají jako poslání.

Problematika obětí trestných činů je velmi aktuální. Obětem trestných činů je věnována stále větší pozornost, což dosvědčuje i nedávno přijatý zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Byl to jasný signál o tom, že osud obětí trestných činů není státu lhostejný a má zájem je podporovat při překonávání následků trestného činu. Zákon rozšiřuje práva obětí, zlepšuje jejich postavení, ukládá Policii ČR, OČTŘ a dalším povinnost přistupovat ke každé oběti individuálně, citlivě, zdvořile a respektovat jejich důstojnost. I přesto je počet latentních obětí trestných činů stále vysoký. Oběti neoznamují spáchané činy z několika důvodů. Často mají pocit, že oznámení trestného činu nic nevyřeší a pouze prohloubí jejich stres a nepříjemné zážitky. Obávají se netaktního jednání a sekundární viktimizace. Dalším z důvodů neoznamování trestných činů je i malá informovanost veřejnosti o tom, kde hledat pomoc nebo jaká mají práva. Právě tyto oběti, které se bojí jít přímo na Policii ČR nebo neví, jak trestní oznámení podat, by se mohly obrátit na Probační a mediační službu. Z výsledků výzkumů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, ale i z tvrzení respondentů vyplynulo, že povědomí veřejnosti o Probační a mediační službě je ale mizivé. Přitom tato služba má dle mého názoru nezastupitelnou úlohu pro pomoc obětem trestných činů a navíc je dostupná – její střediska jsou ve všech okresních městech. Proto je důležité, aby veřejnost o službách PMS věděla a neváhala je v případě potřeby využít.

Diplomová práce naplnila své cíle. Pro rozšíření teoretické části práce by bylo přínosné zmapovat oblast institucí a organizací, které poskytují pomoc obětem trestných činů v Královéhradeckém kraji a porovnat rozsah a dostupnost těchto služeb se situací v jiných krajích České republiky. Námětem pro rozpracování výzkumného šetření by mohlo být zjišťování povědomí laické veřejnosti o poradnách pro oběti trestných činů v rámci středisek PMS a obecně o Probační a mediační službě a jejích činnostech.

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
ICVS	International crime victims survey
NCVS	National crime victimisation survey
NNO	Nevládní nezisková organizace
PMS	Probační a mediační služba
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
OSN	Organizace spojených národů
UNICRI	United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázky:

- Obrázek č. 1 Sjednocení úpravy pomoci obětem trestných činů zákonem o obětech trestných činů
- Obrázek č. 2 Tři hlavní oblasti zákona o obětech trestných činů
- Obrázek č. 3 Schéma organizační struktury Probační a mediační služby
- Obrázek č. 4 Principy mediace
- Obrázek č. 5 Fáze mediačního procesu
- Obrázek č. 6 Stadia trestního řízení
- Obrázek č. 7 Mapa Královéhradeckého kraje

Tabulky:

- Tabulka č. 1 Přehled potřeb a úloh obětí, pachatelů a společnosti
- Tabulka č. 2 Identifikace respondentů, profese
- Tabulka č. 3 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii oběti trestných činů a práce s nimi
- Tabulka č. 4 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii projekt „Proč zrovna já?“
- Tabulka č. 5 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii poradenství obětem trestných činů
- Tabulka č. 6 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii doprovázení
- Tabulka č. 7 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii mediace
- Tabulka č. 8 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii restorativní skupinová konference
- Tabulka č. 9 Výpovědi respondentů vztahující se ke kategorii spolupráce

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura a prameny

ADLER, Freda, Gerhard O. MUELLER a William S. LAUFER. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, 1991. 535 s. ISBN 0-07-000411-0.

BAŠTĚČKÁ, Bohumila. *Supervize. Zpravodaj diakonie*. Praha: Kruh přátel diakonie, 1999. č. 1, s. 6-7. ISSN 1210-7719.

BENEŠOVÁ, Eva. Nový zákon o obětech trestných činů od 1. 8. 2013. *Právo a rodina*. 2013, č. 8, s. 1-3. ISSN 1212-866X.

BERNARD, Jan, CHODURA, Bohdan a Roman KRATOCHVÍL. *Mediace v rámci výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005. 23 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 158 s. ISBN 978-802-6205-821.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

DOUBRAVOVÁ, Dagmar a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. 1 sv. (různé stránkování). ISBN 8090299806.

FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. 3., aktualiz. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012. 275 s. Právo. ISBN 978-80-7418-160-3.

GABURA, Ján a Jana PRUŽINSKÁ. *Poradenský proces*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. Série učebnic navržená ediční radou kateder sociální práce. ISBN 80-85850-10-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. xv, 520 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.

HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Pedagogicko-psychologické poradenství I: vybrané problémy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. 207 s. ISBN 80-7290-215-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 270 s. Psyché. ISBN 978-80-247-3134-6.

HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 190 s. ISBN 80-247-0467-6.

HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal a kol. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014. 415 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-047-5.

HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 190 s. Student. ISBN 978-80-87212-27-1.

HORSKÁ, Bohuslava, LÁSKOVÁ, Andrea a Ladislav PTÁČEK. *Internet jako cesta pomoci: internetové poradenství pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 197 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-034-6.

CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 509 s. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6.

JAMBOROVÁ, Lenka a Filip ŠČERBA. *Trestní právo v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 61 s. ISBN 978-80-244-3612-8.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. 251 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1.4.2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013. 864 s. Student (Leges). ISBN 9788087576441.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. 319 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1.

JILKOVÁ, Renata. Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace? *Bulletin advokacie*. 2002. č. 10. s. 69-73. ISSN 1214-3758.

KARABEC, Zdeněk a kol. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. 143 s. Studie. ISBN 80-7338-021-8.

KLIMENT, Pavel. *Efektivní komunikace v praxi sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 63 s. ISBN 978-80-244-3626-5.

KOŠČO, Jozef. *Psychologické poradenství v školskom a profesionalnom vyvine. (Teoretické a spoločenské predpoklady): Vysokoškolská učebnica*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nadladerstvo, 1971. 284 s.

KOZÁK, Vítězslav. K zákonu o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 2, s. 43-46.

KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Armex, 2010. 198 s. ISBN 978-80-86795-89-8.

LIEBMANN, Marian. *Restorative justice: how it works*. Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers, 2007. 472 s.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, a Jana KOLÁČKOVÁ a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 2014. 121 s. ISBN 978-80-7338-142-4.

MARTINKOVÁ, Milada. *Oběti některých kriminálních deliktů v České republice v roce 2004*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. 103 s. ISBN 80-7338-052-8.

MARTINKOVÁ, Milada. *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty: výsledky viktimologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. 87 s. Studie. ISBN 978-80-7338-064-9.

Metodická příručka: Sborník metodik projektu „Proč zrovna já?“. 84 s. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

MÍČEK, Libor. *Duševní hygiena*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 207 s. Učebnice pro vysoké školy.

NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 269 s. ISBN 978-80-7367-509-7.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, 197 s. ISBN 978-80-87785-00-3.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Analýza potřebnosti individuálního projektu Probační a mediační služby ČR „Proč zrovna já?“: Rozvoj a rozšíření komplexního poradenského programu pro oběti trestných činů- rozvoj programů restorativní justice*. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 16.10.2014.

RABOCH, Jiří, ZVOLSKÝ, Petr a kol. *Psychiatrie*. 1. Vyd. Praha: Galén, c2001. 622 s. ISBN 80-7262-140-8.

RADOVÁ, Pavla. *Sociální práce s oběťmi trestných činů zajišťovaná státem: Od individuální práce s obětí trestného činu po podporu funkčního systému pomoci. Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca*. 2015, č. 1. s. 36-47. ISSN 1213-6204.

ROZUM, Jan a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 207 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-097-7.

SCHNEIDEROVÁ, Anna. *Základy poradenství: učební text pro distanční studium*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 81 s. ISBN 978-80-7368-523-2.

SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000. xv, 468 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-350-7.

Stali jste se obětí trestného činu?: příručka pro oběti trestných činů. 1. vyd. Praha: Rubikon Centrum, 2012. 17 s. ISBN 978-80-904116-5-4.

Statistická data shromažďována v rámci monitoringu potřeb obětí poradci z Hradce Králové a Náchoda. Interní materiál získaný od koordinátorky projektu pro východočeský soudní kraj dne 10.6.2015.

STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie.* 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. Scan; sv. 2. ISBN 80-85834-60-X.

STRÉMY, Tomáš a kol. *Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014.* 1. vyd. Praha: Leges, 2014. 544 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-034-5.

SVATOŠ, Roman, KŘÍHA, Josef a kol. *II. kriminologické dny.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. 284 s. ISBN 978-80-87472-65-1.

SVOBODA, Mojmír. *Psychologická diagnostika dospělých.* 4. vyd., V nakl. Portál 3. Praha: Portál, 2010. 343 s. ISBN 978-80-7367-706-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní.* 4., přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. xliv, 1009 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vyd. Praha: Leges, 2014. 464 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora.* 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 207 s. ISBN 978-80-262-0091-8.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů.* 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin.* 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 214 s. ISBN 978-80-247-2982-4.

VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného.* 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. xv, 651 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 978-80-7400-321-9.

VAŠÍČKOVÁ, Petra. Pojetí pachatele v sociální práci v České republice. *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca*. 2013, č. 2, s. 99-116. ISSN 1213-6204.

VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GRIVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 83-87. ISSN 1213-5313.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. xxviii, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 115 s. Komentované zákony (Eurolex Bohemia). ISBN 8086432327.

VĚTROVEC, Vladislav, NEDOROST, Libor a Zdeněk SOVÁK. Probační a mediační služba ČR. *Právní rádce*. 2002, č. 8. s. 28-29.

VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 543 s. ISBN 978-80-262-0212-7.

VYMĚTAL, Jan. *Úvod do psychoterapie*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. 287 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2667-0.

VYMĚTAL, Jan a kol. *Obecná psychoterapie*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2004. 339 s. Psyché. ISBN 80-247-0723-3.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

ZEMAN, Petr a kol. *Zkrácené formy trestního řízení - možnosti a limity*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013. 185 s. Studie. ISBN 978-80-7338-133-2.

ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007. 136 s. Právo. ISBN 978-80-87071-55-7.

Internetové zdroje:

Adresář poraden. *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/tabulka/17022015/adresar_poraden.png

Časová osa trestního řízení. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/otc_casova_osa_trestniho_rizeni.pdf

Královéhradecký kraj: O kraji. *Královéhradecký kraj* [online]. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>

MARTINKOVÁ, Milada. *Viktimologický výzkum v ČR v roce 2013 – z výpovědí obětí zjištěný výskyt kriminality latentní a evidované* [online]. 2014 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/20141106MM.pdf>

Mediace. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>

Metodika poradenství: Individuální poradenství. *Metodika vztahového poradenství* [online]. [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://metodikavp.webnode.cz/jedinec/>

Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem [online]. 2003. [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.pdf

Ministerstvo spravedlnosti ČR: Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. *Justice.cz* [online]. [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=330753>

Obce Královéhradecka - 2015: Obyvatelstvo v letech 1961 až 2013. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-06-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obce-kralovehradecka-2015-ug42fsoop5>

Obyvatelstvo. *Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Hradci Králové* [online]. 2014 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xh/obyvatelstvo-xh>

Odklony v trestním řízení. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>

O nás: Základní principy činnosti. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-principy-cinnosti/>

O poradně: Zásady poskytování odborného poradenství. *Psychocentrum: manželská a rodinná poradna Kraje vysočina* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/index.php?nid=11300&lid=cs&oid=2799241>

O projektu Proč zrovna já? *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/o-nas>

Poslání a cíle: Cíle činnosti PMS. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. [cit. 2015-05-04]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

Proč zrovna já? *Evropský sociální fond v ČR* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/zakazky/proc-zrovna-ja?highlightWords=pro%C4%8D+zrovna+j%C3%A1>

Projekt "PROČ ZROVNA JÁ?". *Proč zrovna já?: Podpora a poradenství obětem trestných činů. Restorativní justice* [online]. [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://www.restorativnijustice.cz/cz/o-projektu/napsali-o-n%C3%A1s/172-projekt>

Projekt „Proč zrovna já?“ pomáhá obětem trestných činů a podporuje rozvoj nových služeb [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/projekt_interni_proc_zrovna_ja_tisk_zpr_Praha_20_8_2013_.pdf

Průvodce pro poradce: Práce s oběťmi trestných činů [online]. 2011 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: http://www.restorativnijustice.cz/images/Ke_stazeni/Pr%C5%AFvodce%20pro%20poradce%20-%20manu%C3%A1l%20pr%C3%A1ce%20s%20ob%C4%9B%C5%A5mi%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF.pdf

PTÁČEK, Ladislav. Záleží na každém slově. *Modrá linka* [online]. 2014 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://www.modralinka.cz/?page=publikace&publication=zalezinakazdemslove>

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů: Rychlé vyhledávání. *Justice.cz* [online]. 2013 [cit. 2015-06-09]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

Rozbor hospodaření Probační a mediační služby za rok 2014 [online]. [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/106_Rozbor_hospodareni_2014.pdf

Služby pro oběti trestných činů v ČR. *Časopis Sociální práce/Sociálna práca* [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://www.socialni prace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=212>

Soudní řízení: Řízení před soudem. *Infovictims* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: http://www.infovictims.cz/cz/004_Proc_crime/004_Proc_Crime.html#

Soudní řízení: Vyšetřování trestného činu. *Infovictims* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: http://www.infovictims.cz/cz/004_Proc_crime/004_Proc_Crime.html#

Stadia trestního řízení. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/53>

Statistická ročenka Královéhradeckého kraje - 2014. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/24-kriminalita-nehody9745>

Statistické přehledy kriminality za rok 2013. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2013.aspx>

Statistické přehledy kriminality za rok 2015. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

Statut Probační a mediační služby ČR [online]. [cit. 2015-05-11]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

VICHEREK, Roman. Oběti trestných činů a jejich práva. *Epravo.cz: Sběrka zákonů, judikatura, právo* [online]. 2013, 26. 11. 2013 [cit. 2014-11-27]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>

Ženy a muži v datech - 2014. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2015-05-31]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>

Legislativa

ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti. 1961. částka 66. s. 513-571. ISSN 0322-8037.

ČESKO. Zákon č. 257 ze dne ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra. 2000, částka 74. s. 3616-3621. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra. 2008, částka 11. s. 345-464. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 45 ze dne 30. ledna 2013 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra. 2013, částka 20. s. 322-352. ISSN 1211-1244.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	Principy mediace
Příloha č. 2	Principy poradenství
Příloha č. 3	Stres a reakce na něj
Příloha č. 4	Struktura rozhovoru s probačními úředníky
Příloha č. 5	Přepsané rozhovory

Mezi principy mediace řadíme především:

- *nestrannost* - zejména nezájatost mediátora a schopnost k zúčastněným osobám/stranám bez předsudků,
- *vyváženost* - mediátor zajistí, aby se zúčastněné osoby podílely rovnoměrně na procesu řešení sporu, aby měly stejný čas a stejnou možnost se vyjádřit ke všem předmětům jednání,
- *neutralita* - mediátor by měl mít ke klientům nehodnotící postoj, měl by tedy respektovat jejich názory, postoje a návrhy a zároveň neprosazovat ty své,²⁷⁹
- *dobrovolnost* - mediaci nelze klientům nařídit, podle zákona o PMS ji lze provádět pouze s jejich výslovným souhlasem
- *důvěrnost a důvěra* - důvěrnost charakterizuje proces mediace- informace odhalené během mediace zůstávají důvěrné a není možné je zveřejnit; důvěra je charakteristikou vztahu- rozlišujeme důvěru v mediátora (jeho schopnosti, zkušenosti, nestrannost) a důvěru mezi klienty navzájem, která je předpokladem jejich úspěšné spolupráce,
- *změna soupeření na spolupráci* - změna soupeřivého vztahu na spolupracující je jednak výsledkem procesu mediace, ale také jejím předpokladem, jelikož k mediaci by nemohlo dojít, kdyby se pro ni klienti svobodně nerozhodli,
- *orientace na budoucnost* - mediace je zaměřená do budoucnosti; přestože opakované popisování minulých událostí může někdy přinést nové informace a zúčastněným osobám dočasnou úlevu, často se při něm ale zvyšuje napětí a dochází k hádkám, což neumožní změnu či pokrok,
- *pochopení odlišností* - pochopení práv partnera na vlastní pojmání skutečnosti je dalším ze základních principů, k čemuž klientům dopomáhá mediátor; výrazem pochopení těchto vzájemných odlišností je výsledná dohoda, která odráží a uspokojuje potřeby a zájmy všech účastníků mediace,
- *hledání nových možností* - prolíná se celým procesem mediace, ať jde o pohled na vlastní nebo partnerovu situace, objevování vlastních zájmů a potřeb, objevování vlastních zdrojů k řešení problému nebo hledání možných řešení nepříznivé situace,

²⁷⁹ ŠIŠKOVÁ, Taťána a Helena STÖHROVÁ. Mediace. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 155-156.

- *svoboda rozhodování* - klienti mohou uvažovat o všech navrhovaných řešeních a pro některá se rozhodnout na základě vlastních zájmů a potřeb; tento princip souvisí s principem dobrovolnosti, všichni zúčastnění včetně mediátora mají možnost kdykoli od mediace odstoupit,

- *převzetí zodpovědnosti* - při mediaci jsou role přiměřeně rozděleny- klienti zodpovídají za věcnou stránku řešení konfliktu, tedy za samotný způsob řešení, kdežto mediátor se zabývá procesem a je zodpovědný za zachování ideje a základních principů mediace.²⁸⁰

²⁸⁰ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. s. 53-60.

Poradenství se řídí těmito základními principy:

- **Bezplatnost** - Poradenství je pro klienty bezplatné, poradce si nenárokují odměnu formou peněz, darů či jiných služeb pro svou potřebu.

- **Nestrannost** - Poradna je otevřena všem obětem trestných činů bez ohledu na rozdílné pohlaví, věk, etický či rasový původ, sociální postavení, náboženské vyznání a politickou příslušnost. Poradce se při poskytování rad a informací nesmí nechat ovlivnit osobními názory a zájmy. Odmítnout klienta může, pouze pokud hrozí střet zájmů, pokud klient ohrožuje bezpečnost poradce nebo pokud jeho požadavek směřuje mimo poradenství. Poradce zná podmínky, za kterých může klienta předat do jiné instituce nebo ho odmítnout.

- **Nezávislost** - Poskytovaná služba je nezávislá na postojích a názorech poradce v oblastech politiky, náboženství, světového názoru apod.

- **Diskrétnost** - Sdělení klienta poradci jsou vždy důvěrná, poradci jsou vázáni mlčenlivostí, a to i po ukončení spolupráce se střediskem PMS. Poradce musí respektovat požadavek klientů, aby rozhovor probíhal mimo doslech a dohled jiných osob. Bez souhlasu klienta nesmí být jakékoliv informace k jeho věci poskytnuty mimo poradnu.²⁸¹

- **Respekt** - Poradci respektují osobnost klienta, jeho přání a požadavky, jeho právo na vyjádření své vůle ve všech oblastech služby, a to např. formou připomínek nebo stížností v případě jeho nespokojenosti s poskytováním služby. Také respektuje jeho právo nabízenou službu odmítnout nebo odstoupit od ní bez udání důvodů.²⁸²

²⁸¹ O nás: Základní principy činnosti. *Bílý Kruh Bezpečí* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-principy-cinnosti/>

²⁸² O poradně: Zásady poskytování odborného poradenství. *Psychocentrum: manželská a rodinná poradna Kraje vysočina* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/index.php?nid=11300&lid=cs&oid=2799241>

Stav napětí, kterým lidský organismus reaguje na zátěž, nazýváme **stres**. Stres je výsledkem vzájemného působení určité síly působící na člověka a schopností organismu odolat tomuto tlaku. Stresující vliv podnětu nebo zátěžové situace na konkrétního jedince má vždy individuální charakter. Nelze tedy předpokládat, že všechny oběti např. znásilnění se budou chovat a reagovat na tento čin stejně. Hraje zde roli konkrétní událost, osobnostní charakteristika či možnosti podpory člověka. Některé podněty jsou však natolik intenzivní a nezvladatelné, že mohou vyvolat psychické trauma. Tímto podnětem může být extrémně stresující zážitek nebo dlouhodobě stresující situace, jejichž příčina přichází zvnějšku a je pro oběť děsivá, navozuje pocit ohrožení života či bezmoci. Na podněty, jako je např. fyzické ohrožení, znásilnění, vykradení bytu, se u osob bez jakékoliv psychické poruchy objevuje mnoho projevů a procesů, které lze označit jako akutní reakce na stres.²⁸³

Akutní reakce na stres je okamžitá odpověď na mimořádně výjimečný fyzický nebo duševní stres, která obvykle odeznívá během několika hodin či dnů. Projevuje se ztuhnutím, zúženým vědomím a pozorností, dezorientací nebo úzkostmi. Na tento stav může navazovat další emoční otupění nebo naopak zvýšená aktivita- útěková reakce. Dalšími příznaky jsou zvýšená tepová frekvence, pocení, chvění nebo zčervenání. **Porucha přizpůsobení**, což je další reakce na stres, vzniká do 1 měsíce od události, která je negativní a nepřiměřená co do obsahu, intenzity nebo trvání. U jedince se projevuje depresivními nebo úzkostnými reakcemi, ale i poruchami chování. Odeznívá v řádech týdnů až měsíců, může ale také přejít do **posttraumatické stresové poruchy**.²⁸⁴ Reakce na traumatickou událost se nemusí projevit ihned. O posttraumatické stresové poruše mluvíme jako o opožděné či protahované reakci, která se může projevit měsíce i roky po události, která tuto ji vyvolala.²⁸⁵ Jde o soubor různých poruch chování a prožívání. Postižený člověk mívá poruchy spánku, trpí nevolnostmi, pocením, třesem. Objevuje se u něj znovuprožívání traumatické události (nutkavé vzpomínky na událost, noční můry, psychické bolesti), vyhýbá se činnostem a situacím, které připomínají traumatickou událost, bývá podrážděný, přecitlivělý a má nepřiměřené reakce v neočekávaných situacích. Bez vhodné psychologické intervence mohou

²⁸³ LUCKÁ, Yvone a KOBRLÉ Lubomír. Srážka s překážkou. In: VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. s. 359-360.

²⁸⁴ RABOCH, Jiří. Neurotické poruchy, poruchy vyvolané stresem a somatoformní poruchy. In: RABOCH, Jiří, ZVOLSKÝ, Petr a kol. *Psychiatrie*. Praha: Galén, c2001. s. 294-250.

²⁸⁵ LUCKÁ, Yvone a KOBRLÉ Lubomír. Srážka s překážkou. In: VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. s. 363.

některé potíže přetrvávat i několik let od události.²⁸⁶

²⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. s.. 31-33.

1. Kolik je Vám let?
2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? V jakém oboru?
3. Jak dlouho pracujete na pozici probačního úředníka?
4. Jaká byla Vaše motivace a očekávání při výběru tohoto povolání?
5. Na jaké pozici v současné době pracujete, resp. jaká je Vaše specializace?
6. Jak vnímáte práci s oběťmi trestných činů? Je pro Vás naplňující?
7. Můžete mi prosím stručně popsat, jak se změnila Vaše práce s oběťmi trestných činů po přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů?
8. Jaký je Váš názor na tento zákon? Má podle Vás nějaké nedostatky?
9. Jsou oběťmi, se kterými pracujete, častěji muži, nebo ženy?
10. Jaký bývá nejčastější věk obětí, se kterými pracujete?
11. S jakými trestnými činy se u obětí setkáváte nejčastěji?
12. V jakém stadiu trestního řízení pracujete s oběťmi trestných činů nejčastěji?
13. Mají podle Vás oběti trestných činů povědomí o tom, co je to PMS a jaká je její činnost?
14. Byl/a jste zapojen/a i do předchozích projektů, které byly zaměřeny na pomoc obětem trestných činů? Pokud ano, do kterých konkrétně a v čem spočívala tato pomoc?
15. Jak jste byl vybrán do projektu „Proč zrovna já“?
16. Od kdy pracujete jako poradce v rámci tohoto projektu?
17. Jaká školení jste musel/a absolvovat v souvislosti s projektem?
18. Jaké konkrétní změny přinesl tento projekt? V čem spatřujete jeho největší přínos?
19. Jak bude vypadat práce s oběťmi trestných činů po skončení projektu „Proč zrovna já“?
20. Je podle Vás provozní doba poraden dostačující?
21. Má každá oběť svého vlastního poradce v rámci PMS nebo dochází k tomu, že si klienty předávajíte?
22. Stává se, že oběti samy vyhledají Vaši pomoc, nebo jste iniciátorem Vaší spolupráce spíše Vy? Vědí o poradnách?
23. Jak nejčastěji zve oběti trestných činů na úvodní konzultaci- písemně, telefonicky, nebo osobně? Proč volíte tuto formu kontaktu?
24. Jaká je nejčastější zakázka klientů? (informace, doprovod, atd.)
25. Čeho se nejčastěji týkají informace, které poskytujete klientům v poradně?
26. Můžete prosím popsat, jak často nabízíte obětem psychologické poradenství a v čem tato podpora obětí spočívá?
27. Nabízíte vždy osobní konzultaci obětem, které vás kontaktují emailem nebo telefonicky?
28. Jak často poskytujete klientům doprovod?
29. Kam klienty nejčastěji doprovázíte?
30. Žádají Vás o doprovod sami klienti, nebo jim ho nabízíte Vy?
31. Mají podle Vás oběti, které využili této formy pomoci, nějaké společné znaky?
32. Jak často realizujete mediaci?
33. U jakých trestných činů je podle Vašich zkušeností uplatňována nejčastěji?
34. Přinesl projekt „Proč zrovna já“ nějaké změny v oblasti mediace?

35. V čem spatřujete přínos mediace pro oběť trestného činu?
36. Stává se, že se oběť trestného činu nechce setkat s pachatelem? Pokud ano, jaké jsou nejčastější důvody.
37. Setkal/a jste se už s tím, že státní zástupce popř. soudce nepřihlédl k závěrům mediace? Pokud ano, proč tomu tak bylo?
38. Kolikrát se u Vašich klientů (obětí) realizovala restorativní skupinová konference?
39. Jakou roli při těchto konferencích máte vy? Kdo bývá facilitátorem?
40. Jaké jsou hlavní rozdíly mezi restorativní skupinovou konferencí a mediací? Co z nich je podle Vás pro oběť přínosnější a proč?
41. Jak často míváte supervize? Vnímáte ji jako potřebnou? Proč?
42. S jakými orgány či institucemi spolupracujete nejčastěji při práci s oběťmi trestných činů?
43. Vnímáte tuto spolupráci jako potřebnou? Proč?
44. Účastníte se setkání multidisciplinárního týmu pro oběti? V čem spatřujete pozitiva, popř. negativa těchto setkání?
45. Navrhoval/a byste nějaké konkrétní změny v práci s oběťmi trestných činů?
46. Je ještě něco, co byste ohledně práce s oběťmi trestných činů chtěl/a doplnit?

Rozhovor s respondentem č. 1

1. Kolik je Vám let?

„Je mi 42 let.“

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? V jakém oboru?

„Vysokoškolské magisterské v oboru Sociální pedagogika.“

3. Jak dlouho pracujete na pozici probačního úředníka?

„Jako probační úředník pracuji 7 let.“

4. Jaká byla Vaše motivace a očekávání při výběru tohoto povolání?

„Dříve jsem pracoval ve vězeňství na pozici speciálního pedagoga se zaměřením na mládež. Práce s mládeží jako taková se mi líbila a očekával jsem, že na Probační a mediační službě to nebude tak svázané systémem, strukturou, jaká u vězeňské služby je a předpokládal jsem a představoval jsem si, že budu mít větší prostor pro tu práci s mládeží.“

5. Na jaké pozici v současné době pracujete, resp. jaká je Vaše specializace?

„Pracuji na pozici probačního úředníka se specializací na mládež.“

6. Jak vnímáte práci s oběťmi trestných činů? Je pro Vás naplňující?

„Určitě. Justice obecně a dlouhodobě umí výborně zacházet s pachatelem. Ale stále přetrvává nechuť, nebo nějaké obavy pracovat s tou obětí. A je opravdu hodně motivující, když tady ten člověk sedí a řekne- to je bezva, že mně tady dáte ten prostor, že to se mnou proberete, že to poučení, které jsme dostali na policii, kterému jsme vůbec nerozuměli, že nám to je někdo schopný v klidu vysvětlit a v klidu to s námi probrat, i když nám třeba neříká nic nového. Potom si řeknu, že je fajn, že tu nejsme zbytečně.“

Dokázal byste si představit, že byste pracoval pouze s oběťmi?

„Já si myslím, že je dobré, když je to takto vyvážené. Pracovat pouze s oběťmi by bylo hodně jednostranné. Čím větší pestrost je v rámci agendy, tím je to dobře.“

7. Můžete mi prosím stručně popsat, jak se změnila Vaše práce s oběťmi trestných činů po přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů?

„Samotná práce je stále stejná, zvýšilo se možná procento lidí, kteří se sem dostanou. Policie má za povinnost ty oběti poučit a seznámit je s právy, které mají. A ty lidi sem odkážou a oni pak dojdou spíš než předtím. Samozřejmě se trochu rozšířila ochrana obětí, jejich práva byla posílená. Před zákonem sem ty lidi ale určitě neposílali, to byla spíše výjimka.“

Takže jste čekali, až sem ty oběti přijdou samy? Nebo jaké jste měli možnosti?

„Oběti jsme oslovovali my, nebo oběť byla aktivní a našla si nás sama, protože třeba věděli, že nějaká taková služba je. Ale je to velmi těžké, jelikož když někomu řekneme, jaké služby poskytneme, tak to nikdo neví.“

8. Jaký je Váš názor na tento zákon? Má podle Vás nějaké nedostatky?

„Zákon hodnotím kladně. Nedostatky se vždycky ukážou v rámci té praxe a myslím si, že ještě není dlouhá. Ale myslím si, že už se nějaké dílčí změny chystají. Nijak zvlášť se podpora práv obětí podle mě rozšiřovat nebude. Nedostatky jsou asi v odškodňování. Nedosáhne na to tolik lidí, nejsou na to fondy. Ochrana odškodnění tu je, ale vlastní vymahatelnost v některých případech je nulová.“

9. Jsou oběťmi, se kterými pracujete, častěji muži, nebo ženy?

„Teď to nejsem schopen přesně říct. Z poslední doby, co jsem evidoval, to byly spíše ženy. Možná je to i tím nastavením, že to ty ženy řeší spíš než muži. Je to o komunikaci a ta je výraznější u žen.“

10. Jaký bývá nejčastější věk obětí, se kterými pracujete?

„My oběti rozřazujeme podle kategorií a nejvíce jich je v kategorii od 19 do 60 let. Seniorů a dětí tolik není.“

11. S jakými trestnými činy se u obětí setkáváte nejčastěji?

„Nejčastěji je to majetková trestná činnost, dopravní nehody, ublížení na zdraví, domácí násilí je také poměrně časté.“

12. V jakém stadiu trestního řízení pracujete s oběťmi trestných činů nejčastěji?

„Nejvíce asi v přípravném řízení nebo ještě předtím, než je zahájeno. V tom vykonávacím řízení toho bude minimum, jelikož se to s nimi řeší už dopředu.“

13. Mají podle Vás oběti trestných činů povědomí o tom, co je to PMS a jaká je její činnost?

„Nemají.“

Ani policie je nijak o tomto neinformuje?

„To poučení od policie je podle mě taky problém. I když mají povinnost je s určitou částí zákona seznámit ústně tak aby to oběti pochopili v té jejich situaci, tak se to neděje. Často jim dají pouze vytištěné poučení a tím to končí. Samozřejmě ne všichni, někteří s námi spolupracují a obětem dávají naše vizitky a odkazují je na nás.“

14. Byl/a jste zapojen/a i do předchozích projektů, které byly zaměřeny na pomoc obětem trestných činů? Pokud ano, do kterých konkrétně a v čem spočívala tato pomoc?

„Byl jsem zapojen do obou projektů. Bylo to hlavně to poradenství. Teď je to obohacené o to síťování a pozici koordinátora, který by měl zajistit propojenost těch služeb, aby o sobě věděli, komunikovali spolu a klienty si předávali. Nebylo tam to doprovázení.“

15. Jak jste byl vybrán do projektu „Proč zrovna já“

„Hradec vždycky vybrali do všech projektů, jelikož je předpoklad, že to zde bude fungovat, je zde spousta služeb. Do těch prvních projektů jsem byl nominován a v těch dalších se už pouze navázala spolupráce. Samozřejmě to bylo i podle agendy. Já jsem dělal přípravné řízení a porozsudkovou fázi, tak jsem v rámci přípravné i vykonávacího řízení s těmi oběťmi pracoval.“

16. Od kdy pracujete jako poradce v rámci tohoto projektu?

„Hned od počátku realizace projektu“

17. Jaká školení jste musel/a absolvovat v souvislosti s projektem?

„Školení byla obecně ohledně práce s oběťmi, práce se zármutkem, práce s oběťmi

závažných trestných činů“

18. Jaké konkrétní změny přinesl tento projekt? V čem spatřujete jeho největší přínos?
„Koordinace těch služeb, možnost toho doprovázení, což je také velmi užitečné. Zvyšování povědomí o službách, toho není nikdy dost.“
19. Jak bude vypadat práce s oběťmi trestných činů po skončení projektu „Proč zrovna já?“
„Podle mě se nezmění nic, s oběťmi budeme pracovat i nadále s tím, že nevím, jak to bude např. s doprovázením, jestli na to budou časové dotace. Změní se i administrativa ohledně vykazování obětí. Poradenství podle mě zůstane stejné.“
20. Je podle Vás provozní doba poraden dostatečující?
„Určitě. Sice máme vyvěšené poradenské hodiny, ve kterých může přijít kdokoliv, ale v podstatě to funguje dle potřeby s tím, že jsme limitováni provozem budovy. Většinou se dopředu domluví, v kolik přijdou.“
21. Má každá oběť svého vlastního poradce v rámci PMS nebo dochází k tomu, že si klienty předáváte?
„Mezi sebou ne. Samozřejmě se spolu radíme, ale určitě ho nepřeposílám ke kolegovi.“
22. Stává se, že oběti samy vyhledají Vaši pomoc, nebo jste iniciátorem Vaší spolupráce spíše Vy? Vědí o poradnách?
„Vědí, protože chodí sami. Velmi často jsou na nás odkázáni městskou policií, nebo ho k nám rovnou doprovodí, pokud je to závažnější věc. Také děláme přednášky po školách nebo u seniorů, policie informuje, měli jsme akci v rozhlase, která byla poměrně úspěšná, jelikož se lidi potom ozývali. A samozřejmě v rámci agendy kontaktujeme poškozené my s nabídkou.“
23. Jak nejčastěji zvete oběti trestných činů na úvodní konzultaci- písemně, telefonicky, nebo osobně? Proč volíte tuto formu kontaktu?
„Já za sebe určitě písemně s tím, že jim dávám prostor, aby si oni vybrali, jakým způsobem chtějí komunikovat, pokud o to tedy mají zájem. Formu tedy nechávám na nich s tím, že do obálky dám základní poučení, na co mají právo, nárok a nechávám to na nich. To se mi osvědčilo nejvíc, aby se rozhodli sami. Někomu to stačí po telefonu nebo mailem, ale většina lidí si zavolá, dostanou prvotní informaci a pak se stejně domluvíme na osobní konzultaci.“
24. Jaká je nejčastější zakázka klientů? (informace, doprovod, atd.)
„Právní informace“
25. Čeho se nejčastěji týkají informace, které poskytujete klientům v poradně?
„Když to vezmu obecně, tak informace o tom, co to znamená být poškozeným a co to znamená být poškozeným v rámci trestního řízení, tzn. co je čeká, jaká mají práva a povinnosti, jak se domoci těch nároků, čeho mohou využít v rámci trestního řízení, náhrady škody a potom konkrétní věci- jak to podat, jak si požádat o zmocněnce.“
26. Můžete prosím popsat, jak často nabízíte obětem psychologické poradenství a v čem tato podpora obětí spočívá?

„Psychologické poradenství se většinou odehraje v rámci seznámení oběti kdo jsme, co děláme a co můžeme zařídit s čímž souvisí i nabídka následných služeb, ale s tím, že pokud by potřebovali nějakou odbornou pomoc, tak jsme schopni ho zajistit. Takže ta nabídka je vždycky. Psychologická pomoc je daná situací, že ten člověk ji potřebuje. Potřebuje si popovídat, uklidnit se.“

Takže vy se spíš zaměřujete na podporu toho člověka.

„Ano.“

27. Nabízíte vždy osobní konzultaci obětem, které vás kontaktují emailem nebo telefonicky?

„Určitě. Nechávám jim prostor, aby si mohli vybrat“

28. Jak často poskytujete klientům doprovod?

„Není to tak často, jednou za dva až tři měsíce, možná i méně.“

29. Kam klienty nejčastěji doprovázíte?

„Bud' na policii nebo na tu spolupracující organizaci, např. na Nomii.“

30. Žádají Vás o doprovod sami klienti, nebo jim ho nabízíte Vy?

„Většinou to nějak při řešení toho případu vyplyne.“

31. Mají podle Vás oběti, které využili této formy pomoci, nějaké společné znaky?

„Častější je to u seniorů, kdy je to dané i zdravotními důvody, a u dětí. U kategorie 19-60 let je to u případů, když jsou v akutní krizi a sami by to nezvládli, nebo by to pro ně bylo obtížnější. V takových případech je efektivnější jim tu schůzku dojednat a doprovodit je tam. V okamžiku, když se stabilizuje, tak už je to schopen řešit sám.“

32. Jak často realizujete mediaci?

„Letos to bylo pouze dvakrát. Není to moc časté.“

33. U jakých trestných činů je podle Vašich zkušeností uplatňována nejčastěji?

„To nejsem schopen říct. Naposledy to bylo nebezpečné vyhrožování, kde se šlo hlavně o tu omluvu, a majetková trestná činnost, kde se sepisovala dohoda o náhradě škody.“

34. Přinesl projekt „Proč zrovna já?“ nějaké změny v oblasti mediace?

„Ne.“

35. V čem spatřujete přínos mediace pro oběť trestného činu?

„Je to další nástroj, pokud to oběť chce aktivně řešit a může jí to pomoci. Například u toho případu nešlo o peníze, náhradu škody. Šlo o ujasnění si toho, proč se to stalo zrovna mě, o potřebu sdělit pachateli, jak to na mě dolehlo, jak se s tím musela vypořádat. Normálně by tyto potřeby sdělit nemohla. Možná v rámci prohlášení oběti ano, ale už by to nemuselo být tak efektivní. Když se sejdou, tak je to silnější.“

36. Stává se, že se oběť trestného činu nechce setkat s pachatelem? Pokud ano, jaké jsou nejčastější důvody.

„Stává se to. Řešíme to poměrně často. Když je poučujeme, na co mají a nemají právo, tak je to jeden z dotazů, zda se s pachatelem chtějí setkat. Mají ale obavy, strach, nechut' vidět znovu toho člověka, který jim ublížil. Někdo má potřebu ho vidět a vyříkat si to s ním, někdo má právě tu potřebu obrácenou a nechce ho vidět.“

37. Setkal/a jste se už s tím, že státní zástupce popř. soudce nepřihlédl k závěrům mediace? Pokud ano, proč tomu tak bylo?

„Někdy se to určitě stane. V tom přípravném řízení i pachatel v tom sleduje nějaký svůj cíl, nějakou alternativu v rámci toho trestního řízení, nějaký odklon trestního řízení, ale vždycky se může stát, že ten státní zástupce to zažaluje k soudu, i když to proběhlo. Může to pak zhodnotit ten soud, ale také nemusí, je to na nich. My nepracujeme s tím, že to v tomto případě bylo zbytečné, protože i v tomto případě s tím pracujeme. Pokud k tomu dojde, tak zdůrazňuji, že to bylo důležité pro ty strany. Pokud my se předtím dohodneme na tom, že mediaci realizujeme, tak je seznamuji s tím, k čemu to může vést, jaký to může mít dopad pro to trestní řízení, ale nemusí, že ty orgány činné v trestním řízení mohou rozhodnout jinak. A rozhodují jinak.“

38. Kolikrát se u Vašich klientů (obětí) realizovala restorativní skupinová konference?

„U mého klienta žádná, ale na středisku se jedna dělala.“

39. Jakou roli při těchto konferencích máte vy? Kdo bývá facilitátorem?

„Původně to měla být externí dodavatelská organizace, kdy my bychom vytipovali případ, předali bychom podklady té organizaci a oni by zrealizovali tu konferenci. Byl by tam jejich facilitátor, který by to připravil a provedl celý ten proces. Pak to nějak padlo, jelikož tuto organizaci nenašli a vybrali se lidi z Probační a mediační služby, kteří prošli nějakým školením. Takže jsou určeni ti facilitátoři. My máme tedy vytipovat případ a předat ho tomu člověku, který je na to vyškolený.“

40. Jaké jsou hlavní rozdíly mezi restorativní skupinovou konferencí a mediací? Co z nich je podle Vás pro oběť přínosnější a proč?

„Ty konference jsou takové širší, je do toho vtažená ta komunita. Myšlenka konferencí je sice dobrá, ale v praxi těžko aplikovatelná v našich podmínkách. Dokážu si to představit v rámci nějaké komunity, např. romské, kde bude nějaký konflikt, který by se řešil v rámci trestního řízení, tak tam si to dokážu představit, že i ta komunita má potřebu to aktivně řešit. Dalo by se to realizovat možná v případech sklepních krádeží, tam by na to možná někdo přistoupil.“

41. Jak často míváte supervize? Vnímáte ji jako potřebnou? Proč?

„Čtyřikrát do roka. Potřebná určitě je, setkáme se tam s jinými poradci, probereme případy, pobavíme se o tom, jak to funguje. Je tam i ten supervizor, který nás může někam posunout při hledání řešení, je to pohled zvenčí.“

42. S jakými orgány či institucemi spolupracujete nejčastěji při práci s oběťmi trestných činů?

„Určitě policie, organizace zapojené do projektu, pokud domlouváme další služby. Pokud je to v rámci trestního řízení, tak musíme komunikovat i s tím státním zastupitelstvím, s těmi OČTŘ.“

Zeptám se vás- Vy klienty odesíláte přednostně do Adry, nebo je můžete odkázat na jakoukoliv jinou službu?

„Můžeme kamkoliv s tím, že Adra- dnes už Nomie byla vysoutěžený dodavatel, takže se komunikovalo s nimi. Pokud oběti mají ale i jiný problém, mohu je odkázat kamkoliv. Mně se vždycky lépe spolupracovalo s tou Adrou, i předtím jsem komunikoval spíše s nimi.“

43. Vnímáte tuto spolupráci jako potřebnou? Proč?

„Určitě. Je okruh věcí, které my tady nezajistíme. Neumíme to, nemáme na to kapacity. Pokud to umí někdo jiný, tak proč tam ty oběti nedoprovodit nebo neodkázat. Mám na mysli terapie, nebo pokud zjistíme, že ten člověk řeší dluhy, tak my mu můžeme dát základní poradenství, ale pokud to potřebuje řešit systematicky, tak od toho je tu občanská poradna, která na to má specializaci, takže funguje stejný princip odkazování té oběti. Přijde mi to efektivnější, pokud se toho ujme někdo, kdo se tomu věnuje aktivně.“

44. Účastníte se setkání multidisciplinárního týmu pro oběti? V čem spatřujete pozitiva, popř. negativa těchto setkání?

„Účastním se, teď nedávno jedno bylo. Pozitiva určitě jsou. Konkrétně ti lidé z těch zapojených organizací se osobně setkají, mají prostor se seznámit, pobavit se. Problém nebo negativum je, že Hradec už je poměrně přetýmovaný a ti lidé se často prolínají. Funguje zde komunitní plánování, tým pro mládež, tým pro oběti, které se v různé frekvenci svolávají a zapojené osoby se prolínají. Už někdy lze spatřovat nechuť z jejich strany, protože je toho hodně.“

45. Navrhoval/a byste nějaké konkrétní změny v práci s oběťmi trestných činů?

„Já nevím, jestli by větší PR těch obětem pomohlo, protože si myslím, že lidé, dokud se jich to netýká, tak ty informace stejně přehlížejí. Takže si myslím, že utrácet peníze za kampaně je zbytečné, šířit informace ano, ale spíš zjednodušit přístup lidí k informacím, aby když budou vyhledávat na internetu, aby se k tomu hned dostali. Například registr, tam nenajdu nic já, natož aby se tam vyznali lidé v krizi. Ti potřebují jednoduchou informaci. Já bych i podpořil Probační a mediační službu, a to jak kapacitně, tak i finančně, dostat ji do zákonů, do trestního řádu, trochu ji dát novou pozici, aby to všechno běželo jednodušeji i pro ty klienty. Probačku do budoucna vidím v úplně jiné roli- podstata stejná, ale to umístění. Ne stát mimo, ale buď spojit nás s vězeňskou službou anebo aby z nás udělali orgán činný v trestním řízení, protože činný v trestním řízení jsme, zaměřujeme se na oběti, na přípravu podkladů práce s pachatelem a nabídku trestů. Tam by se tomu dala jasná podoba. Tam by i ty oběti viděly, že když s námi sepíší nějaký papír, tak je jasný, že se k tomu přihlídnou. Ale je to i o té kapacitě. Nás je tady dost, ale jsou i střediska, kde jsou dva, tři lidi.“

46. Je ještě něco, co byste ohledně práce s oběťmi trestných činů chtěl/a doplnit?

„Já tam, když se bavím s někým od policie, vidím takovou nechuť. Skvěle umí zacházet s pachatelem, skvěle vedou výsledky, ale neví, jak mají jednat s poškozeným. Možná, kdyby se pracovalo i s nimi, že to není žádné tabu, aby o té práci s nimi přemýšleli. Neříkám, aby měli specialisty, ale aby běžný policista na obvodu se těch lidí nebál.“

Rozhovor s respondentem č. 2

1. Kolik je Vám let?
„Je mi 43 let.“
2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? V jakém oboru?
„Vysokoškolské vzdělání, humanitní zaměření.“
3. Jak dlouho pracujete na pozici probačního úředníka?
„Asi tak 15 let.“
4. Jaká byla Vaše motivace a očekávání při výběru tohoto povolání?
„Žádná. Probační a mediační služba bylo úplně na počátku, takže nikdo vůbec nic nevěděl.“
5. Na jaké pozici v současné době pracujete, resp. jaká je Vaše specializace?
„Pracuji na pozici probačního úředníka a specializace jsou dohledy a trest zákazu vstupu.“
6. Jak vnímáte práci s oběťmi trestných činů? Je pro Vás naplňující?
„Ano, je.“
7. Můžete mi prosím stručně popsat, jak se změnila Vaše práce s oběťmi trestných činů po přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů?
„Práce s oběťmi je nyní komplexnější.“
8. Jaký je Váš názor na tento zákon? Má podle Vás nějaké nedostatky?
„Nedostatky určitě nějaké má, ale já je nevnímám jako zatěžující pro mou práci. Spíše si myslím, že to byl krok vpřed.“
9. Jsou oběťmi, se kterými pracujete, častěji muži, nebo ženy?
„U mě byli zatím častější muži.“
10. Jaký bývá nejčastější věk obětí, se kterými pracujete?
„Nejčastější věk je mezi 25 až 50 lety.“
11. S jakými trestnými činy se u obětí setkáváte nejčastěji?
„Tak nejčastěji je to následek nějaké dopravní nehody, čili následné trestné činnosti, ale spíše nedbalostního typu. Dále to je vydírání, s tím se často setkávám a výživné.“
12. V jakém stadiu trestního řízení pracujete s oběťmi trestných činů nejčastěji?
„Co jsem se já setkal, tak nejčastěji to bylo v tom vykonávacím řízení. Pachatel už byl odsouzen a teď se řeší následky něčeho.“
13. Mají podle Vás oběti trestných činů povědomí o tom, co je to PMS a jaká je její činnost?
„Ne, nemají.“

14. Byl/a jste zapojen/a i do předchozích projektů, které byly zaměřeny na pomoc obětem trestných činů? Pokud ano, do kterých konkrétně a v čem spočívala tato pomoc?
„Nebyl, toto je první projekt, do kterého jsem zapojen.“
15. Jak jste byl vybrán do projektu „Proč zrovna já“?
„Přihlíželo se i na specializaci, tedy co člověk dělá. A já se i v rámci své běžné práce setkávám s oběťmi díky tomu, že mám v práci toho pachatele a musím kontaktovat i toho poškozeného. No a pak samozřejmě to bylo i na určité dobrovolnosti toho pracovníka, takže v podstatě kdo měl zájem, tak byl zapojen.“
16. Od kdy pracujete jako poradce v rámci tohoto projektu?
„Od počátku, tedy zhruba od roku 2013.“
17. Jaká školení jste musel/a absolvovat v souvislosti s projektem?
„To si nevzpomenu, ale tak na začátku to byly úvodní školení pro poradce. Byli jsme školeni obecně o obětech, to znamená psychologie oběti a potom i základní věci, které se týkají návaznosti na to trestní řízení.“
18. Jaké konkrétní změny přinesl tento projekt? V čem spatřujete jeho největší přínos?
„No asi že došlo k nějakému širšímu oslovení veřejnosti, čili se o tom třeba více ví a na základě toho jsme i více kontaktováni.“
19. Jak bude vypadat práce s oběťmi trestných činů po skončení projektu „Proč zrovna já“?
„To neví nikdo.“
20. Je podle Vás provozní doba poraden dostačující?
„Ono sice jsou dané hodiny pro veřejnost, ale samozřejmě že pak se to operativně dělá podle časových možností klienta nebo i nás, takže v podstatě mi to dostačuje.“
21. Má každá oběť svého vlastního poradce v rámci PMS nebo dochází k tomu, že si klienty předáváte?
„Myslíte jako každá oběť, která přijde?“
Ano.
„No řeknu to takhle, buď je to oběť, která souvisí s nějakým trestným činem, který tady řešíme, čili máme toho pachatele například v rámci dohledu a přijde ta oběť, takže pak tedy podle toho, jestli nám chce podat nějakou obecnou informaci k tomu trestnému činu, protože normálně oběti běžně oslovujeme ve svoji práci probačního úředníka a potom pokud nepotřebují nic dalšího, tak to řeší ten člověk, kterému vlastně patří. Ale pokud tedy chce dál něco řešit, tak o odkáže ten příslušný pracovník na poradce, na někoho z nás dvou (myšleno na druhého poradce v rámci střediska PMS) a potom tedy už má nás ta oběť. Takže má svého pracovníka.“
Takže nedochází k tomu, že klienta odkážete na druhého poradce, pokud jste například zaneprázdněn?
„Pokud tady jeden z nás není, tak samozřejmě odkazujeme navzájem na sebe. V tomto jsme zastupitelní, to určitě. Ale ne, že bych ho odmítl, že třeba nemám čas. Vždycky najdeme nějaký čas a domluvíme se.“
22. Stává se, že oběti samy vyhledají Vaši pomoc, nebo jste iniciátorem Vaší spolupráce spíše Vy? Vědí o poradnách?

„Co se týká poradny, tak tam vlastně je to na těch obětech. Ty chodí samy. Může to být na základě informace například od policie nebo že se o tom dozvěděly třeba od známého nebo i dokonce z rádia, protože dva pracovníci byli v rádiu, takže byly ohlasy na tu reportáž, takže se ozyvaly.“

23. Jak nejčastěji zvete oběti trestných činů na úvodní konzultaci- písemně, telefonicky, nebo osobně? Proč volíte tuto formu kontaktu?

„Tady možná se Vám to trošku spletlo s tou běžnou prací probačního úředníka, protože tam, jak jsem říkal, my ty oběti oslovujeme, takže potom se nám nějak ozvou, ale v rámci poradny, jak říkám, tak ta oběť k nám přichází zcela dobrovolně a vlastně, teď to řeknu lidově, z ulice, takže tam se to řídí úplně jinými pravidly. Ale co se týká toho oslovování obětí v rámci probační služby, tak já do těch zvacích dopisů jim nepíšu nějaký datum, do kdy se mají dostavit. Nechám to na nich. Napíšu jim tam kontakty na sebe a nechám na nich, jestli se mi ozvou. A termín je potom domluvený.“

Takže rozumím tomu dobře, že je oslovujete písemně?

„V rámci vykonávacího řízení při práci s pachateli i oběťmi oslovujeme písemně. Pokud se tam nedostaneme k nějakému emailu nebo telefonu. Volíme samozřejmě tu nejsnadnější cestu.“

24. Jaká je nejčastější zakázka klientů? (informace, doprovod, atd.)

„Nejčastější zakázkou jsou informace, právní informace.“

25. Čeho se nejčastěji týkají informace, které poskytnete klientům v poradně?

„Nejčastěji vymáhání škody, výživného. A potom když je právní problém, tak nějaká základní orientace v tom, takže co se týká například sousedských sporů nebo tak, tak tam.“

26. Můžete prosím popsat, jak často nabízíte obětem psychologické poradenství a v čem tato podpora obětí spočívá?

„No když si myslím, že ta oběť k tomu nějak směřuje. Sama třeba řekne, že má nějaký psychologický problém, který vyplynul z toho trestného činu. Jinak samozřejmě máme v rámci projektu nasmlouvané odborníky, takže pak není problém je tam nasměrovat.“

27. Nabízíte vždy osobní konzultaci obětem, které vás kontaktují emailem nebo telefonicky?

„Ne, vždycky ne. Tam záleží na tom, na co třeba ptali. Pokud se ptali emailem, že něco chtějí, tak jim odepišu emailem a většinou to takto stačilo, nebo po telefonu, tam platí to samé.“

28. Jak často poskytnete klientům doprovod?

„Tak tam, když je to potřeba. Vždy to vyplývá z toho konkrétního případu. Ne, že bych to nějak plošně nabízel, ono taky není všem co nabízet, ale pokud tam je jejich požadavek spojený s nutností nějakého dojetí někam a sám to nezvládne, tak samozřejmě ten doprovod nabízím.“

A lze to nějak zobecnit, například na jednou týdně, dvakrát do měsíce a podobně?

„To asi ne, záleží na tom, co ten člověk chce dosáhnout. Takže dám příklad, třeba chce podat trestní oznámení a neví jak a kde. Takže já to s ním tady sepíšu a půjdu s ním na státní zastupitelství to tam podat a tím naše spolupráce končí. Nebo třeba je ta oběť vyzvaná jako svědek k soudu. Nikdy u soudu nebyl, neví, co ho čeká, takže já mu můžu nabídnout, že mu ukážu zatím ještě prázdnou soudní síň a pak mu můžu nabídnout účast

u soudního jednání, kde on bude. Ale jak říkám, to se nedá říct, kolikrát, nebo tak, opravdu záleží na tom případě.

29. Kam klienty nejčastěji doprovázíte?

„Já jsem nejčastěji doprovázel klienty na státní zastupitelství.“

30. Žádají Vás o doprovod sami klienti, nebo jim ho nabízíte Vy?

„To už jsme řešili před pár otázkami. Vyplývá to z konkrétního případu.“

31. Mají podle Vás oběti, které využili této formy pomoci, nějaké společné znaky?

„Jsou to asi spíše ženy.“

32. Jak často realizujete mediaci?

„Já jsem ji měl asi pouze jednou.“

33. U jakých trestných činů je podle Vašich zkušeností uplatňována nejčastěji?

„V tom jednom případě se jednalo o majetkovou trestnou činnost, kde šlo o náhradu škody.“

34. Přinesl projekt „Proč zrovna já?“ nějaké změny v oblasti mediace?

„To nejsem schopen posoudit. Já mediaci nedělám, ale myslím, že ne. Změnou by mohlo být jedině využití nějakých skupinových konferencí, kde se sejdou všichni ti poškození. Takže možná takový trochu nadstandard, protože se ta mediace může odehrávat i jinde a s větším počtem lidí. Ale jak říkám, to může posoudit někdo, kdo ty mediace dělá.“

35. V čem spatřujete přínos mediace pro oběť trestného činu?

„No že se asi domůže toho svého požadavku, nebo toho, čím se cítí ochuzena tím trestným činem, domůže se nějaké kompenzace.“

36. Stává se, že se oběť trestného činu nechce setkat s pachatelem? Pokud ano, jaké jsou nejčastější důvody.

„Tak to samozřejmě. Může to být proto, že se stalo něco, co pro toho člověka bylo natolik traumatizující, že to chce zapomenout. Čili všechno, co mu to připomene, odmítá. Takže setkání s pachatelem je pak to nehorší, co by ho mohlo potkat.“

37. Setkal/a jste se už s tím, že státní zástupce popř. soudce nepřihlédl k závěrům mediace? Pokud ano, proč tomu tak bylo?

„No to jistě, ano.“

A víte, proč nepřihlédl k výsledkům mediace?

„No protože státní zástupce je taky nezávislý orgán a má navíc i jiný názor, takže pokud sám od počátku neviděl, že by ta věc k mediaci byla a ona přesto proběhla, tak pro něj ty výsledky nemusí být závazné.“

38. Kolikrát se u Vašich klientů (obětí) realizovala restorativní skupinová konference?

„No já vím o jednom případě, který dělala kolegyně v Chlumci. Já sám jsem se s ní ještě nesetkal.“

39. Jakou roli při těchto konferencích máte vy? Kdo bývá facilitátorem?

„Facilitátorem bývá ten, kdo má na středisku na starost mediace v rámci specializace. U nás to dělá právě kolegyně. Sice ty lidi pocházejí z projektu, ale ty mediace vede ona.“

A vy byste tam měl jakou roli?

„Já už tam pak žádnou roli nemám, ona si to převezme a má to všechno na starosti.“

40. Jaké jsou hlavní rozdíly mezi restorativní skupinovou konferencí a mediací? Co z nich je podle Vás pro oběť přínosnější a proč?

„Tak toto není úplně otázka pro mě. Jak říkám, je to možná takové to širší zapojení veřejnosti do té skupinové konference, kdežto v rámci mediace, tam je to v podstatě zúženo na pachatele a poškozeného, kdežto tady je to zapojeno do širšího kontextu. Možná to má takový větší efekt.“

41. Jak často míváte supervize? Vnímáte ji jako potřebnou? Proč?

„Letos jsme měli asi dvě. Z hlavy Vám neřeknu jak často. Víím, že letos jsme měli dvě a už byla poslední. Potřebná určitě je, jelikož tam můžeme na místě i se spolupracujícími organizacemi řešit konkrétní případy. Takové ty hraniční a nejasné, kde můžeme společně najít řešení.“

A supervize máte tady v rámci střediska?

My ji máme v rámci probační služby jako probační úředníci a pak teda i v rámci projektu.

A ty v rámci projektu máte sami s kolegou?

„To máme spolu ještě s dalšími poradci ze zapojených institucí.“

42. S jakými orgány či institucemi spolupracujete nejčastěji při práci s oběťmi trestných činů?

„Tak nejčastěji se soudem, státním zastupitelstvím, s Adrou, teď už tedy s Nomií. Pak ještě se psychoterapeuty, kteří jsou nasmlouvaní v rámci projektu, někdy s Laxusem, pokud tam jsou nějaké drogy a s intervenčním centrem.“

A v počátku s policií?

„No to pokud potřebuji nějaké doplňující informace.“

43. Vnímáte tuto spolupráci jako potřebnou? Proč?

„No tak samozřejmě, protože my tu nejsme schopni pokrýt všechny potřeby toho klienta, takže je nutné, aby těch organizací bylo zapojeno více, protože každý dělá něco.“

44. Účastníte se setkání multidisciplinárního týmu pro oběti? V čem spatřujete pozitiva, popř. negativa těchto setkání?

„Ano, účastním se. A myslím si, že je to jednoznačně pozitivní, protože zase dojde k nějaké neformální komunikaci a zjednodušuje to tu další práci.“

45. Navrhoval/a byste nějaké konkrétní změny v práci s oběťmi trestných činů?

„Ne, v současné době asi ne.“

46. Je ještě něco, co byste ohledně práce s oběťmi trestných činů chtěl/a doplnit?

„Už asi ne, bylo to vyčerpávající.“

Rozhovor s respondentkou č. 3

1. Kolik je Vám let?
„Je mi 40 let.“
2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? V jakém oboru?
„Vysokoškolské magisterské v oboru Sociologie a vysokoškolské magisterské vzdělání v oboru Demografie.“
3. Jak dlouho pracujete na pozici probačního úředníka?
„Pracuji zde 15 let.“
4. Jaká byla Vaše motivace a očekávání při výběru tohoto povolání?
„Chtěla jsem zkusit něco nového.“
5. Na jaké pozici v současné době pracujete, resp. jaká je Vaše specializace?
„Pracuji na pozici vedoucí střediska a pozici probačního úředníka se specializací na mládež.“
6. Jak vnímáte práci s oběťmi trestných činů? Je pro Vás naplňující?
„Ano, je to nedílná součást naší práce a je velmi důležitá.“
7. Můžete mi prosím stručně popsat, jak se změnila Vaše práce s oběťmi trestných činů po přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů?
„Rozšířila se práva obětí a možnosti doprovázení, apod., takže pro nás je širší výběr možností, jak s nimi pracovat, co jim nabídnout.“
8. Jaký je Váš názor na tento zákon? Má podle Vás nějaké nedostatky?
„Nechci se zde pouštět do hodnocení zákona, to mi nepřísluší.“
9. Jsou oběťmi, se kterými pracujete, častěji muži, nebo ženy?
„Řekla bych tak jedna ku dvěma.“
10. Jaký bývá nejčastější věk obětí, se kterými pracujete?
„Většinou je to s lidmi nad 40 let.“
11. S jakými trestnými činy se u obětí setkáváte nejčastěji?
„Majetková trestná činnost, ale například i znásilnění, domácí násilí, ale to jsou zatím jednotky a samozřejmě dopravní nehody.“
12. V jakém stadiu trestního řízení pracujete s oběťmi trestných činů nejčastěji?
„Ve všech stádiích trestního řízení, protože máme i poradnu pro oběti, tudíž nejen v rámci činnosti PMS.“
13. Mají podle Vás oběti trestných činů povědomí o tom, co je to PMS a jaká je její činnost?
„Někteří ano, někteří ne, ale jsou dost často poučováni na PČR a někdy i z internetu, od kamarádů, z médií.“

14. Byl/a jste zapojen/a i do předchozích projektů, které byly zaměřeny na pomoc obětem trestných činů? Pokud ano, do kterých konkrétně a v čem spočívala tato pomoc?
„Nebyla, toto je první projekt, do kterého jsem zapojena.“
15. Jak jste byl vybrán do projektu „Proč zrovna já“?
„Přihlásila jsem se a byla vybrána.“
16. Od kdy pracujete jako poradce v rámci tohoto projektu?
„Od počátku tohoto projektu.“
17. Jaká školení jste musel/a absolvovat v souvislosti s projektem?
„Základní kurz pro práci s oběťmi, supervize, konference.“
18. Jaké konkrétní změny přinesl tento projekt? V čem spatřujete jeho největší přínos?
„Je anonymní a je zdarma. Oběti zároveň mají možnost konzultovat svou situaci s někým, kdo rozumí trestnímu řízení, i když například trestní oznámení ještě nebylo podáno.“
19. Jak bude vypadat práce s oběťmi trestných činů po skončení projektu „Proč zrovna já“?
„Běžně pracujeme s oběťmi, nejen v tomto projektu, nebude na to možná taková časová dotace.“
20. Je podle Vás provozní doba poraden dostačující?
„Konzultace si klient může domluvit i individuálně, a to i mimo provozní dobu poraden.“
21. Má každá oběť svého vlastního poradce v rámci PMS nebo dochází k tomu, že si klienty předáváte?
„Klienty si nepředáváme, každý má svého poradce.“
22. Stává se, že oběti samy vyhledají Vaši pomoc, nebo jste iniciátorem Vaší spolupráce spíše Vy? Vědí o poradnách?
„Pokud jdou do poraden, sami si nás vyhledají.“
23. Jak nejčastěji zvete oběti trestných činů na úvodní konzultaci- písemně, telefonicky, nebo osobně? Proč volíte tuto formu kontaktu?
„Nelze tady směřovat práci poradny a běžnou práci PMS, neboť do poradny si nás často vyhledají klienti sami nebo na doporučení PČR, občanské poradny a podobně. V práci PMS zveme buď telefonicky, nebo písemně.“
24. Jaká je nejčastější zakázka klientů? (informace, doprovod, atd.)
„Nejčastěji jde o právní informace.“
25. Čeho se nejčastěji týkají informace, které poskytujete klientům v poradně?
„Sdělované informace se týkají průběhu trestního řízení, co je čeká, jaké to na ně má dopady, v případě trestního oznámení jde o náhradu škody, jak ji vymoci a podobně.“
26. Můžete prosím popsat, jak často nabízíte obětem psychologické poradenství a v čem tato podpora obětí spočívá?

„Týká se to zejména násilných trestných činů nebo obava z podání trestního řízení, pak je na místě psychologická podpora ve smyslu vyjasnění si všech postupů, zjištění potřeb a obav a práci s nimi.“

27. Nabízíte vždy osobní konzultaci obětem, které vás kontaktují emailem nebo telefonicky?
„Ano.“
28. Jak často poskytujete klientům doprovod?
„Měla jsem to pouze v jednom případě.“
29. Kam klienty nejčastěji doprovázíte?
„Na policii.“
30. Žádají Vás o doprovod sami klienti, nebo jim ho nabízíte Vy?
„Nabídka přichází vždy z naší strany.“
31. Mají podle Vás oběti, které využili této formy pomoci, nějaké společné znaky?
„To nelze posoudit.“
32. Jak často realizujete mediaci?
„V rámci projektu nikoliv, je to pak součástí naší běžné práce.“
33. U jakých trestných činů je podle Vašich zkušeností uplatňována nejčastěji?
„Ublížení na zdraví, krádež, výtržnictví.“
34. Přinesl projekt „Proč zrovna já?“ nějaké změny v oblasti mediace?
„Ne.“
35. V čem spatřujete přínos mediace pro oběť trestného činu?
„Možnost popsat pachateli svůj pohled na věc, jaké s tím má trable, co mu to způsobilo a podobně.“
36. Stává se, že se oběť trestného činu nechce setkat s pachatelem? Pokud ano, jaké jsou nejčastější důvody?
„Stává. Nechce vědět, kdo to je a podobně.“
37. Setkal/a jste se už s tím, že státní zástupce popř. soudce nepřihlédl k závěrům mediace? Pokud ano, proč tomu tak bylo?
„Zatím jsem se s ním asi nesečkala.“
38. Kolikrát se u Vašich klientů (obětí) realizovala restorativní skupinová konference?
„U nás se zatím nerealizovala.“
39. Jakou roli při těchto konferencích máte vy? Kdo bývá facilitátorem?
„Já jsem vyškolenou facilitátorkou.“

40. Jaké jsou hlavní rozdíly mezi restorativní skupinovou konferencí a mediací? Co z nich je podle Vás pro oběť přínosnější a proč?
-
41. Jak často míváte supervize? Vnímáte ji jako potřebnou? Proč?
- „Potřebná určitě je, umožňuje nám sdílet společná témata, ujasnit si některé postupy, pracujeme s konkrétními kazuistikami.“*
42. S jakými orgány či institucemi spolupracujete nejčastěji při práci s oběťmi trestných činů?
- „Jsou to orgány činné v trestním řízení, Občanská poradna, Poradna psychologická, popřípadě psychiatrická, ADRA a podobně.“*
43. Vnímáte tuto spolupráci jako potřebnou? Proč?
- „Ano, spolupráce určitě potřebná je.“*
44. Účastníte se setkání multidisciplinárního týmu pro oběti? V čem spatřujete pozitiva, popř. negativa těchto setkání?
- „Setkání bohužel proběhla pouze 3, je to v režimu koordinátora. Potřebné to určitě je právě pro propojení různých pohledů odborníků na projednávané věci.“*
45. Navrhoval/a byste nějaké konkrétní změny v práci s oběťmi trestných činů?
-
46. Je ještě něco, co byste ohledně práce s oběťmi trestných činů chtěl/a doplnit?

Rozhovor s respondentkou č. 4

1. Kolik je Vám let?
„Je mi 29 let.“
2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? V jakém oboru?
„Plné vysokoškolské, v oboru Pedagogika – sociální práce.“
3. Jak dlouho pracujete na pozici probačního úředníka?
„Na pozici probačního úředníka pracuji 4 roky.“
4. Jaká byla Vaše motivace a očekávání při výběru tohoto povolání?
„Mít práci, která mě bude bavit.“
5. Na jaké pozici v současné době pracujete, resp. jaká je Vaše specializace?
„Specializuji se na přípravné řízení dospělých, obecně prospěšné práce, trest zákazu vstupu a podobně a na náhradu vazby dohledem.“
6. Jak vnímáte práci s oběťmi trestných činů? Je pro Vás naplňující?
„Ano, je to součástí mé práce.“
7. Můžete mi prosím stručně popsat, jak se změnila Vaše práce s oběťmi trestných činů po přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů?
„Práce s oběťmi se nijak nezměnila.“
8. Jaký je Váš názor na tento zákon? Má podle Vás nějaké nedostatky?
„Nedostatky má, nechci ho však nijak hodnotit.“
9. Jsou oběťmi, se kterými pracujete, častěji muži, nebo ženy?
„Častěji to jsou ženy.“
10. Jaký bývá nejčastější věk obětí, se kterými pracujete?
„Nejčastěji pracuji s oběťmi ve věkové kategorii 19-60 let.“
11. S jakými trestnými činy se u obětí setkáváte nejčastěji?
„Nejčastěji se setkávám s těžkým ublížením na zdraví z nedbalosti, ublížením na zdraví z nedbalosti, tedy často jako následky dopravní nehody, zanedbáním povinné výživy a krádežemi.“
12. V jakém stadiu trestního řízení pracujete s oběťmi trestných činů nejčastěji?
„S oběťmi pracuji ve všech fázích trestného řízení“
13. Mají podle Vás oběti trestných činů povědomí o tom, co je to PMS a jaká je její činnost?
„Nemají.“
14. Byl/a jste zapojen/a i do předchozích projektů, které byly zaměřeny na pomoc obětem trestných činů? Pokud ano, do kterých konkrétně a v čem spočívala tato pomoc?

„Nebyla.“

15. Jak jste byl vybrán do projektu „Proč zrovna já?

„Bylo mi to nabídnuto jako specialistovi na přípravné řízení.“

16. Od kdy pracujete jako poradce v rámci tohoto projektu?

„Od roku 2013.“

17. Jaká školení jste musel/a absolvovat v souvislosti s projektem?

„Školení, která jsou podmínkou pro vstup do projektu, tedy školení zaměřená na práci s obětí.“

18. Jaké konkrétní změny přinesl tento projekt? V čem spatřujete jeho největší přínos?
Změny?

„Asi žádné. Navazuje na předchozí projekt a komplexně pracuje s obětí“

19. Jak bude vypadat práce s oběťmi trestných činů po skončení projektu „Proč zrovna já?“

„Netuším.“

20. Je podle Vás provozní doba poraden dostačující?

„Ano.“

21. Má každá oběť svého vlastního poradce v rámci PMS nebo dochází k tomu, že si klienty předáváte?

„Každý klient má svého poradce, nepředáváme si je.“

22. Stává se, že oběti samy vyhledají Vaši pomoc, nebo jste iniciátorem Vaší spolupráce spíše Vy? Vědí o poradnách?

„V projektu nevyhledávám, oběti o poradnách vědí a chodí samy.“

23. Jak nejčastěji zve oběti trestných činů na úvodní konzultaci- písemně, telefonicky, nebo osobně? Proč volíte tuto formu kontaktu?

„V projektu si oběti nezvu. V rámci obvyklé práce ale nemám oblíbenou formu pozvánky. Řeším to individuálně v každém případě. Písemná a telefonická je tak padesát na padesát.“

24. Jaká je nejčastější zakázka klientů? (informace, doprovod, atd.)

„Právní poradenství.“

25. Čeho se nejčastěji týkají informace, které poskytujete klientům v poradně?

„Je to různé. Mohou to být informace ohledně náhrady škody, trestního řízení a podobně.“

26. Můžete prosím popsat, jak často nabízíte obětem psychologické poradenství a v čem tato podpora obětí spočívá?

„Psychologické poradenství provádím pokaždé. Jde zejména o vyslechnutí, protože věc nemají s kým sdílet.“

27. Nabízíte vždy osobní konzultaci obětem, které vás kontaktují emailem nebo telefonicky?
„Ano.“
28. Jak často poskytujete klientům doprovod?
„Nelze říci.“
29. Kam klienty nejčastěji doprovázíte?
„Většinou na advokátní kancelář a policii.“
30. Žádají Vás o doprovod sami klienti, nebo jim ho nabízíte Vy?
„Většinou jim to nabízíme.“
31. Mají podle Vás oběti, které využili této formy pomoci, nějaké společné znaky? *„Nevím, každý je pro mne individuální.“*
32. Jak často realizujete mediaci?
„V projektu se zatím neuskutečnila. A v rámci běžné práce realizuji mediaci, když obě strany souhlasí a je to bezpečné. Konkrétně se na tuto otázku nedá odpovědět.“
33. U jakých trestných činů je podle Vašich zkušeností uplatňována nejčastěji?
„Na tuto otázku se také nedá odpovědět. Nelze říci paragraf, u nás záleží na lidech a bezpečnosti prostředí.“
34. Přinesl projekt „Proč zrovna já?“ nějaké změny v oblasti mediace?
„Ne.“
35. V čem spatřujete přínos mediace pro oběť trestného činu?
„Jde především o přímé jednání mezi obětí a pachatelem a zodpovězení otázek.“
36. Stává se, že se oběť trestného činu nechce setkat s pachatelem? Pokud ano, jaké jsou nejčastější důvody.
„Stává se to, prostě je nechtějí vidět.“
37. Setkal/a jste se už s tím, že státní zástupce popř. soudce nepřihlédl k závěrům mediace? Pokud ano, proč tomu tak bylo?
„Většinou ne. Žádný případ mě nenapadá.“
38. Kolikrát se u Vašich klientů (obětí) realizovala restorativní skupinová konference?
„Ani jednou.“
39. Jakou roli při těchto konferencích máte vy? Kdo bývá facilitátorem?
„Já a kolegyně, která je také zapojená do projektu, jsme vyškolené facilitátorky.“
40. Jaké jsou hlavní rozdíly mezi restorativní skupinovou konferencí a mediací? Co z nich je podle Vás pro oběť přínosnější a proč?
„U konference je zástupce komunity. Nelze říci, co je přínosnější. Je to individuální dle případu a postoje pachatele a oběti.“

41. Jak často míváte supervize? Vnímáte ji jako potřebnou? Proč?
„V rámci projektu asi tak 6 supervizí za projekt.“
42. S jakými orgány či institucemi spolupracujete nejčastěji při práci s oběťmi trestných činů?
„Spolupracuji především s orgány činnými v trestním řízení a i institucemi z katalogu poskytovatelů sociálních služeb.“
43. Vnímáte tuto spolupráci jako potřebnou? Proč?
„Ano, určitě. Je to důležité.“
44. Účastníte se setkání multidisciplinárního týmu pro oběti? V čem spatřujete pozitiva, popř. negativa těchto setkání?
„Setkání multidisciplinárního týmu se účastním. Pozitivum lze spatřovat především v předávání informací.“
45. Navrhoval/a byste nějaké konkrétní změny v práci s oběťmi trestných činů?
„Bylo by potřeba více následných služeb.“
46. Je ještě něco, co byste ohledně práce s oběťmi trestných činů chtěl/a doplnit?
„Ne.“